

LAPSET KRIISIEN KUVISSA

Nuoret kuvien tulkitsijoina

Satu Hiekkänen

Jyväskylän yliopisto

Taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Taidekasvatus

Pro gradu

Lokakuu 2011

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Satu Hiekkanen	
Työn nimi – Title LAPSET KRIISIEN KUVISSA – Nuoret kuvien tulkitsijoina	
Oppiaine – Subject Taidekasvatus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Lokakuu 2011	Sivumäärä – Number of pages 67 s.
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimus pohjautuu ”Lapset kriisien kuvissa” -hankkeen kuvamateriaalien testaamiseen opetustilanteissa. Hanke toteutettiin yhteistyönä Suomen Planin, Valtion taidemuseoiden ja Museopedagoginen yhdistys Pedaali ry:n kanssa. Tutkimuksessa käytettiin Jyväskylän taidemuseon pilotin aikana hankittua tutkimusmateriaalia. Tutkimuksen tarkoituksena oli saada tietoa kriisikuvien merkityksistä nuorten näkemänä ja heidän suhtautumisestaan kriisikuviin, kun kuvissa näkyi lapsia. Kuvia tarkasteltiin lasten oikeuksien näkökulmasta. Eettiset kysymykset nousivat usein esiin tutkimuksen eri vaiheissa.</p> <p>Tutkimuksessa kriisikuvien merkityksiä haettiin esiin havainnoimalla nuoria opetustilanteissa. 16 – 19 -vuotiaat toisen asteen opiskelijat reagoivat melko raakoihin kriisikuviin empaattisesti ja hämmästellessä. Tutkimuksen kuvamateriaaleina käytettiin media- ja taidekuvia sekä War Child -elokuvaa. Tutkimuksen nuoret toivat kokemuksiaan esiin maailman lasten kokemista kriiseistä ja suhteuttivat kokemuksiaan omaan elämismaailmaansa. Nuoret analysoivat runsasta kuvamateriaalia erilaisissa oppimisympäristöissä. Mediakuvien analysointi tapahtui koulun luokassa. Taidekuvien merkityksiä etsittiin Jyväskylän taidemuseon ja kulttuurikahvilan näyttelyiden teoksista. Kriisien merkitykset ja omakohtaiset kokemukset kriiseistä heijastuivat nuorten itse tehdyissä kuvissa ja työpajan betonireliefi -teoksissa.</p> <p>Tutkimuksen aineistoa analysoidaan suhteessa lasten oikeuksiin ja Marjo Räsäsen kokemuksellisen taiteen oppimisen mallin avulla. Nuoret tulkitsevat media- ja taidekuvia oman kulttuurinsa näkökulmasta. Kuvissa näkyvät lapset, joiden elämismaailma on erilainen. Nuorten tekemät analyysit media- ja taidekuvista heijastavat heidän omaa käsitystä lasten kokemien kriisien merkityksistä. Prosessin aikana syntyneet kokemukset ja tunteet purkautuvat nuorten itse tehdyissä teoksissa.</p> <p>Tutkimus paljastaa, että nuorten mielestä raakojakin kriisikuvia voi analysoida toisen asteen koulutuksessa. Lapset kuvataan usein kyseenalaisilla tavoilla ja lapsen hätää kriiseissä käytetään hyväksi aikuisten tarkoituksiin. Toisaalta kriisikuvat tuovat esiin lasten asemaa ja ongelmia maailman kriisitilanteissa. Tutkimuksen kuvat ja nuorten esiin tuomat näkemykset niistä heijastavat yhteiskunnan arvoja, oikeudenmukaisuutta ja lasten asemaa visuaalisessa kulttuurissa.</p>	
Asiasanat – Keywords Havainnointi, havaitseminen, sanaton - viestintä, visuaalinen, taidekuva, mediakuva, viestintä, kuvallinen, medialukutaito, uutiskuva, journalismi, julkinen taide, kriisi, kuva-analyysi, lehtikuvat	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1. Johdanto	5
2. Tutkimuksen lähtökohdat	6
3. Teorioita visualisuudesta, näkemisestä ja kokemuksellisuudesta	8
3.1 Lähtökohtia nuorten visuaalisen maailman tutkimiselle	8
3.2 Visuaalinen kulttuuri.....	9
3.3 Kuvan lukutaito.....	12
3.3.1 Katse.....	13
3.4 Näkeminen ja tulkinta taidekasvatuksessa	14
3.5 Itsensä näkeminen osaksi yhteiskuntaa	17
3.6 Taide prosessina	19
3.7 Taiteellinen tietäminen – kokemuksellinen ymmärtäminen	21
3.7.1 Taiteellinen tiedonhankinta.....	22
3.7.2 Kokemuksellinen taideoppiminen	23
3.7.3 Kokemuksellinen taiteen ymmärtäminen.....	24
3.8 Eettisyys lapsia ja nuoria koskevassa tutkimuksessa.....	24
4. Tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineisto	26
4.1 Hankkeen työskentely ja toteuttajat.....	26
4.2 Tutkimusaineisto ja tutkimuksen tarkoitus.....	27
4.3 Nuoret tutkimuksen kohteena.....	29
4.4 Osallistuva havainnointi tutkimusmenetelmänä	29
4.5 Kriisikuvat nuorten silmin.....	31
4.6 Taideteokset nuorten näkemänä.....	34
4.6.1 Kulttuurikahvilassa.....	35
4.6.2 Taidemuseossa	35
4.6.3 Mielikuvissa	38
4.7 Elokuva vaikuttajana nuorten käsityksiin.....	39
4.8 Työpajassa työskentely.....	41
4.8.1 Betonireliefit	41
4.8.2 Nuorten analyysit betonireliefeistä.....	41
4.9 Kyselytutkimus nuorten suhtautumisesta kriisikuviin.....	43

	4
5. Tutkimusaineiston tulkinta	45
5.1 Tutkimusaineiston tulokset suhteessa lasten oikeuksiin.....	45
5.2 Tutkimusaineiston tulkinta suhteessa kokemukselliseen oppimiseen	50
5.2.1 Kuvan vastaanotto	50
5.2.2 Kontekstualisointi	51
5.2.3 Tuottava toiminta.....	52
6. Tutkimuksen tulokset	53
6.1 Eettisyyden toteutuminen	55
7. Päättäntö.....	57
LÄHDELUETTELO.....	60
Liite 1: Lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä	63
Liite 2: Kyselylomake	66

1. Johdanto

Tämä tutkimus käsittelee kriisikuvien merkityksiä nuorten tulkitsemina, kun kuvissa näkyy lapsia. Tutkimuksen nuoret ovat toisen asteen opiskelijoita, joilla on perustietoa lasten oikeuksista. Tutkimuksella haetaan tietoa nuorten tavasta nähdä ja käsitellä lapsia koskevia kriisejä, jotka välittyvät heille kuvien kautta. Tutkimuksessa nuoret näkevät suuren määrän media- ja taidekuvia. Mediakuviissa näkyy valokuvattuja hetkiä kriisialueiden tapahtumista. Taidekuviissa kriisit suodattuvat taiteilijan tulkinnan kautta.

Millä tavalla kriisikuvat vaikuttavat nuoreen ja miten ne muokkaavat hänen ajatteluaan ja elämäänsä? Voiko median ja taiteen kriisikuvien merkityksiä nuoren elämään jotenkin määritellä? Kysymyksiin haetaan vastauksia nuorten näkemänä. Nuoret tulkitsevat näkemäänsä oman kokemusmaailmansa näkökulmasta. Tutkimuksen nuoret vaikuttavat toistensa toimintaan, sillä oppiminen tapahtuu oppilasryhmässä. Omia ajatuksia testataan ryhmässä ja ikätoverien mielipiteillä on vaikutusta maailmankuvan muodostumiseen. Tutkimuksen nuoret ovat oman elämänsä asiantuntijoita, sillä he näkevät asiat omasta näkökulmastaan ja heijastavat kokemuksiaan ympäristöönsä.

Tutkimuksessa etsitään tietoa nuorten suhtautumisesta kriisikuviin, joiden katseleminen tapahtuu luokassa oppituntien puitteissa. Tutussa ryhmässä kriisikuvien katsominen, pohdinta ja ajatusten vaihtaminen on turvallista vastapainona raaoille ja koskettaville tutkimuksen kuville. Nuoret tarkastelevat kuvia erilaisissa ympäristöissä. Mediakuvi ja lasten oikeuksia tarkastellaan koulun luokassa. Taidemuseon taidekuvat laajentavat nuorten käsityksiä kriisien kuvista ja niiden vaikutuksista lapsiin. Kokemukset ja oppiminen ilmenevät työpajan teoksissa ja nuorten antamissa palautteissa.

Lasten oikeudet ja eettiset kysymykset liittyvät kiinteästi nuorten kriisikuvien tulkintaan. Tämän vuoksi käsittelen aihetta lasten oikeuksien ja nuorten kokemusten näkökulmasta. Tutkimuksen nuoret hämmästelevät raakojen kriisikuvien välittämiä viestejä ja toisaalta huomaavat, että kriisikuvien paljastama tieto voi parantaa lasten asemaa tulevaisuudessa. Nuoret havaitsevat, että lapset ovat eriarvoisessa asemassa eripuolilla maailmaa ja että kriisialueilla lapset joutuvat kohtaamaan todellisuuksia, joissa lasten oikeudet unohtuvat.

Tutkimusmenetelmänä osallistuva havainnointi oli luonteva. Aineiston kerääminen tapahtui koulun ja taidemuseon yhteistyönä syntyneiden opetustapahtumien aikana. Tapahtumista muodostui tiivis kokonaisuus, jossa nuoret näkivät erilaisia lapsia koskevia kriisikuvia. Osallistuva havainnointi ei tuottanut riittävästi tietoa nuorten omista mielipiteistä. Sen vuoksi tutkimuksen nuorille lähetettiin

kyselylomake vuosi tapahtumien jälkeen. Vastaukset osoittavat, että nuoret muistivat hyvin lasten aseman kriisikuvissa. Nuoret muistivat paremmin mediakuvissa näkyviä lasten kriisejä kuin taidekuvien tai itse tuotettujen teosten kriisejä.

Kuvallistunut yhteiskunta tuottaa yhä enemmän kriisikuvia, jotka vaativat kuvien sanoman kriittistä ymmärtämistä, toisen kulttuurin erilaisuuden hyväksymistä ja tunteiden käsittelyn taitoa. Nuoret tarkastelevat kriisikuvia eri maista oman kulttuurinsa näkökulmasta ja omien kokemustensa varassa. Tutkimuksen mukaan nuoret voisivat olla enemmän vaikuttamassa oman kulttuurinsa ja taidekasvatuksensa käytäntöihin. Aikaisemmin lapset ja nuoret olivat vastaanottajan asemassa. Vaikka tieteellistä tietoa kirjoittaa muistiin aikuinen, tutkimuksen kohteena olevat nuoret ja kriisikuvissa näkyvät lapset ovat keskeisessä asemassa. Kriisikuvien ja nuorten välille syntyy keskustelua, joka ilmenee nuorten pohdinnoissa.

2. Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimukseni tuo julki nuorten ajatuksia kuvien välittämistä kokemuksista kriiseistä ja eriarvoisuudesta maailmalla. Tutkimukseni perustuu yhteistyöhankkeeseen ”Lapset kriisien kuvissa”, joka toteutettiin Suomen Planin, Valtion taidemuseon ja Museopedagoginen yhdistys Pedaali ry:n yhteistyönä. Hankkeesta syntynyt julkaisu ”Lapset kriisien kuvissa” (2010) on tarkoitettu media- ja taidekasvatusoppaaksi oppilaitoksiin ja museoihin. Hankkeeseen osallistuivat Kiasma, Valokuvataiteenmuseo, Akseli Gallen-Kallelan taidemuseo ja Jyväskylän taidemuseo. Itse osallistuin Jyväskylän taidemuseon pilotin tapahtumiin, joissa testattiin hankkeen kuvamateriaalien toimivuutta. Pilotin tuottama, havainnoimalla syntynyt materiaali on tutkimukseni aineistoa, jota analysoimalla etsin vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tutkimukseni kohderyhmänä ovat 16 - 19 -vuotiaat taide- ja kulttuurikurssin opiskelijat.

Pilotin lähtökohtana oli, että lapset ja nuoret eivät voi välttyä näkemästä mediakuvia, joissa kuvataan maailmalla tapahtuvia kriisejä, sotia, luonnonkatastrofeja, nälkää ja köyhyyttä. Usein kriisikuvissa näkyy lapsia. Kuvissa esiintyvät lapset ovat syyttömiä kriiseihin, joita joutuvat kohtaamaan ja jotka aiheuttavat muutoksia heidän elämäänsä. Kehitysmaissa sota ja puute voivat olla jokapäiväistä, tavallista elämää, kehittyneemmissä maissa kriisit välittyvät mediakuvien kautta. Tieto maailman kriiseistä ja avoimuus kriisien syistä ja seurauksista auttavat nuoria ymmärtämään kriisialueiden tapahtumia heidän omista lähtökohdistaan. Se saattaa antaa mahdollisuuden vaikuttaa kriisialueiden lasten asemaan. Lapset kriisien kuvissa herättävät ihmisissä tunteita, jotka oppimisen ja ymmärtämisen kautta voivat kehittyä maailmaa parantavaksi voimaksi.

Myös taiteilijat eri aikakausina ovat kuvanneet lapsia sodissa, sairaina ja työn raatajina. Nykyaikainen taide tuo esiin ihmisen elinympäristöön liittyviä ongelmia, kuten saastuminen, luonnonsuojelu ja -tuhoaminen. Tutkimukseni käsittelee nuorten esiin nostamia kuvien merkityksiä. Kuva on parhaimmillaan iloa, pohdintoja ja ajattelua tuottavaa, mutta myös järkyttävä, pahanolon tunteita herättävä. Media- ja taidekuvien tulkitseminen, niiden tarkoituksien ja viestien ymmärtäminen avaavat mahdollisuuksia käsitellä järkyttäviä kuvia ja löytää merkityksiä kuvalle.

Teen tutkimusta nuorten suhtautumisesta kuvien välittämiin kriiseihin lasten oikeuksien näkökulmasta. Tutkimukseni perustuu Jyväskylän taidemuseon pilotin aikana syntyneeseen aineistoon, jossa havainnoin nuoria opiskelijoita. ”Lapset kriisien kuvissa” -projektin tuottama aineisto toi esiin kuvien ja taiteen roolia taidekasvatuksessa. Oma tutkimukseni keskittyy suomalaisen nuoren omiin käsityksiin näiden kuvien välittämistä viesteistä.

Lapset ja nuoret tarvitsevat taitoa käsitellä median välittämää kuvallista informaatiota. Kuvallisten viestien lukutaito, tiedon suodattaminen ja kuvien ymmärtäminen lisäävät media- ja taidekasvatuksen tarvetta eri oppilaitoksissa. Lasten oikeuksien käsittely ja näkeminen lasten omasta näkökulmasta on ajankohtainen kysymys, sillä media välittää tietoa eri vaiheissa olevista maailman kriiseistä, jotka usein koskevat kehitysmaita ja lasten elämää siellä, esimerkiksi elämää Sudanissa pitkällisen sisällissodan jälkimainingeissa ja haitilaisten elämää telttakaupungeissa maanjäristyksen jälkeen. Pekka Haavisto (2010) kiteytti ajatuksen ”Lapset kriisien kuvissa” -teoksen julkistamisseminaarissa: ”itse katastrofi voi kestää vain hetken, mutta sen seurauksia eletään pitkälle tulevaisuuteen”

Tutkimukseni tavoitteena on tuoda näkyväksi kriisikuvien käsittelyssä pilotin aikana syntyneitä nuorten kokemuksia. Kriisikuvat näkyvät media- ja taidekuvissa sekä itse tuotetuissa teoksissa. Pohdin lasten oikeuksia myös etiikan ja moraalin näkökulmasta. Kuvaan keräämäni aineistoa, jäsennän ja teen johtopäätöksiä aineistosta teoreettisen viitekehyksen puitteissa. Lopuksi pohdin miltä lasten oikeudet näyttävät nuorten silmin.

Tutkimuksessani pohdin nuorten pilotissa esiin nostamia merkityksiä media- ja taidekuvien välittämistä kriiseistä. Kiinnostukseni kuviin juontuu aikaisemmista kokemuksistani näkemisestä. Kokemukseni mukaan jokainen näkee kuvan, itsensä ja värin omalla tavallaan. Mielenkiintoni kohteena ovat nuorten näkemiset toisten ja itse tehdyissä kuvissa. Nuoret analysoivat kuvia ja niiden merkityksiä erilaisissa ympäristöissä lasten oikeuksien näkökulmasta. Tutkimuksessani yhdistyvät kuvien havainnointi ja tulkinta, analyysi ja käsitteellistäminen, mielikuvat ja omien kuvien tuottaminen. Keskeiseksi kysymykseksi nousevat nuorten esiin tuomat merkitykset kuvista. Tutkimuksen rungon muodostaa

prosessin kehityspolku. Polussa on kohtia, jotka merkittävästi vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin. Nämä kohdat ohjaavat huomiotani nuorten itse kokemien ongelmien suuntaan.

3. Teorioita visualisuudesta, näkemisestä ja kokemuksellisuudesta

3.1 Lähtökohtia nuorten visuaalisen maailman tutkimiselle

Tutkimukseni teoriaosassa hahmotan tutkijoiden näkemyksiä visuaalisen kulttuurin ja ympäröivän yhteiskunnan vuorovaikutuksista ja niihin liittyvistä tekijöistä. Janne Seppänen tuo esiin mediakuvien esittämää todellisuutta maailmasta ja siellä tapahtuvista ilmiöistä. Hän suuntaa huomion kuvan merkityksiin ja visuaaliseen lukutaitoon. Mari Pienimäki pohtii kuvan ja katseen merkityksiä. Hänen keskeinen viestinsä on kuvassa ja sen tuottamisessa vaikutuksissa valokuvauksen näkökulmasta. Inkeri Savan näkökulma avaa näköaloja näkemisen ja todellisuuden tulkintaan. Helena Sederholm asettaa nykytaiteen ja taidekasvatuksen suhteeseen ympäristönsä kanssa. Tuossa ympäristössä visuaalinen kulttuuri luo merkityksiä, joita taidekasvatus käsittelee. Karolina Kiil pohtii kielletyn visuaalisen esittämisen problematiikkaa koulussa. Teemu Mäki paljastaa hyvinvointiyhteiskunnan väkivaltaa. Anniina Koivurova paljastaa visuaalisen kulttuurin merkityksiä 7 -luokkalaisten taidekasvatuksen kuvista. Marjo Räsänen tutkimuksessa keskeiseksi käsitteeksi nousee transfer eli tiedon siirto. Räsänen pohtii aikaisemmin opittujen taitojen ja tunteiden käyttöä ja soveltamista uuden oppimisessa.

Tutkimuksen teoreettiset näkökulmat valaisevat media- ja taidekuvien esittämisen tapaa ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Taidekasvatus on keskeisessä asemassa kuvien merkitysten käsittelyssä. Teoriaosassa tuon esiin erilaisia näkökulmia kuvan näkemisestä, kokemisesta ja tulkitsemisesta. Kuvan kokemiseen liittyvät kuvan tekijän intressit, katsojan näkemykset ja elämän kokemukset sekä kulttuuri, jossa kuva esitetään. Toisaalta tieto kuvassa näkyvästä kulttuurista ja tapahtumasta muokkaavat katsojan suhtautumista kuvaan. Kuvia tuotetaan erilaisiin tarkoituksiin, joiden tavoitteena on vaikuttaa katsojaan. Kuvan voi tulkita monella tavalla, sillä erilaiset katsojat näkevät kuvan omasta näkökulmastaan. Vaikka kuvassa näkyy vain hetki tapahtumasta, voi kameran tai siveltimeen vedoilla tallennettu kuva tuoda esiin ihmisen elämän tilannetta, ihmisten välisiä suhteita, arvoja ja ihmisen asemaa kulttuurissa.

Tutkimuksen alussa mediakuvat olivat nuorten tarkastelun kohteina. Nykyaikaisten tiedotusvälineiden esittämät mediakuvat, esitystapa ja niissä näkyvät kriisit loivat pohjaa kuvien merkitysten ymmärtämiselle. Toisessa vaiheessa tarkkailun kohteina olivat taiteilijoiden tekemät taidekuvat. Taidekuvat kertoivat taiteilijoiden välittämiä viestejä. Viestit saattoivat olla piiloviestejä, joita nuoret teoksista löysivät ja analysoivat. Nuoret tulkitsivat taideteoksissa näkemiään asioita.

Mielikuvaharjoitus suuntasi ajatuksia omaan elinympäristöön ja sen tuottamiin ongelmiin. Keskustelu vertaisryhmän kanssa vahvisti nuorten ajatuksia omasta asemasta yhteiskunnassa. Prosessin lopussa nuoret tekivät itse betoniteoksia, joissa näkyivät nuorten ajatukset symboleina ja kerrottuina viesteinä.

Tutkimuksen aikana oppilaat kehittyivät mediakuvien tarkkailijoista ja lasten oikeuksien lukijoista nuorten oikeuksien tulkitsijoiksi ja ymmärtäjiksi. Pilotti oli tapahtumien sarja, jossa edellisellä tapahtumalla oli vaikutusta seuraavaan kokemukseen. Tutkijana opin tarkastelemaan nuorten esiin tuomia kuvien merkityksiä osana yhteiskunnan muutosta ja kehitystä. Tuossa kehityksessä aikuislähtöinen kuvien valinta ja tulkinta sai uuden, tuoreemman tulkinnan, jossa aikuiset eivät jääneet osattomaksi kritiikistä.

3.2 Visuaalinen kulttuuri

Länsimaisessa kulttuurissa visuaalinen esitystapa on lisääntynyt räjähdysmäisesti digitaalisen kuvankäsittelyn kehityksen myötä. Median välittämiä kuvia katsovat kaiken ikäiset ja erilaisissa yhteiskunnissa asuvat ihmiset. Kuvatulva ja kulttuurinen kuvanlukutapa muokkaavat yksilön käsitystä ympäristöstä. Media käyttää hyväkseen tunteisiin vetoavia kriisikuvia, joissa esiintyy lapsia. Kuvien analysoiminen ohjaa kulttuuristen katsomistapojen tiedostamiseen. Kriisikuvia tutkimalla ja analysoimalla on mahdollista nähdä lapsen asema kuvassa ja yhteiskunnassa. Kuvakulttuurin luomat mielikuvat, esimerkiksi mainoskuvissa, sisältävät merkityksiä, jotka korostavat liiketoiminnalle tärkeitä viestejä. Journalismi palvelee usein mainostajien lupaamia mielikuvia hyvinvoinnista. (Seppänen 2005, 14-15.) Mediakuvilla tarkoitan lehtivalokuvia, mainoskuvia, elokuvia sekä television ja internetin välittämiä kuvia. Monissa kuvissa väkivalta näkyy suoraan tai piilotetusti.

Median käyttöön ja sen välittämiin kokemuksiin liittyvät tunteet. Negatiiviset tunteet ja julmuudet kuuluvat osana jokaisen ihmisen kokemusmaailmaan. Tämän vuoksi on tärkeää oppia säätelemään omia tunnetiloja ja käsittelemään epämiellyttäviä tilanteita, joita median käyttäjänä joutuu kohtaamaan. Kasvattajien ja vanhempien tehtävänä on tukea nuoren kehitystä aktiiviseen ja valikoivaan median käyttämiseen. Joskus tunteet on etäännyttävä kokemuksesta. Mediakasvattajan tehtävänä on opastaa nuoria ja lapsia kriittiseen mediasuhteeseen, mediallyllä on tärkeä rooli sosiaalisena ympäristönä ja vuorovaikuttajana. Media muovaa tunteita ja vaikuttaa tunteiden ilmaisuun, säätelyyn ja hallintaan. Media tarjoaa tunnepitoisen ympäristön myös niille ihmisille, joilla on vähän muita sosiaalisia suhteita. (Mustonen 2009, 143-144.)

Median merkitys lasten elämämaailmassa on lisääntynyt. Tämä aiheuttaa huolta kasvattajille ja vanhemmille, sillä median välittämät kuvat ja elokuvat muokkaavat lasten ja nuorten moraalialia, makua ja suhtautumista kuviin ja niiden esittämiin kriiseihin. (Pohjola 2009, 149.) Reijo Kupiaisen mukaan

mediakulttuuri muovaa ja heijastuu lasten elämässä. Kiire, perhesuhteiden muutokset ja yksilöityminen vaikuttavat omalta osaltaan lasten elämään. Internet tarjoaa erilaisia palveluja, joiden käyttöä vanhempien on vaikeampi valvoa kuin televisoin katsomista. (Kupiainen 2009, 171.)

Kriisikuvat ovat kuvaajan ottamia valokuvia tai videokuvia, jotka välittyvät median kautta muualle maailmaan. Kriisikuvissa näkyy tapahtumia, jotka tuovat esiin ongelmia. Ongelmat voivat syntyä äkillisesti luonnonkatastrofin seurauksena, huonosti hoidetun politiikan seurauksena tai ne johtuvat köyhyydestä, sodasta, korruptiosta ja länsimaisten valtioiden harjoittamasta liiketoiminnasta, jossa entiset siirtomaat ovat riiston kohteina. Kriisi tarkoittaa hätätilaa tai selkkausta. Kriisi on ihmiselle tai organisaatiolle tapahtuva uusi tilanne, jossa aiemmin opitut ongelman ratkaisut eivät toimi. Kriiseistä kertovat mediakuvat pyrkivät kuvaamaan todellisuutta, mutta niiden antamat vaikutelmat voivat myös aliarvostaa kuvassa olevia ihmisiä ja toisen kulttuurin tapoja. Erityisesti lasten esittäminen kuvissa tulisi olla lasta kunnioittavaa, koska lapsi ei itse pääse vaikuttamaan kuvan ottamiseen ja esittämisen tapaan.

Mediakuvat voivat esittää ongelmia, jotka eivät suoranaisesti näy kuvissa. Esimerkiksi kun uutiskuvassa näkyy nälkäinen lapsi, nälän perimmäinen syy, miksi lapsi ei saa tarpeeksi ravitsevaa ruokaa, ei näy kuvassa. Nykyisin ruoasta on tullut liiketoiminnalle tärkeä öljyyn verrattava raaka-aine, jonka varastointi tähtää parempien liikevoittojen saavuttamiseen. Sen sijaan, että ruokaa myytäisiin kohtuuhinnalla tarvitsijoille, siitä on tullut sijoituksen kohde. Tästä toiminnasta seuraa, että ruoan hinta on noussut ja kehitysmaiden asukkaiden tulot eivät riitä ruoan hankintaan. Erityisesti lapset, jotka tarvitsevat ruokaa kasvamiseen, näkevät nälkää. Katastrofi voi sattua missä tahansa, mutta ongelmasta muodostuu erityinen, kun väestöstä suurin osa on lapsia.

Media tuo usein esiin asioita, jotka tapahtuvat jossakin muualla. Kurjuudesta ja köyhyydestä kertovat kuvat aiheuttavat katsojassa hämmennystä, koska kuvan lapset elävät toisenlaisissa elinolosuhteissa. Kuvassa näkyvät elämän olosuhteet poikkeavat omasta länsimaisesta elinympäristöstä. Vuorovaikutus erilaisten kulttuurien välillä voi olla vaikeaa, vaikka kuviin liittyy ihmiselle tyypillisiä merkkijärjestelmiä, joiden avulla kuvien tapahtumia ja asioita voidaan eritellä. Teksti kuvaan liitettynä lisää tapahtuman ymmärrettävyyttä, sillä kielen avulla voi tulkita kuvan kontekstia, tapahtumia ja merkityksiä. Visuaalisuutta analysoidaan kuvallisista representaatioista käsin. Kuvan representaatio tuo esiin, mitä kuvalla halutaan kertoa, mitä on kuvien taustalla ja mikä on kuvaajan tarkoitus. Millä tavalla ja mistä näkökulmasta mediakuva esitetään. Minkälaista todellisuutta lapset erilaisten kriisien kuvissa esittävät. (Seppänen 2005, 82.)

Kuvan representaatiot ja niiden tulkitseminen alkavat muodostua jo varhaislapsuudessa, kun lapsi alkaa havainnoida ympäristöään ja liittää näkemiinsä asioihin merkityksiä. Visuaalinen lukutaito alkaa kehittyä jo pikku-lapsena. Kielellinen ja visuaalinen lukutaito kehittyvät rinnakkain. Elinympäristö tuottaa visuaalista järjestystä, josta lapsi muodostaa käsityksiään. Visuaalisen järjestyksen merkitykset tulevat katsojalle tietoisiksi, kun hän pohtii niihin liittyviä rakenteita, valtasuhteita ja voimia. (Seppänen 2002, 192-193.) Kriisikuvien analysoinnissa visuaalinen lukutaito on oleellista. Lehtien lukijat ja katsojat ovat eri-ikäisiä ja kuvia analysoidaan ja tulkitaan oman eletyn kokemuksen pohjalta. Seppäsen (2002, 198) mukaan ei ole tärkeää, mitä kuvan visuaalisesta todellisuudesta tunnustetaan, vaan minkälaista dialogia tulkinnat kuvista tuottavat.

Median välittämät kokemukset esimerkiksi väkivallasta voivat olla lapselle hämmentäviä, mutta niiden kokemusten käsittely yhdessä aikuisten kanssa tasoittaa ja suhteuttaa syntyneitä tunteita nuoren ja todellisuuden välillä. Nykyisten tutkimusten mukaan ihminen käyttää mediaa epämieluisien tunteiden käsittelyyn ja tunnetilojen sopeuttamiseen erilaisissa elämäntilanteissa. Media kuvataan vastavuoroisena, kulttuurisena suhteena, johon ihminen kytkeytyy median käyttäjänä ja tekijänä. Kulttuuriympäristön ja lähiympäristön mallit vaikuttavat tunteiden kokemiseen, käsittelemiseen, säätelyyn ja ilmaisutapoihin. Media toimii näiden kokemusten ja tunteiden tulkintojen suodattimena. (Mustonen 2009, 133-134, 139.)

Aikaisemman esteettisen mediakasvatuksen tavoitteena oli lasten mediakokemusten säätelyminen aikuisten ja opettajien näkemysten mukaan. Tuolloin mediakulttuuri rajattiin koulun ulkopuolelle. Mediataitojen kehittämiseksi ja ymmärtämiseksi syntyivät käsitteet medialukutaito ja mediakompetenssi. Medialukutaito kehittyi tuottamisen, vastaanottamisen ja ilmaisun strategioissa. Se voi kehittyä ammatilliseksi kompetenssiksi, joka vaatii monipuolista osaamista mediaviestien ja merkitysten ymmärtämiseksi. (Kupiainen 2009, 176.)

Säätelyyn ja mediataitoihin perustuva mediakasvatus ei toimi hyvin lasten kasvatuksessa, sillä lapsia opetetaan lukemaan ja käyttämään mediaa ja toisaalta asetetaan rajoja lukutaidon käytölle. Tästä syntyy mediakasvatuksen ristiriita. Median ja elämismaailman kohtaaminen on väistämätön tosiasia, joka vaatii dialogia kasvattajien, vanhempien ja mediatodellisuuden välillä lasten ja nuorten mielipiteitä unohtamatta. Perinteisesti aikuisten tekemä opetussuunnitelma toimii huonosti mediakasvatuksessa. Mediatodellisuus yhdistyy arjen kokemuksiin, arvoihin ja omaan toimintaan median käyttäjänä. Nykyisin mediakulttuuri on osa sivistystä, joka vaatii jatkuvaa tietojen ja taitojen oppimista. (Kupiainen 2009, 179.)

Kuvankäsittelyohjelmilla on mahdollisuus tuoda kuvasta näkyville haluttuja asioita ja häivyttää tarpeeton tai ne henkilöt, joita ei haluta tunnistaa kuvista. NykYTEKNIKALLA kuvaa voi manipuloida monenlaisiin tarkoituksiin ja manipulointi on kuvajournalismissa yleistä (Seppänen 2005, 101). Alkuperäinen kuvan ottamistilanne on totta, mutta kun tekijä tuo kuvaan uusia piirteitä ja viestejä, kuvan todellisuus muuttuu ja syntyy uusi muuntunut todellisuus. Kun kuva ja teksti toimivat hyvin yhdessä, ne voivat luoda lopputulokseksi tarinan, joka on täysin fiktiota (Seppänen 2005, 105). Valokuvaa yleensä pidetään totuudenmukaisena esitystapana, joka todentaa tilanteen sellaisena, kuin se tapahtuu. Esimerkiksi kasvojen tai olemuksen sanattomalla viestillä kuvassa on tärkeä merkitys (Seppänen 2005, 103).

3.3 Kuvan lukutaito

Visuaalinen lukutaito liittyy aistimellisuuteen ja havainnoinnin kehittymiseen. Ihminen voi oppia lukemaan ja tulkitsemaan kulttuurin symboleja ja kommunikoimaan niiden kanssa. Maailman merkitysten arviointi ja pohdinta on visuaalista lukutaitoa, jota voi oppia. Richard Sinatra kirjoittaa, että ”visuaalinen lukutaito on aiemman visuaalisen kokemuksen jäsentämistä uusien visuaalisten viestien avulla merkityksen muodostamiseksi”. Kehittyessään pieni lapsi oppii erottamaan konkreettisia kohteita. Hän omaksuu symbolisia merkkijärjestelmiä ja verbaalisen kielen piirteitä. Esine tai asia alkaa edustaa ulkopuolista asiaa. Silmä on keskeinen visuaalisen prosessin kehityksessä. Kuvallinen lukutaito tarkoittaa visuaalisen järjestyksen kulttuurisia merkityksiä. (Seppänen 2002, 141-143, 148.)

Viestin ymmärtämisen kannalta esineen tai kuvan sosiaalinen viesti on tärkeä. Kokemuksellinen kuva-analyysi painottaa reflektiivistä kuvan lukutapaa, jossa katsoja pyrkii tulkitsemaan kuvaa itselleen sopivalla tavalla. *Reflektiivinen lukutapa* on itsearviointia, jossa katsoja kohtaa itsensä kuvan tulkitsemisessa. Kuva herättää hänessä tunteita, muistoja ja omia kokemuksia. Katsoja tarkastelee kuvia vallitsevan tilanteen ja oman asemansa näkökulmasta. Kuvien tulkitseminen tapahtuu nykypäivän näkökulmasta ja työkaluilla, jotka liittyvät omiin kokemuksiin ja kulttuuriin. (Räsänen 2008, 187-189.)

Visuaalinen kulttuuri tarjoaa identiteetin rakentamiseen runsaasti materiaalia, kuten maalaukset, videot, multimediaesitykset, sarjakuvat ja median välittämät kuvat. Kuvien avulla on mahdollisuus käsitellä turvallisesti vaikeita asioita ja tiedostaa omia asenteita ja ajatuksia. Kuvallisten tarinoiden tekeminen ja tulkinta luo oppijalle mahdollisuuden pohtia minuuttaan suhteessa yhteiskuntaan ja omaan elämään. *Narratiivinen lukutapa* on hyödyllinen erilaisten kulttuurien tutkimisen välineenä, sillä lukemistapa vahvistaa ja lisää empaattisuutta. Esimerkiksi kriisikuva nälkäisestä lapsesta vetoaa

katsojan tunteisiin ja empaattisuuteen. Narratiivinen lukutapa pohjautuu näkemykseen, jonka mukaan ihminen rakentaa identiteettiään koko elämänsä ajan. Omaan elämäkertaan liittyvien tarinoiden ja kuvien avulla hän oppii tuntemaan itseään ja muuttamaan minäkäsitystään. Kertomukset yhdistävät perhettä, sukua ja yhteisöä, ne muokkaavat arvoja ja uskomuksia. Identiteettityö on yhteydessä maailmankatsomukseen ja kulttuurisiin merkityksiin. Kuvien kautta opitut sosiaaliset tarinat voi arvioida ja tulkita uudelleen ja oppia ymmärtämään arjen tapahtumia toisella tavalla. (Räsänen 2008, 190-193.)

Kuva heijastaa oman aikansa kulttuuria sekä kuvantekijän ja vastaanottajan arvomaailmaa. *Arvottavalla kuvan lukutavalla* voi vaikuttaa, paljastaa tai vahvistaa katsojan mielipidettä. Arvottava lukeminen vaatii tietoa ja paneutumista omaan ja kuvan tekijän arvomaailmaan. *Ikoninen lukutapa* liittyy uskonnollisiin ja kulttuurisiin kuviin, jotka ovat tyypillisiä kollektiivisille kokemuksille ja uskomuksille. *Ikoninen ja viittauksellinen lukeminen* vaativat laajempaa taustatietojen selvittämistä ja liittyvät laajempiin institutionaalisiin rakenteisiin. Kuvantekijä voi myös käyttää hyväkseen tietoa katsojan uskomuksista, arvoista ja kuvan lukutavoista ja asettaa nähtäväksi kuvia, jotka vastustavat katsojan arvostuksia ja asenteita. *Vastakkainasettelun perustuva lukutapa* kyseenalaistaa katsojan arvomaailmaa. (Räsänen 2008, 193-194.)

3.3.1 Katse

Ihmisen kuvan tutkimisessa katseen suunnalla on suuri merkitys. Suoraan kuvaajaan katsovan katsekontakti tuottaa vahvan yhteydentunteen katsojan ja katsottavan välille. Katse merkitsee avoimuutta ja katsojan läsnäolon huomioimista. Katse voi olla anova, pyytävä, vaativa, toivova tai käskävä. Katseen viestiin vaikuttavat ympäristön viestit. Eleet ja vaatteet täydentävät viestin tulkintaa. Suora katse on kutsu vuorovaikutukseen. (Pienimäki 2011, 105.) Khosro Asisi Asl`n (2010) mukaan kriisien yhteydessä suora katse voi kertoa hämmennyksestä, pelosta, surusta tai vihasta, sillä katse ilmentää ympäröivän yhteiskunnan tilaa. Tutkimuksessani nuoret tulkitsevat taiteilija Asisi Asl`n maalauksia, joissa katseet kertovat pakolaisleirillä asuvien ihmisten haaveista, suruista, muistoista ja kunnioituksesta.

Vuorovaikutus katkeaa, kun katseen suunta muuttuu pois päin kuvaajasta. Alaspäin suuntautuva katse kertoo surumielisyydestä, alakuloisuudesta tai mieteliäisyydestä. Ylöspäin suuntautunut katse kertoo optimismista ja toiveikkuudesta. Sivulle katsominen tarkoittaa välttelyä ja ujoutta. Oikealle ylöspäin suuntautunut katse kertoo toiveikkaasti, haaveellisesti ja luottavaisesti tulevaisuuteen suuntautumista. Vasemmalle ylöspäin suuntautuva katse kertoo suhtautumisesta lämpimästi muistellen menneeseen. Kuvassa vasemmalle katsominen tulkitaan menneisyyden muistelemiseksi. Oikealle katsominen kertoo tulevaisuuden ajattelusta. Alaspäin vasemmalle katsominen merkitsee surumielisyyttä, luovuttamista

tai mietiskelyä. Alaspäin oikealle katsominen merkitsee surumielisyyttä, epäilyä ja pessimismiiä. Katseen suunnat luovat erilaisia miellelyhtymiä. Ihmisen kuvaamisessa katseen suunta ja vartalon asento kertovat kuvaajan näkemästä esitystavasta ja näkijän kuvan tulkintataidosta. (Pienimäki 2011, 106-108.)

Kuvan tulkinnassa katsoja etsii kuvasta pääkohdetta ja muita keskeisiä kohteita. Samanaikaisesti hän pohtii kohteen luonnetta ja kohteen välisiä suhteita. Henkilökohtaiset assosiaatiot vaikuttavat tulkintaan. Tulkitsija liittää ajatteluunsa henkilökohtaisia ja oman kulttuurinsa näkökulmia. Miellemerkityksen syntyminen on tulkitsijan ja kulttuurin tuottamaa. Tulkitsijan ikä, sukupuoli, arvot, normit, tavat ja ideologia vaikuttavat kuvan tulkintaan ja miellemerkitysten syntymiseen. Miellemerkityksiä voi syntyä yksittäisistä kuvista tai useiden kohteiden vuorovaikutuksen seurauksena. Miellemerkitykset siirtyvät kuvakohteista toisiin. Esimerkiksi sanomalehtien kuvan pohdiskelu voi yhdistyä taide- ja mainoskuvissa esiintyvään ilmiöön. (Pienimäki 2011, 71-73.)

Mediakuvien tulkintaan ja tuntemuksiin vaikuttavat kokijan konteksti ja tulkintaympäristö, oma kulttuuri ja omat kokemukset. Yleisö vastaanottaa kuvan viestejä ja samalla tuottaa merkityksiä itselleen ja ympäristölleen. Mainonnassa käytetään merkityksiä hyväksi suuntaamalla mainonta tietyille ryhmille, oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa. (Seppänen 2005, 183-184.)

Kuvalla voi olla monia erilaisia merkityksiä niiden käyttöyhteydestä ja tarkoituksesta riippuen. Valokuvaaja päättää, minkälaisia kuvauskohteita hän valitsee. Valokuvaajan tarkoituksena on tuoda kuvauskohde esille muiden nähtäväksi. Valokuvaajan työskentelyyn kuuluu valintojen ja merkitysten tekeminen. Kuvan käyttötarkoitus määrittelee kuvan tuotantotapaa. Kriisialueella uutiskuvaaja ottaa kuvat nopeasti ja kuvan päätyminen julkaisuun on monen vaiheen tulosta. Kuvan katsoja päättää, mitkä asiat kuvassa ovat hänelle tärkeitä. (Pienimäki 2011, 160-166.) Tutkimuksessani nuoret tarkastelivat kuvia oman yhteiskunnan ja kulttuurin näkökulmasta.

3.4 Näkeminen ja tulkinta taidekasvatuksessa

Karoliina Kiil pohtii kielletyn visuaalisen esittämistä suomalais- ja virolaisnuorten piirustuksissa. Taidemaailman instituutiot määrittelevät ja valvovat taidetta. Kuvamaailman instituutiot valvovat kukin oman sektorinsa kuvia. Esimerkiksi elokuvatarkastamo valvoo elokuvia. Monimerkityksellistä kuvaa on kuitenkin vaikea valvoa. (Kiil 2009, 28). Kuvien vaarallisuutta perustellaan kumuloivan tapahtumaketjun ajatuksella. Eli kuvassa näkyvä väkivalta tuottaa lisää väkivaltaa tai tupakointi stimuloi alkoholin ja huumeiden käytölle. Kuvatulvaa ja kuvien monimuotoisuutta ei nykyisin voi välttää. Kuvan ja kuvassa näkyvän ilmiön erottaminen ja käsitteellistäminen tekevät kuvamaailman sallituksi myös silloin, kun kuva tulkitaan kielletyksi. (Kiil 2009, 259-260.)

Kaikki elämän aikana nähdyt kuvat muodostavat yksilön oman kuvamaailman. Jokaisen kuvamaailma on erilainen. Kuvien analysoiminen ohjaa kuvanlukutapoja. Jokainen kuva tai kuviteltu kuva on kokemuksellisesti ainutkertainen. Visuaaliseen elämismaailmaan kuuluvat kaikki visuaaliset kuvat ja visuaalisesta syntynyt puhe tai kirjoitus, samoin kuvasta keskustelu ja kuvan tulkitseminen. Kuvan omakohtainen kokeminen antaa puhujalle ja kirjoittajalle itse koettuja ja määriteltyjä merkityksiä. (Kiil 2009, 40-45.)

Kasvatuksessa kuvalla ja taiteella on monenlaisia tehtäviä. Taide voi toimia mielen tulkkina, elämän eheyttäjänä ja itsevarmuuden kohottajana. Kasvatus yhdessä yhteisön kanssa luo uskomuksia ja käsityksiä suhteesta kuvaan ja kuvallisuuteen. Taidekasvatuksen tehtävänä on oppijan ohjaaminen visuaaliseen havaitsemiseen, ajatteluun ja ymmärtämiseen. Taide- ja ihmiskäsitykset sekä maailmasuhde kehittyvät ja välittyvät erilaisten opetusmenetelmien rinnalla. (Kiil 2009, 48.)

Kuvan tai maalauksen tunnistaminen elämismaailmaan kuuluvaksi on oppimisen tulosta. Mihin suuntaan taidekasvatus kasvattaa, ei ole itsestään selvää. Kasvattajan näkökulmasta taidekasvatus on maailman hahmottamista ja itsensä hahmottamista maailmassa. Toisaalta se on vuoropuhelua ympäristön kanssa. Ympäristö (aikuiset, opettajat) ilmaisee, mikä on hyväksyttävää tai kiellettyä. Visuaalisessa esittämisessä monet kuvat ovat kiellettyjä. Nuorelle ja opettajalle kielletty kuva on erilainen. Nuoren kuvallinen ilmaisu helposti torjutaan, koska sille ei löydy ymmärtävää vastaanottajaa. Nuorille kielletty kuva-aihe on uhka, että hänet torjutaan. Nuorelle kielletyn aiheen esittäminen on elämän vivahteiden etsimistä ja hahmottamista. Kielletyn kuvan esittämisessä syntyy vastakkain asettumista, jossa osallistujat eivät kunnioita toisiaan. Kasvatukseen kuuluu kasvatettavan kunnioittaminen ja rakastaminen. Kunnioittamisen puute tarkoittaa rakkauden puuttumista. Oppimiskeskeisessä kasvatuksessa unohtuvat rakkaus ja kokonaisvaltainen kehittyminen. (Kiil 2009, 257.)

Taidekasvatuksen yhtenä tavoitteena on lisätä oppilaiden kykyä huomata erilaisuutta inhimillisessä kulttuurissa, oppia suhtautumaan eettisesti itselle vieraisiin asioihin. Muiden kulttuurien ymmärtäminen vaatii empaattisia taitoja. Kuvataiteen ja kuvien avulla on mahdollisuus käydä arvokeskustelua sosiaalisista, moraalisisista ja yhteiskunnallisista kysymyksistä. Taiteen kautta saadut kokemukset ja tekemisen tavat kehittävät yksilön persoonallisia ja sosiaalisia taitoja. Kuvia tekemällä ja tutkimalla rakennetaan oppijan identiteettiä. Kulttuurinen identiteetti muodostuu tietynä aikana ja tietyissä paikassa syntyneiden käsitysten pohjalta. Kuvat ja tarinat vahvistavat kuulumista omaan visuaaliseen kulttuuriin. (Räsänen 2008, 252-260.)

Ymmärrys monikulttuurisuudesta alkaa muodosta itsenä ymmärtämisen kautta. Kuvallisen kulttuurin lukutaito avaa mahdollisuuden ymmärtää muiden kulttuurien symbolisia merkityksiä. Monikulttuurinen lukutaito alkaa kehittyä omaan elämään ja kulttuuriin liittyvästä kuvakielestä. Kuvakieli ja kuvamaailma laajenevat vähitellen eri kulttuurien alueille. Erilaisten kuvien tarkasteleminen ja vertaileminen oman kulttuurin kuviin avaa näkökulmia muihin kulttuureihin ja niihin liittyviin tapoihin ja arvostuksiin. Kulttuurien välisen vuorovaikutuksen kehittyminen edellyttää oman ja muiden kulttuurien käsittelyä rinnakkain. Päivittäiset uutiset ja mediakuvat tarjoavat runsaasti kuvamateriaalia erilaisuuksien ja vaikeiden asioiden käsittelyyn koulujen kuvataide- tai kulttuurikursseille. Kulttuurien erilaisuuksien ja samankaltaisuuksien etsiminen laajentaa opiskelijoiden ymmärrystä visuaalisesta ympäristöstä ja erilaisuudesta. (Räsänen 2008, 262-268.)

Näköhavainto ei ole pelkästään silmillä näkemistä. Se on silmien ja ajattelun yhteistoimintaa. Yhteistoimintaan ja visuaalisen maailman näkemiseen tarvitaan muitakin aisteja ja kuvittelua. Muussa tapauksessa havainnoinnista tulee vain passiivista silmäilyä. Näkemällä oppiminen ja kuvallinen taidekasvatus kehittävät kykyä nähdä, syventää ja laajentaa tietoa ympäröivästä maailmasta. Kulttuuriseen taidekasvatukseen kuuluu visuaalinen lukutaito. (Sava 2007, 97-100.)

Kuvan merkitysten pohtiminen on Seppäsen mukaan tärkeämpää kuin kuvan vaikutusten arviointi tai konfliktien osapuolien tarkoituksien arviointi. Visuaalinen lukutaito on kuvan merkitysten syvällistä ymmärtämistä erilaisista näkökulmista. Kuvan konfliktien merkitysten pohtiminen poliittista taustaa vasten antaa kuvalle erilaisen merkityksen kuin pelkän kuvan katsominen ilman taustaa. Media käyttää hyväkseen tunteisiin vetoavia kriisikuvia, joissa esiintyy lapsia. (Seppänen 2010, 13.) Pilotissa nuoret tarkastelivat median välittämiä kriisikuvia omien kokemuksensa perusteella. Lisäksi nuoret olivat opiskelleet YK:n lasten oikeuksia. Tästä johtuen he näkivät kriisikuvissa toteutumattomia lasten oikeuksia. Heidät oli valjastettu näkemään lapsia koskevat kriisit aikuisten näkökulmasta. Kuvan näkeminen lapsuuden kautta antaa toisenlaisen näkökulman kuin kuva realistisesta kriisistä. Pieni lapsi näkee ympäristönsä omasta perspektiivistään. Hän huomaa eriasioita kuin aikuinen. Lapselle ja nuorelle avautuu kuvasta erilainen tapahtuma kuin aikuiselle.

Missä ovat rajat katsomiselle, kun lasta on suojeltava haitallisilta vaikutuksilta? Lapset ja nuoret ovat yksilöitä, joihin media, visuaalinen kulttuuriteollisuus ja joukkoviestintä vaikuttavat eritavoilla. Lapset ja nuoret tarkkailevat ympäristöään oman ymmärryksensä mukaan ja omista näkökulmistaan. (Sava 2007, 105-106.) Taide itsessään ei muuta maailmaa, se voi vaikuttaa ihmisten tietoisuuteen ja tämän jälkeen ihminen voi muuttaa maailmaa. Todellisuuden tulkinnassa sisäiset kokemukset, tunteet, ajatukset ja muistot tulevat näkyviksi. Taiteilija voi toimia opastajana sisäiseen mielenmaisemaan.

Taideteos voi jäädä katsojalle mykäksi, jos se ei kosketa katsojan elämismailmaa. Viisas opastaja ohjaa katsojan huomion niihin asioihin, jotka eivät näy paljaalla silmällä. Aktivoimalla mielikuvituksen ja valppaan katseen taideteos innostaa toimintaan. (Sava 2007, 107, 111.)

JuhaVarton (2006) mukaan kukin aika asettaa kuvataiteelle uusia haasteita. Nykyisin haasteet ovat visuaalisessa kulttuurissa. Visuaalista kulttuuria ei voi tarkastella ulkopuolelta. Se on sisäpuolella, sillä maailma rakentuu visuaalisesti. Mediakasvatus kiinnittää huomion välineisiin, joilla välitetään todellisuutta. Tämä saattaa osaltaan johtaa todellisuuden hämärtymiseen. Oma taiteellinen kyky antaa myös taidon katsoa ja kiinnittää huomio tärkeisiin kohteisiin. Nykyisessä medioituneessa yhteiskunnassa ajatuksia kuvallisuudesta ohjaavat televisio, lehdet, videot ja visuaaliset ornamentit mainonnassa. Taideteokset ja -teot ovat luoneet vapaata ja avointa tilaa, rikkoneet rajoja, avanneet solmuja ja toimineet terapeuttisella tavalla yhteisölle. Kuvataidekasvatuksen tehtävänä on etsiä keinoja, joilla ihmiset saavat elämänsä demokraattisesti omaan hallintaansa. Kaiken sorron keskellä oman kulttuurin, yhteisöön kulumisen ja voimaannuttamisen tilan löytäminen edistävät oman elämän hallintaa. (Varto 2006, 151-157.)

3.5 Itsensä näkeminen osaksi yhteiskuntaa

Kuvien avulla on mahdollisuus nähdä ja kokea kuuluvansa tiettyyn yhteisöön. Kuvat hahmottavat myös erottautumista jostakin. Pilotin mediakuvissa nuoret näkivät tummia ihmisiä. Heille välittyi tieto, että kriisikuvat olivat paikoista, joissa asui ihonväriltään erilaisia lapsia. Nuoret havaitsivat, että kuvat olivat paikoista, joissa lapset leikkivät erilaisilla leluilla. He tarkastelivat kuvia oman kulttuurin ja identiteetin näkökulmasta.

Identiteetti tarkoittaa ihmisen kokemuksia itsestään ja kuulumisesta yhteisöön tai kulttuuriin. Monet nykytaiteilijat ammentavat työskentelynsä kulttuurista. He problematisoivat vallalla olevia käytäntöjä ja visuaalisen kulttuurin kokemismailmaa. Kannanotot yhteiskunnan tilaan ovat usein taiteilijoiden päätavoitteita. Identiteettityöskentelyyn vaikuttaa länsimainen yksilökeskeinen maailmankäsitys, johon mainonnan ja median joukkoviestintä vaikuttaa. Kuinka paljon mainonta ja media vaikuttavat nuorten toimintaan ja ajatteluun? Hämrätyvätkö nuorten omat ajatukset ja tulkinnat jatkuvien muutosten, uusien vaatimusten ja tavaroiden keskellä? Nuoret ovat alttiita manipulaatioille ja vaikutuksille. Identiteetti kehittyy vuorovaikutuksessa sosiaalisen yhteisön ja kulttuurin kanssa. (Sava 2007, 120 – 123.)

Suomalaisen nuoren kriisit liittyvät kehittyneen valtion ongelmiin. Mainonta, kilpailu ja lisääntyvät suorittamisen vaatimukset vaikuttavat nuorten elämään. Sosiaaliset ongelmat nousevat yhteiskunnasta, jossa pääpaino on tuottamisessa, kilpailussa paremmuudesta ja taloudellisen hyvinvoinnin lisäämisessä. Nuoret joutuvat mukaan ”hyvinvoinnin” oravanpyörään, koska he elävät tässä ympäristössä. Monet

ongelmat syntyvät yhteiskunnan ”hyvinvoinnista”. Esimerkiksi alkoholin käyttö on Suomessa hyväksytty rentoutumisen muoto raskaan työviikon jälkeen työn vastapainoksi. Sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen on muuttunut perinteisestä yhdessä olemisesta etäyhteydeksi. Sosiaaliset kontaktit tapahtuvat tietotekniikan avulla ja fyysinen yhdessäolo luonnollisena olotilana on vähentynyt. Ihmisten kohtaamiset ovat järjestettyjä tilanteita, joiden tavoitteena on kehittyä tiettyyn suuntaan harrastamalla. Jos nuori ei kuulu tai häntä ei hyväksytä mihinkään ryhmään, voi elämä olla yksinäistä ja eristettyä.

Nuoret kohtaavat väkivaltaa virtuaalisen maailman kautta. Väkivaltapeleillä ja videoilla voi olla haitallisia vaikutuksia nuorten elämään. Virtuaalisen ja reaalisen maailman raja saattaa hämärtyä. Inspiraatiot, jotka syntyvät virtuaalisessa ympäristössä, mahdollistavat kohtalokkaita tekoja reaali maailmassa. 19 -vuotiaan nuoren suorittama pommiräjätys Myyrmannin ostoskeskuksessa (2002) on tästä vain yksi esimerkki. (Sava 2007, 140-141.) Media näyttää nuorille väkivaltaisen todellisuuden. Tämä todellisuus näkyy lehtien, television ja tietotekniikan välityksellä koteihin. Eripuolilla maailmaa tapahtuvat selkkaukset demokratian saavuttamiseksi näkyvät jokaisessa länsimaisessa kodissa. Väkivaltaa ei voi näissä tapahtumissa välttää. Nuoria ei voi suojella median välittämältä väkivallalta. Tästä näkökulmasta katsottuna nuorien ja lasten ymmärrystä väkivallan todellisuudesta on hyvä lisätä ja käsitellä raakoikin todellisuuksia aikuisten opastuksella.

Teemu Mäki kyseenalaistaa, mikä on väkivaltaa ja onko väkivalta aina huono asia? Joskus väkivalta voi tuottaa hyvää elämää (Mäki 2009, 17). Esimerkiksi sodan tarkoituksena voi olla demokratian saavuttaminen ja taistelu paremman elämän puolesta. Suurin osa väkivallan uhreista on vapaaehtoisia uhreja, sillä ihmiset joutuvat yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten pyörteeseen tahtomattaan. Huomaamaton väkivalta on kaikkein pahinta, sillä uhrin ovat avuttomimpia, usein lapsia. Rakenteellisen väkivallan uhri ei tiedä olevansa väkivallan kohteena. Jonkun toisen täytyy taistella ja nousta kapinaan heidän puolestaan. (Mäki 2009, 18-19.)

Hakkaaminen, kiusaaminen ja raiskaus ovat tunnistettavia väkivallan muotoja. Eksplisiittinen väkivalta on fakta ja subjektiivinen kokemus, josta tehdään tulkintoja. Tulkitsijat ovat ulkopuolisia tarkkailijoita, jotka itse eivät osallistu ruumiilliseen väkivaltaan. Eksplisiittinen väkivalta on seurausta rakenteellisesta väkivallasta. (Mäki 2009, 26.) Esimerkiksi työttömyydestä kärsivä henkilö voi purkaa aggressioitaan hakkaamalla läheisiään. Kriisi aiheutuu siitä, että perhe ajetaan taloudellisesti niin ahtaalle, että siitä seuraa perheväkivaltaa. Tai uhri joutuu yhteiskunnassa niin ahtaalle, että hänen on pakko tehdä työtä pienemmällä palkalla, vaikka se ei riitä perheen elättämiseen.

Rakenteellinen väkivalta verhoutuu yhteisön sisällä olevaksi väkivallaksi, jota ei tunnisteta. Länsimaiset kulutustottumukset aiheuttavat kärsimystä, nälkää, orjuutta ja lapsityövoiman käyttöä

köyhemmissä maissa. Ympäriämme on piilotettua väkivaltaa, jonka havaitseminen ja ymmärtäminen vaativat laajempaa väkivallan käsitteen ymmärtämistä. Epäsuoran väkivallan uhreja kuolee maailmalla yhdeksän miljoonaa ihmistä vuodessa rakenteellisen, välillisen ja henkisen väkivallan vuoksi. (Mäki 2009, 27, 43.) Piilotettu väkivalta ei suoranaisesti näy kuvissa, mutta sen seuraukset ovat usein näkyvillä mediakuvissa.

Mäki provosoi katsojaa pohtimaan ympäröivää todellisuutta sekä yhteiskunnan ja yksilöllisen elämän piilossa olevaa väkivaltaa. Hän myös kyseenalaistaa, mikä on hyvää toimintaa. Nykytaiteen ilmaisun keinoja ovat yleisön järkyttäminen ja moraalisen epäilyn synnyttäminen. Mäki on toteuttanut taideteoksensa muun muassa verellä ja spermalla. Teokset herättävät katsojissa inhoa ja paheksuntaa. Mutta näkevätkö ihmiset itsensä osana yhteiskunnan väkivaltaa, jota taiteilija teoksillaan paljastaa. Mäki tuo esiin tuskallisia eettisiä kysymyksiä. Mäen ”kissantappovideo” on yhteiskunnallisesti kantaaottava teos, joka synnyttää ahdistusta, jota ei voi paeta. (Sava 2007, 124-126.) Mäen ”kissantappovideo” taiteellisenä esityksenä saa toisenlaisen piirteen, kun sitä tarkastellaan sodan keskellä elävän lapsen näkökulmasta. Raakuus ja tappaminen lisäävät tarvetta toimia julmasti. Toisaalta hyvyys, ystävällisyys ja positiivinen suhtautuminen lisäävät positiivisia ajatuksia ja tekoja.

Kaikki taideteokset eivät ole yhtä tuskallisia katsojille kuin Mäen yhteiskuntaan kantaa ottavat teokset. Pilotissa nuorille esitellyt Reinikaisen taideteokset olivat paljon pehmeämpiä, vaikka niissäkin otettiin kantaa vakaviin yhteiskunnallisiin teemoihin kuten ilmastomuutoksiin. Nuoret kokivat olonsa turvallisiksi Reinikaisen näyttelyssä. Tunnelmat olisivat olleet toisenlaiset, jos pohdittavana olisi ollut Mäen teoksia. Mahdollisesti tutkimukseni tulokset olisivat näkyneet eritavalla ja tulokset olisivat erilaisia. Jotkut Mäen teokset eivät ole eettisesti sopivia nuorten tai lasten katseltaviksi ja analysoitaviksi. Toisaalta joistakin mediakuvista voisi sanoa samoin niiden realismin vuoksi.

3.6 Taide prosessina

Kuvien merkitykset kehittyvät ja muodostuvat jokaisen oman kasvu ympäristön vaikutuksessa. Media- ja taidekuvat ymmärretään suhteessa omaan kulttuuriin ja yhteisöön. Koulumaailmassa oppiminen muodostuu erilaisista tapahtumista yhteisössä. Oppimistapahtumat linkittyvät toisiinsa esimerkiksi havaitsemisen, keskustelun, kirjoittamisen ja kuvallisen ilmaisun avulla. Jokainen vaihe on tärkeä lopputuloksen saavuttamiseksi. Oppimisen tuloksena syntyy visuaalista ajattelua ja laajempaa ymmärrystä aiheesta. Oppimisprosessissa muodostuu käsitys ympäristön ja taiteen suhteesta ja niiden vaikutuksista oppijaan.

Helena Sederholmin mukaan nykytaide ja media ovat visuaalisia, toiminnallisia ja kielellisiä. Ne osallistuvat, herättävät ajatuksia ja tunteita. Median, mainosten ja lehtien välittämä viestintä on

kielellisesti pelkistettyä. Visuaalinen kulttuurikasvatus tarkoittaa median ja taidemaailman esittämiä mielikuvia. Taidekasvatuksessa visuaalinen kulttuuri on näköaistiin perustuvaa käytäntöjen oppimista. Niissä tutustutaan omakohtaisesti erilaisiin ilmaisutapoihin ja visuaaliseen ajatteluun. Painopiste opetuksessa on aistien ja kehon toiminnoissa ja käsillä tekemisessä. Erilaiset kuvat voivat toimia virikkeinä oppilaiden väri-ilmaisun opettamisessa. Perinteinen ymmärrys visuaalisuudesta syntyy taiteen tuottamisen prosessissa, joka tapahtuu tietyssä tilassa. Nykytaiteen tarkoituksena on herättää keskustelua. Nykytaiteessa ilmenevä todellisuus on tilannekohtaista, kontekstista ja muuttuvaa. Kuvien visuaalisuus ei luo pysyviä merkityksiä. Merkitykset muuttuvat eri yhteyksissä ja ovat erilaisia toimijoille ja vastaanottajille. (Sederholm 2006, 50-52.)

Nykykulttuurissa kuva on kommunikaatioväline, jonka avulla välitetään informaatiota, ajatuksia, tietoa ja tunteita vastaanottajalle. Mainonta viestii tietylle kohderyhmälle tunnelmia ja unelmia. Taiteen ja opetuksen keskeinen toimintatapa on asioiden yhteyksien ja vuorovaikutuksien selvittäminen. John Deweyn mukaan taide on erilaisten asioiden asettamista suhteeseen toistensa kanssa. Taide on tutkimista ja kokeilua, jossa erilaiset näkökulmat, kontekstit ja olosuhteet on huomioitu. Taiteen tehtävä on toimia aktiivisesti yhteiskunnassa. Teosten välityksellä taiteilija voi esittää kriittisen näkökulman, jonka tehtävänä on kasvattaa ja herkistää katsojaa. Taidekasvatuksen tehtävänä on opettaa oppilaille visuaalisten kokemusten hallintaa ja ymmärrystä siitä, että heihin pyritään vaikuttamaan visuaalisilla keinoilla. Aikuiset määrittävät visuaalisen kuvan laadun. (Sederholm 2006, 54-56.)

Anniina Koivurova (2010) kirjoittaa kuvien vastaanotosta koulumaailmassa ja oppilaiden itse tuottamista kuvista. Oppilaiden kuvallinen ilmaisu vaihtelee eri ikäkausina. Myös ilmapiirillä on vaikutusta kuvalliseen prosessiin. Taiteen kohtaaminen tapahtuu usein julkisessa tilassa; koulussa tai museossa. Kuvataideopetus on osa julkista tilaa. Taidekuvia ja visuaalista kulttuuria voi kohdata myös yksinäisyydessä ja omassa kodissa. Yhdessä koettu kuva auttaa oppilasta hahmottamaan ympäristöään ja omaa tilaansa siinä. Sanoin kertominen auttaa oppilasta hahmottamaan, millainen järkyttävä, vaikuttava tai vaarallinen kuva on. Kertominen tuo esiin opettajan ja oppilaiden roolia, identiteettiä, esteettisiä käsityksiä ja visuaalista maailmaa. (Koivurova 2010, 5-6.)

Teoksessaan ”Kuvien rajat” Koivurova kertoo visuaalisen kulttuurin merkityksestä kuvallisessa prosessissa. Kuvataidetunnilla esitetyt kuvat ja niihin liittyvät tarinat ovat oppilaan käsitys hyväksyttävästä kuvasta, joka käsittelee hänen näkemyksiään ja käsityksiään visuaalisuudesta. Koivurovan tutkimuksen aineisto on syntynyt oppilaiden tuottamien tekstien ja siitä seuraavien kuvien pohjalta. Oppilaan tekemä kuva kommentoi ja kuvittaa kirjoitettua tekstiä ja seuraa tekstin kertomaa tarinaa. Toisaalta kuvat voivat kertoa myös omaa tarinaansa riippuen siitä, miten niitä tulkitaan. Kuvat

ovat tulkinnallisempia kuin sanat, mutta sanat voivat ilmaista kieltoja, vastakohtia tai vaihtoehtoisuutta. Monen tarinan teema liittyy johonkin konfliktitilanteeseen. Tarinoissa testataan erilaisia rooleja. Roolihahmojen tunteet tulevat tutkimuksessa usein esille; ne piilotetaan, hillitään tai ne ryöpsähtävät esiin. Tarinoiden teemat käsittelevät myös ihailua, kateutta, moraalia ja sosiaalisia suhteita. (Koivurova 2010, 25-26, 91-92, 120-121.)

7 -luokkalaisten taidemaailmakäsitys kietoutuu heidän käsityksiinsä kuvataideopetuksen tavoitteista ja ihannekuvasta. Ongelmallista oppilaille tutkimuksen mukaan on se, että oppilaat kokevat tarvetta piirtää oikein ja samalla välttää kopiointi. Oppilaat toteuttavat kuvia kulttuurisesti tutuista ja riskittömistä aiheista. Koska koulussa oppilaan tekemiset ovat arvioinnin kohteena, hän pyrkii tekemään kuvia, joista ei tule tekijälle rankkaa kritiikkiä tai väärää tulkintoja. Kokeileva ilmaisu helposti tulkitaan poikkeavuudeksi. Oppilaat välttelevät erilaisuutta, koska he haluavat välttyä epäonnistumisilta. Oppilaat hakevat kuvataidetunneilta turvallisuutta ja positiivista tai neutraalia palautetta. Sosiaalisen statuksen arvottaminen on läsnä hiljaisen tiedon oppimiskulttuurissa. Oppilaan kuvaan reagoiminen ilmaisee muiden odotuksia, arvoja ja tunteita henkilöä kohtaan. Oppilaan tarinan ja kuvan palautteella on suora sosiaalinen vaikutus, joka vahvistaa tai heikentää hänen asemaansa ryhmässä. (Koivurova 2010, 273-275, 277-278.)

Oppilaat kokevat usein kuvataidetunnin opetuksen vastapainoksi muille oppiaineille. Kuvataidetunnin kokemukset koetaan kapeiksi. Oppilaiden piirtämissä kuvissa ja kirjoittamissa tarinoissa ei ollut havaittavissa kuvataiteen integroitumista muihin oppiaineisiin. Kuvallisen osaamisen ja tarinoiden avulla ei muodostunut siltoja muuhun osaamiseen. Sen sijaan kuvan tulkinnoissa korostuivat normit ja arvot, sillä kuvista oppilaat hahmottivat hiljaista tietoa oikeasta ja väärästä. Tarinoiden ja kuvien merkitys ilmenee elämäntaitojen ja esteettisten ja eettisten kysymysten oppimisena. Parhaimmillaan opettaja on turvallinen auktoriteetti, joka ymmärtää oppilaiden ristiriitoja, puolustaa heikompa osapuolta ja tajuaa oppilaiden erilaisia ahdistavia kokemuksia. (Koivurova 2010, 283-284.)

3.7 Taiteellinen tietäminen – kokemuksellinen ymmärtäminen

Räsänen (2000) Sillanrakentajat -teoksessa opiskelijat analysoivat ja kuvailivat kokemuksiaan Akseli Gallen – Kallelan Aino -tarusta. Kirjoituksen keskeisenä ajatuksena oli sillan rakentaminen katsojan elämismaailman ja taidemaailman välille. Oppilaat pohtivat omia sisäisiä ristiriitojaan ja kokemuksiaan Aino -tarun pohjalta. Tarusta löytyi monia tuttuja elementtejä, jotka näkyivät opiskelijoiden omassa elinympäristössä. Toisaalta Ainon katseessa näkyi pelkoa, kun hän pakeni lähestyvää Väinämöistä. Taru herätti ristiriitaisia tunteita, sillä tutussa suomalaisessa luonnossa kuvattu teos herätti katsojassa myös naisen tuntemaa pelkoa ja kuoleman pelkoa. (Räsänen 2000, 5, 142-154.)

Räsänen (2000, 24-25) tutkimus kokemuksellisesta taiteen ymmärtämisestä perustuu hermeneuttisen kehän eli spiraalin periaatteelle. Omakohtaiset aikaisemmat kokemukset, havainnot ja toiminta vaikuttavat uusien kokemusten merkitysten muodostumiseen. Tästä periaatteesta kehittyy oppimisen jatkumo, jossa on tilaa uusille tulkinnoille ja merkityksille. Tutkimuksessaan Räsänen (2000) rakensi siltoja Aino-tarun ja oppilaiden kokemuksellisen taiteen välille. Taiteesta syntyi taidetta. Tutkimuksessa tieto ja kokemus ymmärretään siirtyvänä (transfer) kokemuksena. Ajattelumalli antaa oppimiselle ja kehittymiselle yksilönä ja yhteisön jäsenenä mahdollisuuden jatkuvalle oppimiselle. Aikaisemmin opittu on pohjana uuden oppimiselle.

3.7.1 Taiteellinen tiedonhankinta

Taideopetuksessa taidetta pidetään tietämisen ja tiedonhankinnan tapana, jossa tieto maailmasta ja itsestä hankitaan hahmottamalla. Visuaalisen kulttuurin tutkimuksessa painottuvat erilaiset kulttuurin kuvalliset symbolit. Kuvallista viestintää tutkitaan kuvallisena ilmiönä kuvataiteen eri aloilla ja rakennetun kulttuurin näkökulmasta. Oppimisen arviointi perustuu oppilaan omaan arviointiin ympäristöstä, maailmasta ja itsestä. Kuvamaailman lukutaito monikulttuurisessa kuvamaailmassa on opettajan asettama tavoite. Taideopetuksessa opetus perustuu oppilaan omaan kokemukseen saada aikaan työskentelyn avulla muutosta ajattelussa ja kuvallisessa ilmaisussa. Taiteellista tietoa voidaan tarkastella jatkumona, jossa toisessa päässä on matkimiseen perustuva tiedonsiirto ja toisessa päässä taiteen näkeminen kulttuurisena tietämisenä. (Räsänen 2008, 83-84.)

Räsänen esittää erilaisia vuorovaikutusmalleja taidekasvatuksen lähestymistapana. Opettajakeskeinen vuorovaikutusmalli suuntaa opetusta opettajan omien arvojen pohjalta. Opetus perustuu motivointiin ja opettajan asettamien tavoitteiden saavuttamiseen. Oppilaskeskeinen opetusmalli perustuu oppilaan omiin kokemuksiin. Oppilaalla on mahdollisuus asettaa itse oppimistavoitteensa ja -tapansa. Oppilaan persoonallisuus, kokemukset, arvot ja tunteet vaikuttavat ilmiöiden tulkintaan ja merkityksiin. (Räsänen 2008, 85-88.)

Sosiaalinen vuorovaikutus oppimiskäsityksenä painottaa kokonaisvaltaista kasvamista, jossa huomioidaan sekä yksilö että yhteisö. Henkilökohtaiset kokemukset ja sosiaalinen vuorovaikutus ovat näkemyksen perusarvoja. Kun yksilö tarkastelee taideteosta, arvottaa hän teosta omien kulttuuristen lähtökohtiensa ja kokemustensa perusteella. Vuorovaikutus teoksen ja katsojan välillä saa kokijan pohtimaan taiteilijan esiin tuomia kokemuksia ja merkityksiä. Kokemuksellisuus taidekasvatuksessa nostaa oppimisympäristön tärkeään sijaan. Oppimisympäristö tarkoittaa kontekstia, jossa oppiminen tapahtuu. Oppilaan ja opettajan erilaiset taustatekijät vaikuttavat opetustilanteissa. Opetusympäristönä voi olla perinteisen luokan sijaan tietoverkko, kulttuurilaitos tai luonto. Myös oppilaan omalla elinympäristöllä on keskeinen vaikutus visuaalisen kulttuurin kehittymiselle. (Räsänen 2008, 89-91.)

3.7.2 Kokemuksellinen taideoppiminen

Kokemuksellisen oppimisen malli on lähestymistapa, jossa kokemus, havainto, kognitio ja toiminta yhdistyvät vuorovaikutuksessa ymmärtämiseksi. Kokemuksellisessa oppimisessa aisteihin, tunteisiin ja havaintoihin perustuvia elämyksiä reflektoidaan ympäristöön ja sovelletaan toiminnassa. (Räsänen 2000, 10). Taiteellinen tietäminen ja taideoppiminen perustuvat vuorovaikutukseen konkreettisten, yksilöllisten kokemusten ja abstraktien käsitteiden välillä. Kokemukset perustuvat aistikokemuksiin, jotka syntyvät ympäristön havainnoinnissa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, kuvien tekemisessä ja tarkastelussa. Luetut tekstit ja keskustelut ovat osa oppimista. Merkityksiä ja oivalluksia syntyy vasta, kun opittua kokeillaan kuvallisessa työskentelyssä ja käytännön toiminnassa. Tieto muuttuu ymmärtämiseksi, kun sitä sovelletaan käytäntöön. (Räsänen 2000, 14).

Kognitiivisessa taideoppimisessa korostetaan, että taiteen tutkimus on taiteen tutkimuksen tapa ja sovellus, jossa tutkitaan kuvien tuottamista ja niiden tulkintaa. Oppimisen keskeisellä käsitteellä, transferilla, tarkoitetaan oppijan kykyä soveltaa tietoa uusissa tilanteissa. Opetuksessa transferia voi edistää ottamalla huomioon oppilaan aikaisemmin hankkimat tiedot, taidot ja kokemukset. Tiedon siirtoa tapahtuu, kun sitä tietoisesti edistetään. Kuvataiteen oppimisessa siirtoa tapahtuu toiminnassa. Taidekasvatuksessa siirtovaikutus koskee tapaa ajatella ja suhtautua todellisuuteen. Kokemuksen muuttaminen kuviksi vaatii omien tavoitteiden näkemistä, teknistä taitoa ja kykyä analysoida omaa visuaalista ja verbaalista kieltä. Kokemuksellisessa taideoppimisessa havainnot ja kokemukset sidotaan laajempaan kokonaisuuteen, kuten oppijan omaan elämään tai taidehistoriaan. Taideoppiminen muuttaa oppijan suhtautumista tutkittavaan ilmiöön, itseen, muihin ihmisiin, kulttuuriin ja luontoon. (Räsänen 2008, 104-109.)

Sosiaalinen ympäristö ja henkilökohtainen tieto toistensa vuorovaikutuksessa suuntaavat toimintaa, joka välittyy sanoina, kuvina ja symboleina. Kokemuksellisessa taideoppimisessa havainnot ja kokemukset linkittyvät laajempaan kontekstiin ja kokijan omaan elämään. Kokemus muuttaa kokijan suhdetta tutkittavaan ilmiöön ja todellisuuteen. Oma kokemismaailma asettuu suhteessa muuhun maailmaan. Kokemukseen perustuvassa oppimisprosessissa merkityksenanto, ymmärtäminen ja toiminta ovat keskeisiä. Taiteellinen tietäminen syntyy, kun tunteet ja mielikuvat liittyvät havaintoihin. Taiteellinen oppiminen on kokonaisvaltaista oppimista, jossa ulkoisesta todellisuudesta tulevat havainnot muuttuvat tiedoksi ja tiedot muuttuvat sisäisiksi kokemuksiksi. Kokemukset muuttuvat teoiksi merkitysten ja ymmärtämisen avulla. Oppiminen perustuu pohdiskelemaan havainnointiin, käsitteellistämiseen ja toimintaan. (Räsänen 2000, 15).

3.7.3 Kokemuksellinen taiteen ymmärtäminen

Kokemuksellisessa taiteen ymmärtämisessä korostuu kontekstualisointi eli sama ilmiö voidaan kokea eri tavalla riippuen katsojan tulkintaympäristöstä, elämän tilanteesta ja muista tulkitsijoista. Taiteen tulkinnoissa on mukana sosiaalinen ulottuvuus katsojan, taiteilijan ja oppimistapahtuman välillä. Ryhmätyöskentelyssä yhdistyvät persoonalliset ja sosiaaliset taidot ja tiedot. (Räsänen 2000, 16).

Taideteoksen tulkinta on vuoropuhelua, jossa teos esittää katsojalle väitteitä ja kysymyksiä. Taideteos sisältää taiteilijan omasta todellisuudestaan heijastamia merkityksiä ja katsojan antamia merkityksiä. Teoksen tulkinta tapahtuu refleктоimalla sanallisesti ja kuvallisesti. Uusi kokemus voidaan ilmaista taidetyönä työpajassa. Näin kokemuksesta syntyy uutta ymmärrystä ja se luo pohjaa uudelle oppimisen kehälle (Räsänen 2000, 17).

Pilotissa vuoropuhelu muodostui nuorten ja media- ja taidekuvien välille. Kriisikuvat herättivät voimakkaita tunteita. Kokemuksellisen oppimisen mallissa tulkittiin taidekuvia, pilotissa kriisikuvat esittivät voimakkaita väitteitä. Miten käsitellään voimakkaiden kuvien vastaanottamista ja niihin reagoimista? Miten toimitaan tunteiden käsittelyssä, kun analysoidaan vaikuttavia kriisikuvia?

3.8 Eettisyys lapsia ja nuoria koskevassa tutkimuksessa

Lapsilla on oikeus tulla kuulluiksi ja ymmärretyiksi tutkimuksissa. YK:n yleissopimus lasten oikeuksista korostaa, että lasten kannalta on tärkeää tuoda esiin kulttuuria, yhteiskuntaa, lääketiedettä ja lapsia itseään koskevia tutkimuksia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittavia ilmiöitä, tarkoituksia ja merkityksiä. (Kuula A. 2006, 147.) Lapsia koskevalta tutkimukselta toivotaan tuloksia, jotka palvelevat lasten etua ja parantavat lasten elämää ja asemaa.

Anonymisointi on tärkeää tutkimusaineiston arkistoinnissa ja tutkimusjulkaisussa. Anonymisoinnilla on tarkoitus suojella henkilöitä negatiivisilta vaikutuksilta. Peruseriaatteena tutkimusaineiston anonymisoinnissa on suorien tunnistusten poistaminen. Anonymisointitapoja ovat henkilönimien ja muiden erisnimien poistaminen tai muuttaminen, arkaluontoisten tietojen harkinnanvarainen poistaminen tai muuttaminen sekä taustatietojen luokittelu kategorioihin. Esimerkiksi koulun nimi muutetaan yleisempään muotoon ammattikoulu tai lukio. Luokittelu ja aineistojen käsittely vaativat eettistä harkintaa, kun tutkimuskohteena ovat nuoret ja lapset. YK:n yleissopimus lasten oikeuksista säätää, että lapset ja vajaakuntoiset kuuluvat suojeltaviin erityisryhmiin. Kansainvälistä yhtenäistä säännöstöä ei kuitenkaan ole, vaan eri maissa on erilainen käytäntö. (Kuula A. 2006, 200, 214.)

Nykyisen tutkimusajattelun mukaan lapsen ja aikuisen välillä ei ole oleellista eroa tutkimuksessa. Lapsilla on oikeus ja kyky vaikuttaa heitä koskeviin asioihin ja elinympäristöihin, sillä lapset ovat

luotettavia tutkimuksen kohteina ja omien asioidensa asiantuntijoina. (Strandell 2010, 93.) Tutkimuksessa ongelmaksi nousee ristiriita: lapsia on suojeltava väkivallalta ja toisaalta lapsilla on oikeus tuoda esiin omia mielipiteitään lapsia koskevista kriiseistä ja väkivallasta. Lasten suojelua ja osallistumisen oikeutta on vaikea sovittaa yhteen käytännössä.

Aikuisen ja lapsen välinen valtasuhde ilmenee esimerkiksi siinä, että lapsi voidaan sulkea tutkimuksen ulkopuolelle suojelun nimissä. Lapsen huoltajalla on lapsenhuoltolain mukaan oikeus päättää lapsen osallistumisesta tutkimukseen. (Strandell 2010, 95.) Tutkimuksessani päätöksen nuorten osallisuudesta teki koulu neuvottelemalla taidemuseon museopedagogin kanssa järjestelyistä taide- ja kulttuurikurssin aikana. Täydellistä vapaaehtoisuutta osallistua tutkimukseen ei ehkä olekaan. Osa tutkittavista saattaa poistua tutkimuksesta kesken tai he eivät saavu paikalle lainkaan (Strandell 2010, 97). Koska tutkimukseni nuoret olivat 16 - 19 -vuotiaita, he päättivät osallisuudestaan itse.

Koulu ja opiskeluympäristö ovat tutkimukselle otollisia kohteita, koska koulusta tavoittaa helposti lapsia ja nuoria tutkimukseen. Tutkimus voi olla osa koulutyöskentelyä ja nivoutua osaksi opiskelua. Ehtona osallistuvalla tutkimukselle on, että tutkija luo luottamuksellisen suhteen oppilaisiin. Tutkimusprosessiin ja tutkimustuloksiin vaikuttavat tutkimuspaikan valtasuhteet, rakenteet, jännitteet ja tutkijan näkemys paikan luonteesta (Strandell 2010, 100). Portinvartijat lapsuuden instituutioissa määrittelevät, minkälaisia ovat lasten väliset suhteet ja mitä lapset tekevät. Eettiset kysymykset lapsi- ja lapsuustutkimuksissa kiteytyvät lasten ja aikuisten väliseen auktoriteetti suhteeseen. (Strandell 2010, 106-107.)

Lasten osallistuminen tutkimuksen suunnitteluun ei ole vielä toteutunut suomalaisessa tutkimuksessa. Lapsen suojelulla ja kontrolloinnilla on tärkeämpi sija yhteiskunnassa kuin lapsen oikeudella osallistua aidosti itseään koskevaan tutkimuksen suunnitteluun. (Strandell 2010, 104.) Tutkimuksen suunnittelussa olisi hyvä ottaa huomioon nuorten osallistuminen. Osallistumalla tutkimuksen suunnitteluun nuoret toisivat esiin omia ajatuksiaan jo suunnitteluvaiheessa ja he ohjaisivat omalta osaltaan tutkimusta tavoitteen suuntaan hankkia tietoa nuorten näkemyksistä ja mielipiteistä.

Tutkijan eettinen vastuu koskee koko tutkimusprosessia. Ensisijainen vastuu liittyy tutkittavien kohtaamiseen ja aineiston keruuseen. Tutkija on vastuussa myös aineiston analyysin tavoista ja tuloksista. Tutkimuksella voi olla kunnianhimoisia tavoitteita, joiden tavoittamiseksi tutkittavia on kohdeltava kunnioittavasti ja ystävällisesti. (Strandell 2010, 109-110.) Tutkimuksessani eettisen suurennuslasin alle joutuvat kriisikuvat, joissa esiintyy lapsia ja kuvien valitsijat. Aikuisten valitsemat kriisikuvat toivat esiin lasten kärsimyksiä ja puutetta kehityksensä tai jossakin muualla kuin Suomessa. Tutkimuksen nuoret nostivat esiin kriisejä, jotka tapahtuivat kotimaassa.

Jännitteitä tutkimuksessa syntyy, kun halutaan suojella nuoria väkivallalta ja kriiseiltä ja samaan aikaan tutkia nuorten suhtautumista kriiseihin kuvien avulla (Strandell 2010, 192). Tutkimuksessani ei suoraan kysytty, mitä nuoret ajattelivat väkivallasta tai olivatko he kokeneet väkivaltaa tai kriisejä. Itse tehdyt kuvat ja betoniteokset kertoivat nuorten kokemuksista. Tutkimuksen nuoret eivät olleet väkivallan uhreja, vaikka osa heistä olikin kokenut välillistä väkivaltaa vanhempien alkoholin käytön vuoksi.

4. Tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineisto

4.1 Hankkeen työskentely ja toteuttajat

”Lapset kriisien kuvissa” oli yhteistyöhanke, jonka tavoitteena oli tuottaa museoiden ja oppilaitosten käyttöön materiaalia media- ja taidekasvatukseen. Hanke käynnistyi 25.9.2009 seminaaritapaamisella Sinebrychoffin taidemuseossa. Seminaarissa hankkeen vetäjät esittivät ajatuksiaan hankkeen toteuttamisesta ja tavoitteista. Hankkeen toteuttajat esittelivät myös omaa toimintaansa.

Suomen Plan Säätiö on yksi osa kansainvälistä Plania. Planin tehtävänä on tiedottaa lasten oikeuksista, tukea ja aktivoida paikallisia yhteisöjä, jotta nämä löytäisivät keinoja lasten ongelmien tiedostamiseksi ja lapsien suojelemiseksi erilaisissa kriiseissä. Suomessa Planin lähettiläät vierailevat kouluissa, seurakunnissa ja muissa kansainvälisyyskasvatuksesta kiinnostuneissa järjestöissä keromassa lasten oikeuksista. Museopedagoginen yhdistys Pedaali ry:n tehtävänä on edistää ja kehittää museopedagogista toimintaa taidemuseoissa ja kulttuurilaitoksissa. Kolmas toimija oli Valtion taidemuseoiden kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet Kehys. Kehyksen tehtävät painottuvat taiteen ja kulttuurin arvojen pohdintaan nyky-yhteiskunnassa ja museoiden roolin kehittämiseen.

Aloitusseminaarissa osallistujat tutustuivat media- ja taidekuviin, jotka myöhemmin toimivat pilottien johdantojakson kuvamateriaalina. Kuvamateriaali oli hankkeen vetäjien valitsemaa. Aloitusseminaarin jälkeen hankkeeseen muodostui Kiasman, Valokuvataiteenmuseon, Akseli Gallen-Kallelan taidemuseon ja Jyväskylän taidemuseon pilotit. Taidemuseoilla oli tärkeä rooli pilottien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Jokaisen pilotin ohjelma muotoutui erilaiseksi. Tähän vaikuttivat museoissa esillä olevat erilaiset näyttelyt.

Hankkeen tavoitteena oli tuottaa opetusmateriaalia taidemuseoiden ja koulujen käyttöön. Opetusmateriaalin tarkoituksena oli tiedon lisääminen lasten oikeuksista ja lasten kohtaamista kriiseistä maailmalla. Tarkoituksena oli herättää ajatuksia, tunteita ja ristiriitoja, jotka johtaisivat kannanottoihin, haluun toimia ja vaikuttaa myös itse lasten oikeuksien kehittämiseen. Lähtökohtana oli taidemuseoiden toiminnan kehittäminen eri tahojen kanssa, uuden tiedon hankkiminen ja yhteiskunnan palveleminen.

Tavoitteena oli lisätä yhteistyötä suomalaisten oppilaitosten ja museoiden välillä ja lisätä museoiden näyttelyiden käyttöä. Piloteille annettiin tehtäväksi opetusmateriaalin, -menetelmien ja -tapahtumien testaaminen ja tulosten selvittäminen hankkeelle.

Museopilotit toimivat hankkeen työkaluina. Jyväskylän taidemuseon pilotin suunnittelun päävastuu oli museopedagogi Sirpa Turpeisella ja ohjelman laatimiseen osallistuivat aktiivisesti Keski-Suomen opiston vastaava opettaja ja taidekasvatuksen opiskelija. Ensimmäinen suunnittelupalaveri oli lokakuussa 2009. Toiseen palaveriin tammikuussa 2010 osallistuivat Tiina Salmio Suomen Planista ja Planin lähettiläs Rauna Rahja. Suunnittelupalavereissa pohdittiin pilotin tapahtumien sopivuutta tavoitteita vastaaviksi. Pilotit muodostuivat kolmesta osasta: johdantojaksosta, museovierailusta ja omasta tuottamisesta. Johdantojakso oli kaikilla pilottiryhmillä samanlainen eli nuoret pohtivat mediakuvien välittämiä viestejä. Museovierailu muotoutui jokaisen museon sen hetkisen näyttelytilanteen mukaan. Nuorten oma tuottaminen kehittyi osallistuvien oppilaitosten ja museoiden yhteistyön tuloksina omanlaisikseen. Jyväskylän yliopiston opiskelijat havainnoivat pilottien tapahtumia ja raportoivat niistä hankkeelle ja yliopistolle.

4.2 Tutkimusaineisto ja tutkimuksen tarkoitus

Kuvaan aineistoa tapahtumajärjestyksessä omien havaintojeni ja muistiinpanojeni mukaan. Keräsin tutkimusaineiston Jyväskylän taidemuseon pilotin aikana helmikuussa 2010. Pilotin tehtävänä oli testata opetusmateriaalia yhteistyöhankkeen ”Lapset kriisien kuvissa” käyttöön. Tutkimukseen kuuluvia tapahtumia olivat Planin lähettilään johdantojakso koulussa, vierailu taidenäyttelyssä ja taidemuseossa, mielikuvaharjoitus, War Child -elokuvan katsominen ja siitä syntyvä keskustelu sudanilaisten nuorten kanssa sekä betonireliefi -työpaja. Keräämäni tutkimusaineiston tavoitteena oli tuoda esiin media- ja taidekuvien merkityksiä nuorten äänen kautta.

Pilotin tapahtumien suunnittelu alkoi syksyllä 2009 ja olin alusta alkaen mukana suunnitteluvaiheissa. Päävastuu suunnittelussa oli Jyväskylän taidemuseon museolehtorilla ja opetuksen järjestämisestä vastasi Keski-Suomen opiston vastaava opettaja. Suunnittelun tehtävänä oli löytää lähialueelta sellaisia taidenäyttelyitä ja kohteita, jotka palvelisivat parhaiten pilotin tavoitteita ja jotka sopisivat taide- ja kulttuurikurssin sisällöiksi. Pilotin tavoitteena oli testata kriisikuviin liittyvää opetusmateriaalia ja laajentaa nuorten tietoisuutta ihmisoikeuksista ja lasten oikeuksista sekä kriiseissä elävien lasten tilanteesta (Itkonen ja Salmio 2010, 7).

Tutkimuskohteena olivat 16 - 19 -vuotiaat opiskelijat. Etsin tietoa nuorten suhtautumisesta kriiseihin erilaisissa ympäristöissä ja erilaisten kuvien avulla ja vastauksia kysymykseen, mitä merkityksiä kriisikuvilla oli lasten elämään lasten oikeuksien näkökulmasta. Pilotin tavoitteena oli tuottaa tietoa

lasten oikeuksista kulttuurisena ilmiönä ja lisäsi tietoa taiteen ja kulttuurin välittämän tiedon merkittävydestä tarkasteltaessa taide- ja mediakuvia kriisien kuvaajina nuorten näkemänä. Keruuvaiheessa en vielä tiennyt, millaiseksi tutkimukseni muodostuisi.

Tutkimuksella etsin vastauksia tutkimuskysymyksiin:

- Miten tutkimuksen nuoret tulkitsevat taide- ja mediakuvista syntyneitä kokemuksia ja merkityksiä?
- Mikä on kriisi tutkimuksen nuoren näkökulmasta?
- Mitä vaikutuksia on erilaisilla oppimisympäristöillä tutkimuksen nuorten suhtautumiseen kriiseihin?

Tutkimukseni aineiston kuvaus etenee kronologisesti luonnollisten opetustapahtumien mukaan ja ilmiöitä tutkitaan erilaisissa toimintaympäristöissä. Aineiston luokittelu on teoreettista työskentelyä ja oletuksien asettamista (Törrönen 1999, 251). Toimintaan ja vuorovaikutukseen vaikuttavat muuttajat. Tutkimuksessani muuttujia ovat erilaiset kuvat: mediakuvat, taidekuvat, elokuva, itse valmistetut kuvat. Myös ympäristöt vaihtuvat: koulu, taidemuseo, kulttuurikahvila, työpaja. Aineiston keruu tapahtui taide- ja kulttuurikurssin aikana, joten sitä voidaan kuvata oppimistilanteeksi, missä oppimispaikat vaihtuivat tarkastelukohteiden muuttuessa. Tutkimuksessa oppilasryhmä analysoi erilaisia kuvia ja tulokset tuotiin kaikkien kuultaviksi ja nähtäviksi. Työpajassa oppilaat heijastivat oppimaansa ja omia kokemuksiaan kriiseistä. Tutkimukseni kohdistui näihin opetustapahtumiin.

Tutkimukseni muistuttaa ground theory -tutkimusstrategiaa siinä mielessä, että keräsin tutkimusaineistoa eri paikoissa ja erilaisissa ympäristöissä. Tutkimus kuitenkin tapahtui tietynä aikana ja ennakkoon suunniteltujen ja sovittujen tapahtumien pohjalta. Ground theory -tutkimusstrategiassa tutkimusta jatketaan, kunnes aineistosta ei enää löydy tutkimusta valaisevaa ainesta. Aineistotutkimuksessa tarvitaan herkkyyttä nähdä, mikä on oleellista aineistossa. Tutkijan kokemus auttaa aineiston käsittelyssä ja tulkitsemisessä. Tutkija etsii aineiston yksittäisistä tapahtumista yleisempiä merkityksiä. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa ongelmien asettelu on joustavaa ja aluksi väljästi asetettua. Ongelmat ovat enemmän teemoja kuin tarkkoja kysymyksiä. Teemat ja kysymykset johdattavat tutkijaa kohti tutkimuksella haettavia merkityksiä. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa tutkimusprosessissa tehdyt valinnat ja ratkaisut vaikuttavat merkittävästi tutkimuksen lopputulokseen. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa aineiston hankinta ja aineiston analyysi ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa tutkimuksen eri vaiheissa. Tästä johtuen tutkimuskysymykset täsmentyvät tutkimuksen edetessä. (Karila 1999, 119 - 121.)

Laadullinen tutkimus on aineiston keräämistä ihmisen ja hänen elämänsä tutkimiseksi. Se on elämismaailman tutkimista, jossa tutkimustehtävä tarkentuu tutkimuksen aikana (KvaliMOTV, havainnointi). Omassa tutkimuksessani pohdin kysymystä, mitä nuoret toivat esiin tarkastelun kohteena olevista media- ja taidekuvista ja mitä merkityksiä kuvien tarkastelu nuorten näkökulmasta tuotti. Tutkimukseni aikana havainnoin nuoria erilaisissa oppimisympäristöissä, kuten koulussa, taidemuseossa ja kulttuurikahvilan näyttelyssä. Oletuksena tutkimuksessa oli, että kuvat vaikuttavat nuoriin ja nuoret tuovat esiin omia ajatuksiaan, tunteitaan ja näkökulmiaan.

4.3 Nuoret tutkimuksen kohteena

Tutkimuskohteena olivat taide- ja kulttuurikurssin opiskelijat. Taide- ja kulttuurikurssi suoritetaan kaikissa ammatillisissa oppilaitoksissa, joissa opiskellaan kolmevuotista ammatillista tutkintoa. Kurssin sisältö suunnitellaan kunkin alan mukaan. Tutkimukseni kohteena olevat opiskelijat valmistuvat nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajiksi. Havainnointi tapahtui ensimmäisen opintovuoden aikana helmikuussa 2010. Opiskelijoita tällä kurssilla oli 25, joista läsnä erilaisissa oppimistilanteissa oli 20 oppilasta, joiden ikä vaihteli 16 – 19 ikävuoteen. Poikia oli seitsemän ja tyttöjä kolmetoista. Oppilaille oli etukäteen kerrottu, että heitä tarkkaillaan ja tapahtumista tehdään havainnointia, jota jatkossa käytetään tutkimusaineistona.

Valokuvasin oppilaita luokkaopetuksen ja taidemuseovierailun aikana ja valokuvasin betonireliefi -työpajan teoksia. Tarkoitukseni oli käyttää kuvia oman muistini vahvistajana tapahtumista. Useimmat oppilaat esiintyivät mielellään kuvissa, mutta sovimme, että niitä ei julkaista ilman lupaa. Tässä tutkimuksessa käytän opiskelijoista sanaa nuoret, vaikka *Lapsen oikeuksien sopimuksessa* kaikki alle 18 -vuotiaat ovat lapsia (Unicef). He olivat toisen asteen opiskelijoita ja ilmaisu nuoret erottaa kohderyhmän pienemmistä lapsista.

4.4 Osallistuva havainnointi tutkimusmenetelmänä

Havainnoin nuoria, jotka analysoivat median välittämiä kriisikuvia, joissa näkyi lapsia, taidenäyttelyn taidekuvia, lapsisotilaasta kertovaa elokuvaa ja lopuksi nuorten oman betonireliefi -työpajan tapahtumia. Taidemuseossa nuoret osallistuivat mielikuvaharjoitukseen, jonka virittämässä tunnelmassa nuoret piirsivät ja maalasivat omia kokemuksiaan ja tunteitaan kuvien välittämistä kriiseistä. Tutkimukseni oli osallistuvaa havainnointia, jossa tutkija oli läsnä opetustilanteissa havainnoiden nuorten reaktioita ja tekemisiä, suhtautumista kriiseihin, tunteenilmauksia ja sanomisia. Tutkimuksessani tarkastelin samaa oppilasryhmää erilaisissa opetustilanteissa. Havainnoinnilla oli tarkoitus kerätä tietoa vuorovaikutuksesta, jossa nuoret ja kuvat kommunikoivat keskenään erilaisissa tilanteissa ja paikoissa. Havainnoijan tehtävänä oli kerätä tietoa tilanteista ja tapahtumista kirjoittamalla niitä muistiin. Havainnoiden muistiin kirjoittaminen tapahtui vuorovaikutuksen aikana ja jälkikäteen

toimintaan kohdistuvana ajatteluna, pohdiskeluna ja ymmärtämisenä. Opettajien tehtävänä oli ohjata opetustapahtumia oikeaan suuntaan. Havainnoinnin keskiössä olivat nuoret opiskelijat, heidän reaktionsa ja toimintansa tutkimuksen aikana.

Osallistuva havainnointi kytkeytyi muita tutkimusmenetelmiä paremmin kerätyn tiedon kontekstiin, koska asiat tapahtuivat luonnollisessa opetustilanteessa. Havainnoinnilla oli mahdollisuus saada monipuolista tietoa tutkittavasta kohteesta (Grönfors 2007, 153, 154). Hankittu tieto perustui kuulo- ja näköaistiin. Tutkimuksen kohteena olevat asiat ja ilmiöt tarvitsivat tarkasteluun myös tunneherkkyyttä. Tavoitteena oli merkitä muistiin tutkimuksen kannalta tärkeitä asioita. Tässä tutkimuksessa tärkeäksi asiaksi saattoi nousta jokin muu kuin etukäteen kohteeksi valittu.

Havainnointi on vuorovaikutustilanne, jota tutkitaan. Osallistuvaan havainnointiin kuuluu luonnollisena osana kuunteleminen, katseleminen ja jutteleminen havainnoitavien henkilöiden kanssa. Reflektiivinen tiedonkeruu kehittyy tutkittavien ja tutkijan välisessä vuorovaikutuksessa. Reflektiivisyys edellyttää tutkijalta osallistumista tutkittavien arkeen. (Törrönen 1999, 220.) Tutkijan ja tutkittavien välinen vuorovaikutus on kaksisuuntaista dialogia. Tutkimuksen prosessissa heijastetaan ja heijastutaan. Sanoissaan ja teoissaan tutkittavat heijastavat tutkijan läsnäoloa. Tutkijan rooli on teoreettista ja metodologista pohdintaa tutkimuksen ongelmien näkökulmasta. (Grönfors 2007, 151, 153.) Toisaalta ihmisen rooli tuo esiin tunneaistin välittämää informaatiota. Tutkija tarvitsee molempia rooleja, kun tutkimuksen kohteena ovat nuoret ihmiset ja heidän toimintansa. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on tapahtumien tulkki ja tulkinnessa näkyy tutkijan henkilökohtainen tutkimusote.

Varustauduin havainnointiin etukäteen laaditulla evaluointilomakkeella. Evaluointilomakkeen tarkoituksenani oli kohdistaa huomioni keskeisiin tarkastelukohteisiin, kuten oppilaiden väliseen vuorovaikutukseen ja erilaisten toimintaympäristöjen vaikutukseen opetustilanteissa. Kohderyhmän vilkkaus ja spontaani osallistuminen veivät huomioni enemmän nuorten reaktioihin ja ilmaisuun kuin tapahtumaympäristöön. Tapahtumaympäristöillä oli kuitenkin tutkimuksessa tärkeä merkitys, sillä havainnointi tapahtui erilaisissa paikoissa, jotka vaikuttivat nuorten toimintaan. Tutkijan ennakkoletukset, aikaisemmat kokemukset, mieliala vaikuttivat myös havainnointiin. Oletin, että nuoria kiinnostavat erityisesti mediakuvat. Olen aikaisemmin opettanut 6 – 15 -vuotiaita lapsia. Kokemukseni mukaan tämän ikäiset lapset tekevät ja piirtävät mielellään itse. Oletin, että isommat lapset tekevät toisin ja mieluummin keskustelevat kuvista kuin tekevät niitä itse. Tämä oletamus osoittautui myöhemmin vääräksi.

Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijalla on aktiivinen rooli. Tutkimuksen kuluessa tarkkailin oppilaita ja olin läsnä opetustilanteissa, joiden aikana tein muistiinpanoja oppilaiden reaktioista, kuvien vaikutuksista ja tilanteiden kehittymisistä. Osallistuin myös joidenkin kuvien tulkintatehtäviin yhdessä nuorten kanssa. Osallistuvassa havainnoinnissa osallistumisen intensiteetti voi vaihdella täydestä jäsenyydestä ulkopuoliseen havainnoijaan. (Törrönen 1999, 223.) Tutkimuksessa intensiteetti kasvoi havainnoinnin edetessä. Osallistuva roolini lisääntyi vähitellen tapahtumien edetessä. Betonireliefi -työpajan aikana olin osittain opettajan roolissa. Tässä tapahtumassa havainnoin luokkaa paremminkin sisältäpäin kuin ulkopuolisena tarkkailijana. Vaikka nuoret mielellään kertoivat tekemisistään minulle, asemani säilyi ulkopuolisen tarkkailijan roolina. Mielestäni minun ja oppilaiden välille kehittyi luottamussuhde, mikä perustui siihen, että nuoret hyväksyivät läsnäoloni opetustilanteissa ja minä tutkijana suhtauduin nuoriin kunnioittavasti ja hyväksyin heidän erilaisuutensa suhteessa itseeni.

Nuoret luovat yhteistä ymmärrystä vuorovaikutussuhteessa. Kun lapset toimivat yhdessä, he samalla selittävät omia ratkaisujaan, keskustelevat toistensa kanssa ja tekevät kompromisseja. He neuvottelevat tasavertaisesti toistensa kanssa ja joutuvat joskus muuttamaan omia käsityksiään ja mielipiteitään. Yhdessä toimiessaan heille muodostuu suhtautumistapoja ja käsityksiä opetustapahtumista. (Niiranen 1999, 237 – 238.) Opetustapahtumien aikana nuoret keskustelivat tekemästään vierustoverin kanssa. He kertoivat työskentelyn aikana, mitä näkivät tai halusivat työllään kuvata. Yleensä nuoret kertoivat ajatuksiaan ja kokemuksistaan avoimesti koko luokalle. Joillekin nuorille kriisin kuvaaminen oli henkilökohtaisen kriisin käsittelyä, josta ei haluttu kertoa.

4.5 Kriisikuvat nuorten silmin

Ensimmäinen kohtaaminen nuorten kanssa tapahtui koulun luokassa Planin lähettilään johdantojakson alkaessa. Johdantojakson aikana nuoret tekivät kuusi erilaista tehtävää. Asetuin istumaan luokan etuosaan edestä katsottuna vasemmalle puolelle. Siitä näin kaikki oppilaat viistosti edestäpäin. Paikaltani näin ja kuulin, mitä nuoret tekivät tai sanoivat. Johdantojakso oli etukäteen suunniteltu opintokokonaisuus, jonka toimivuutta oli tarkoitus testata.

Johdantojakson tavoitteena oli ohjata oppilaiden ajatukset lasten asemaan maailman erilaisissa ongelmallisissa tilanteissa. Median välittämät kuvat toimivat viestinä oppilaiden ja maailmalla tapahtuvien kriisien välillä. Planin lähettiläs aloitti johdantojakson YK:n lasten oikeuksien artiklojen käsittelyllä. Planin lähettilään tunnilla käsiteltiin lasten oikeuksien artikloita ja niitä havainnollistettiin kuvien, tekstien ja ryhmätöiden avulla. Oppilaat olivat tutustuneet lasten oikeuksiin etukäteen. Planin lähettilään esittämä kysymys, minkä ikäisenä voi ryhtyä kehitykseen lapsen kummiksi, herätti vilkasta keskustelua. Toiset vastauksista olivat asiattomia ja luokassa oli melko rauhatonta, mutta

vuorovaikutus toimi kuitenkin hyvin. Yksi tytöistä komensi muita olemaan hiljaa ja käskyä myös toteltiin. Lähettiläs jakoi kaikille kyselylomakkeen, jolla testattiin nuorten tietoja lasten oikeuksista. Lomakkeen täyttäminen sujui keskustellen vieruskaverin kanssa. Tytöt täyttivät lomaketta keskittyneemmin kuin pojat, jotka täyttivät lomaketta äänekkäästi keskustellen. Eräs tytöistä asetteli luokan ikkunaverhoja parempaan asentoon ja toinen paneutui kasvojen meikkaamiseen. Yksi oppilas poistui luokasta vastatakseen puhelimeen. Nuoret täyttivät aktiivisesti lomaketta, vaikka luokan ilmapiiri oli villi. Vastaukset tarkistettiin yhdessä. Nuoret tiesivät, että lasten oikeudet oli ratifioitu eli sitovasti hyväksytty kaikissa muissa maailman maissa paitsi Somaliassa ja Yhdysvalloissa.

Seuraava tehtävä oli ryhmätyö 3-4 hengen ryhmissä. Oppilaista muodostui kuusi ryhmää. Jokaisen ryhmän tehtävänä oli löytää kolme nuorten mielestä tärkeintä lasten oikeuksien artiklaa ja perustella, miksi ne olivat heidän mielestään tärkeimpiä. Ryhmässä työskentely toimi hyvin ja tehtävä oli selvästi mielenkiintoinen. Ryhmät esiintyivät mielellään luokan edessä palautteen aikana. Tulokset koottiin taululle taulukon muotoon. Artiklojen numeroiden lisäksi oppilaat piirsivät erilaisia kuvia taululle. Numeroiden ympärille nuoret piirsivät liidulla kukkia ja kasvoja. Sen sijaan perustelut valinnoille jäivät epäselviksi. Taulukon ylärivillä oli oppilasryhmän numero ja sen alapuolella ryhmän valitsevat kolme artiklaa.

Ryhmä	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Artiklan numero	19	10	19	9	10	10
Artiklan numero	24	21	22	24	20	24
Artiklan numero	38	38	38	38	38	38

Taulukon mukaan eniten huomiota sai artikla numero 38, toiseksi suosituin oli numero 10 ja kolmas oli numero 24. Artikla 38 kieltää lasten värväämisen sotaan. Lisäksi lapsia on suojeltava aseellisilta selkkauksilta. Artikla 10 korostaa valtion velvollisuutta yhdistää perheenjäsenet, jos lapset ja vanhemmat joutuvat toisistaan erilleen eri valtioihin. Oikeus terveelliseen elämään ja terveyden- ja sairaudenhoitoon on artiklan 24 sisältämä lasten oikeus. (Liite 1: Lasten oikeuksien artiklat).

Seuraavassa tehtävässä nuoret tarkastelivat mediakuvia kriisialueilta. Oppilaiden tehtävänä oli kertoa, mitä mediakuvasta jäi mieleen. Kuvat näytettiin diaprojektorilla heijastuskankaalle noin 30 sekunnin ajan. Ensimmäisessä kuvassa näkyi sotilas, äiti, lapsi ja vanha nainen. Nuoret näkivät kuvassa ensisijaisesti lapsen ja tunnistivat kuvan olevan pakolaisleiriltä. Toisessa kuvassa näkyi valkopukuinen tyttö ja kalterit. Nuoret huomioivat kuvassa ristiriidan paikan ja tytön välillä. Yksi oppilaista ilmaisi

asian sanomalla, että kuvassa oli jotakin väärin. Nuoren tytön puhdas mekko jäi yhden oppilaan mieleen. Kuvassa esiintyi juhliin menevä tyttö Gazassa. Seuraavassa kuvassa näkyi sotilaita ja pikkulapsi, jolla oli hyvin pyöreä vatsa. Nuorten mielestä kuva oli järkyttävä. Planin lähettiläs kertoi, että lapsi kärsi nälästä. Neljäs kuva kertoi asumisesta tulva-alueella. Kuvassa näkyi lapsia leikkimässä tulvavedessä roskien seassa. Nuoret näkivät kuvassa alkeelliset olosuhteet, lian, roskat, leikkivät lapset ja he kuvasivat olosuhteita ankeiksi. Nuoret kiinnittivät huomiota siihen, mitä kuvissa ei ollut; ”ei näy pleikkareita”. Nuoret näkivät kriisialueiden mediakuviissa tummia ihmisiä, surullisia lapsia, dramaattisia kuvia ja epäilivät, että jotkut kuvista saattoivat olla ”leikeltäjä” kuvia.

Kuvat pöydällä -tehtävän (kuva 1.) tarkoituksena oli löytää tietoa nuorten suhtautumisesta kriisikuviin. Jokainen oppilas valitsi pöydältä kuvan ja kertoi muille pöydän ympärillä oleville, miksi valitsi juuri sen kuvan. Kuvat esittivät asioita, joissa lasten oikeudet eivät toteutuneet. Esimerkiksi kuva, jossa näkyi haitilaisia orpolapsista maanjäristyksen jälkeen. Nuorten mielestä lapset piti palauttaa aina oman perheen pariin. Muita nuorten valitsemia kuvia olivat tyttö pakolaisleiriltä, koskettava kuva lapsesta, aikuisesta ja kuolleesta, josta oli jäljellä vain jalat sekä loukkaantunut lapsi Haitissa ja pieni poika tyhjän ruokakipon kanssa. Nämä kuvat herättivät nuorissa halun auttaa. Kuva, jossa lapset pelasivat jalkapalloa maanjäristyksen jälkeen, osoitti nuorten mielestä sen, että

lapsilla oli oikeus leikkiin kriisitilanteissakin. Nuoret osoittivat sääliä kuvissa peloissaan olevia lapsia kohtaan. Kuva, jossa pikkulapsi söi isolla kauhalla, herätti ajatuksen ”lähettäkää tänne pilttiä” ja ”nyt ei ole kaikki hyvin”. Nuoria kiinnosti, miten kuvassa olevalle lapselle oli käynyt ja mitä muistoja ”jää päälle” kriisitilanteista. Nuoret valitsivat kuvia, joissa näkyi lapsia ja äitejä. Nuorten mielestä äiti ja lapsi kuvat olivat jotenkin koskettavia. Kuvissa näkyvien tapahtumien ympäristö ei kiinnostanut nuoria, vaan heidän katseensa löysi kuvassa olevat lapset ja heidän olosuhteensa. Kuvat synnyttivät

nuorissa tunteen avun tarpeellisuudesta kriisialueilla. Kuvat herättivät keskustelun siitä, voiko kriisialueiden lapsien kuvia käyttää mainoskuvissa tai lehtien myynnin edistämiseksi.

Seuraavassa tehtävässä nuoret lukivat Helsingin Sanomien valokuvaajan Sami Keron tekstiä. Siinä Kero kuvasi, millaista oli olla valokuvaajana kriisialueella, jossa asukkaat joutuivat armeijan ja kapinallisten mielivallan kohteiksi. Aluksi tekstiä lukiessaan nuoret viheltelivät ja naurahtelivat, mutta vähitellen tekstin raakuus hiljensi koko luokan. Hiljaisuuden laskeutuessa nuorten kasvojen ilmeet muuttuivat surullisiksi ja hämmentyneiksi. Nuoret reagoivat vaikeisiin todellisuuksiin aidolla tavalla, joka kuvastui erään oppilaan sanomisesta ”en mä tienny, että se on noin rankkaa”. Toinen oppilas esitti tekstiin liittyvän keskeisen kysymyksen, ”kuinka on mahdollista, että joku voi ottaa kuvan koirasta, joka syö lapsen päätä?” Keskustelu jatkui tähän tapaan: ”siinä nuket ja näät painajaisia”... ”tämä on todellisuutta”... ”nähdään myös hyvät puolet”. Tähän keskusteluun osallistuivat vain pojat. Heidän mielestään oli ”hyvä, että ihmiset tajuaa”. Tehtävän lopuksi nuoret miettivät kysymystä, miten hienovaraisuus olisi huomioitava mediakuvien valinnassa.

Tekstin lukemistehtävä silminnähden järkytti nuoria. Mediakuvien kuvaamistodellisuus oli raaempi kuin lehtien esiin tuomat todellisuudet. Järkyttyneitä nuoria katsellessa havainnoijalle heräsi kysymys, onko tarpeellista esittää raakoja todellisuuksia nuorille, joilla ei ole elämäkokemusta niiden käsittelyyn. Keron kuvausmatkat lehtikuvaajana ja journalistina vei hänet ajoittain ikäviin tilanteisiin. Jälkeenpäin hän on ymmärtänyt, että raakuuden ja kurjuuden kuvaaminen ei ole tehokkain keino viestien välittämisessä (Kero 2010, 25 - 28).

Johdantojakson lopuksi nuoret miettivät pienryhmissä, miten he voisivat tulevaisuudessa omissa työtehtävissään nuoriso- ja vapaa-aikaohjaajina tuoda lasten oikeuksia näkyväksi. Nuorilla oli erilaisia ehdotuksia: kansainvälisen leirin järjestäminen, video kriisitapahtumista ja siihen liittyvä keskustelu, näytelmä tekeminen lasten oikeuksista ja performansseja ulkona. Oppilasryhmän vilkkaus ja ajoittainen keskittymiskyvyn herpaantuminen ei häirinyt opetuksen etenemistä, sillä hällinistä huolimatta nuoret ihmeellisellä tavalla olivat koko ajan läsnä tilanteissa ja osoittivat kykyä tehdä useampaa asiaa yhtä aikaa. Heillä oli muodostunut oma näkemys siitä, miten lasten oikeuksia voidaan kertoa muille ihmisille.

4.6 Taideteokset nuorten näkemänä

Kulttuurikahvilan ja taidemuseon taidenäyttelyissä tutkimuksen nuoret analysoivat taiteilijoiden erilaisia taideteoksia. Yhden päivän aikana nuoret tutustuivat kolmen taiteilijan teoksiin, tekivät mielikuvaharjoituksen taidemuseon luokassa sekä piirsivät ja maalasivat kuvia mielikuvien nostattamissa tunnelmissa omista kokemuksistaan.

4.6.1 Kulttuurikahvilassa

Aluksi nuoret tutustuivat taiteilija Khosro Azizi Asl'n näyttelyyn "Arjen peilit", joka oli esillä Kulttuurikahvila Gloriassa. Jyväskylän keskustassa sijaitseva Gloria on tullut tunnetuksi vaihtuvista monikulttuurisista taidenäyttelyistään. Taiteilija Asl oli itse paikalla kertomassa näyttelystään. Taiteilijan mukaan maalaukset kertoivat syvien huolien painamista ihmisistä, jotka kamppailivat saavuttaakseen paremman tulevaisuuden. Hän kuvasi monissa teoksissaan kasvoja ja niiden ilmeitä.

Nuorten mielestä maalauksissa olevat kasvot kuvasivat pelkoa ja vihaa, kun kaikki "ei ollut kondiksessa" ja vapaus oli riistetty. Nuoret havaitsivat yhtäläisyyttä aikaisemmin katsottuihin kriisikuviin. Nuoret halusivat tietää, miksi kuvissa ei hymyilty? Tähän taiteilija vastasi, että oli olemassa tilanteita, joissa ei hymyillä. Eräässä taulussa näkyi nuori nainen, joka katseli teltasta elämää pakolaisleirin ulkopuolella. Toisessa maalauksessa näkyi taustalla luminen maisema ja mies, joka kantoi äitiä selässään sairaalaan. Asl kertoi, että kurdien kulttuuriin kuului vanhempien kunnioittaminen. Nuoria kiinnosti, miksi taiteilija oli tullut Suomeen. Taiteilija kertoi, että hän oli tullut Suomeen opiskelemaan, koska täällä sai korkeatasoista opetusta. Taiteilija oli syntynyt Iranissa, mutta asui nykyisin Suomessa.

4.6.2 Taidemuseossa

Seuraava kohtaaminen tapahtui Jyväskylän taidemuseossa, jossa oli esillä kaksi taidenäyttelyä. Taidemuseon Holvin alagalleriassa oli esillä Pasi Erik Karjulan puuveistoksia (15.1. – 28.2.2010). Havainnoin tapahtumia liikkuen nuorten joukossa samalla teoksia ja nuoria katsellen. Karjulan puuveistokset olivat osittain luonnon muovaamia. Veistämisestä jälki näkyi rosoisena pintana. Pinnassa näkyi puukon, kirveen ja moottorisahan jälkiä. Osa teoksista oli työstetty puuta kovetamalla.

Puuveistos "Lauantai varttia vaille viisi" toi nuorten mieleen Ku Klux Klanin toiminnan ja heidän sytyttämänsä tulipalot, koska teoksessa esiintyi mustaksi poltettu pääkallo. Karjulan teoksissa esiintyi usein talo, tällä teoksella oli puutalojalat. Museolehtorin johdolla keskustelu siirtyi Kroatian ja Serbian tapahtumiin. Kroatian ja Serbian historiallisissa tapahtumissa kylät yhdessä tuhosivat toisten kylien toisenlaisen kulttuurin ja ihmiset. Teoksessa "Pahkan sisällä talo" näkyi nimensä mukaisesti talo, joka oli pahkan sisällä. Teos kuvasi luonnonvoimien vaikutusta, maanjäristystä tai tsunamia. Nuoret eivät jaksaneet keskittyä puuveistoksiin. Useimmat nuoret istuivat lattialla, nuori pari makasi lähekkäin. Teokset eivät herättäneet nuorissa erityisiä reaktioita, vaikka ne kertoivat luonnon vaikuttavuudesta ja kulttuurien erilaisuudesta.

Taidemuseon Holvissa oli esillä Raimo Reinikaisen retrospektiivinen näyttely "Jälkiä ja katkelmia" (11.12.2009 – 21.2.2010). Reinikainen on kuvataiteilija, filosofi ja taitava käsityöläinen, joka hallitsee

useita kuvataiteen tekniikoita ja materiaaleja. Näyttelyn teokset olivat vuosilta 1967 – 2009. Reinikaisen taidetta kuvataan tiivistunnelmaiseksi, älylliseksi, käsitteelliseksi ja alkukantaisen kiehtovaksi. Taiteilija haluaa, että hänen työnsä on luonnollisen vaatimatonta ja juuri se on hänen mielestään vaativaa. (Laurila-Hakulinen R.)

Näyttelyssä oli noin seitsemänkymmentä taulua ja analysointi tapahtui näyttelyn 1. osassa. Nuoret valitsivat heitä kiinnostavia teoksia. Näyttelyä analysoitiin seisoen ja kävellen teosten äärellä 3-4 hengen ryhmissä. Seurasin tilanteen kehittymistä nuorten joukossa kuunnellen ja havainnoiden tapahtumia. Läsnaoloni ei näyttänyt haittaavan nuoria. Kirjoitin havaitsemiani asioita muistiin. Tapahtumaa ohjasi museolehtori.

Museolehtori antoi ryhmille tehtäväksi etsiä teoksia, jossa tulisi esiin jokin lasten oikeuksien artikloista. Aikaa tehtävään oli noin kymmenen minuuttia. Tuona aikana osa oppilaista liikkui muissakin museon huoneissa kuin näyttelyn tilassa. Museo näytti kiinnostavan nuoria. Ryhmätyön purkaminen eteni oppilaiden ja museolehtorin kommenttien vuorotellessa. Nuoret valitsivat teoksia, joissa he näkivät asioita, jotka liittyivät lasten oikeuksiin tai muuhun uhkaksi koettuun teeman.

Ensimmäinen ryhmä valitsi öljypastelli - teoksen ”Puu – Talo”. Teoksessa näkyi puutalo, joka nuorten mielestä kuvasi lämpöä ja turvallisuutta. Museolehtori kertoi, että taiteilija oli teoksen ilmaisussa rikkonut taiteen rajoja ja ilmaisu oli tietoisesti pelkistettyä.

Kuva 2. Jyväskylän taidemuseon arkisto.
Reinikainen. Puu – Talo 1977. Pastelli, hiili.

Toinen ryhmä valitsi pastellityön ”Huuto”. Ryhmän mielestä teoksesta välittyi ajatus, että ”jokaisella pitää olla katto pään päällä”.

Kuva 3. Jyväskylän taidemuseon arkisto.
Reinikainen. Huuto 1974. Pastelli.

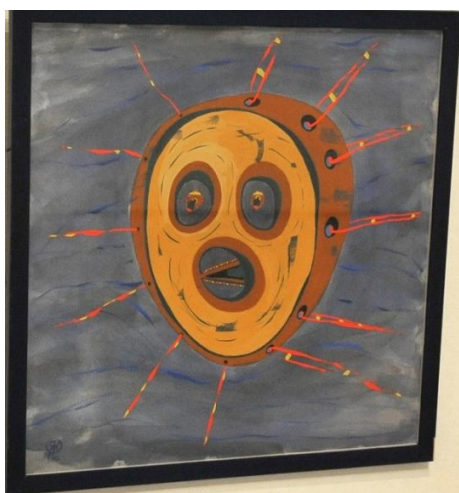
Kolmas ryhmä valitsi teoksen ”Maa – huutaa – meri 1”. Maalauksessa oleva kasvoprofiili näytti huutavan merelle päin ja tästä syystä nuoret tulkitsivat teoksen viestiksi sananvapaudesta; saa puhua, mitä haluaa ja kaikilla on oikeus omiin mielipiteisiin. Museolehtorin mukaan teos saattoi myös kuvata ilmaston muutosta.

Kuva 4. Jyväskylän taidemuseon arkisto. Reinikainen.
Maa huutaa meri 1971 -1972. Öljy.

Neljäs ryhmä analysoi ”Maa – huutaa – meri 2” -teosta, joka muistutti edellä esitettyä teosta, mutta josta nuoret löysivät pillerin näköisiä pisaroita ja tästä syystä he näkivät teoksen ilmentävän oikeutta terveydenhoitoon. Toisaalta teoksessa näkyi nuorten mielestä Ranskan rantaviiva.

Kuva 5. Jyväskylän taidemuseon arkisto. Reinikainen.
Maa – huutaa – meri 1974. Pastelli, hiili.

Viides ryhmä valitsi teoksen ”Hukkuneen naamio”. Teoksen naamio kiinnosti oppilaita ja sen tulkinta oli: ei saa syrjiä ja jokaisella on oikeus omiin mielipiteisiin. Teoksista välittyvä sanoma oli moniselitteinen ja ilmaisu oli tarkoituksellisesti pikkutarkkaa. Museolehtori kertoi, että Reinikaisen teoksia oli usein tulkittu luonnonsuojelun näkökulmasta, vaikka se ei ole ollut taiteilijan alkuperäinen ajatus.

Kuva 6. Jyväskylän taidemuseo. Reinikainen.
Hukkuneen naamio 1970. Vesiväri, guassi.

4.6.3 Mielikuvissa

Reinikaisen taideteosten vaikutuspiiristä siirryttiin tyhjiin huoneeseen, jossa nuoret osallistuivat mielikuvaharjoitukseen museolehtorin johdolla. Mielikuvaharjoitus toi esiin alitajunnan tunteita aikaisemmin tarkastelluista taideteoksista ja omasta elämästä. Tarkkailin tilannetta huoneen perällä lattialla istuen. Jokainen levitti patjan lattialle ja otti hyvän makuuasennon patjalla. Museolehtori kehotti nuoria sulkemaan silmänsä ja puhui rauhallisella äänellä seuraavaan tapaan: ”Palaa mielessäsi lapsuutesi. Mieti tapahtumaa, jolloin koit lapsuudessasi kihelmöivää jännitystä. Miltä jännitys tuntui? Olet edelleen lapsuudessasi. Mieti tilannetta, jolloin koit pelkoa. Tunnustele, miltä pelko tuntui? Olet edelleen lapsuudessasi. Mieti tilannetta, jolloin tunsit olevasi täysin turvassa. Muista, miltä turvassa oleminen tuntui. Pikkuhiljaa voit avata silmäsi ja palata tähän hetkeen.” Harjoitus johdatti opiskelijoiden alitajunnan työskentelemään.

Edelleen lattialla mahallaan tai istuen työskennellen nuoret saivat tehtäväksi piirtää lyijykynällä paperille viivoja ja kuvioita. Yhtäjaksoisista viivoista muodostui erilaisia kuvioita paperille. Tehtävänä oli piirtää mielikuvan esiin nostamia tunteita tai vastakkaisia tunteita. Oppilaat työskentelivät mielikuvaharjoituksen jälkeen huomattavan intensiivisesti. Vain kaksi oppilasta kävi välillä tauolla. Toisessa piirustustehtävässä käytettiin värejä, joko pastelliliituja tai vesivärejä oman valinnan mukaan. Muutoin tehtävä oli sama. Tässä tehtävässä nuoret kuvasivat omia kokemuksiaan kriiseistä tai vaikutteet tulivat aikaisemmin nähdyistä Reinikaisen teoksista. Tämän tehtävän aikana toimin apuopettajana ja havainnoitsijana oppilaiden joukossa jakaen piirustuspapereita, kyniä ja värejä niitä tarvitseville. (Kuva 7).

Maalauksista tehtiin näyttely lattialle ja jokainen sai tulkita halutessaan omaa työtään. Teoksissa näkyi vaikutteita Reinikaisen taiteesta. Monen maalauksen aiheena oli oma kokemus ilosta, surusta, pelosta, kuolemasta tai turvallisuudesta. Monissa kuvissa näkyivät kasvat. Kokemus nosti oppilailla tunteet pintaan ja herkisti mielen omien tunteiden ääreen. Osa nuorista ei halunnut kommentoida omaa työtään. Tilanne oli jollakin tapaa häkellyttävä ja oppilaat olivat selvästi väsyneitä pitkän museopäivän jälkeen. Lopuksi museopedagogi kertoi nuorille seuraavista pilottiin liittyvistä tapahtumista ja antoi heille tehtävän etsiä esineitä ja tavaroita, jotka konkretisoisivat koettuja kuvien välittämiä kriisejä ja jotka voisi valaa betoniin.

Kuva 7. Mielikuvan esiin nostattama oma kokemus.

4.7 Elokuva vaikuttajana nuorten käsityksiin

Neljäs kohtaaminen tapahtui luokassa, jossa katsoin nuorten kanssa elokuvan War Child ja seurasin keskustelua, joka tapahtui suomalaisten ja sudanilaisten nuorten välillä. Havainnoin tilannetta luokan takaosasta, jossa istuin vierailevien sudanilaisten nuorten kanssa. Elokuva oli englanninkielinen ja siinä ei ole tekstiä suomeksi. Nuoret katsoivat elokuvaa keskittyneesti, kukaan ei poistunut luokasta eikä keskustellut vieruskaverinsa kanssa. Elokuva on tositapahtumiin perustuva dokumentti lapsisotilaan elämästä. Dokumentin kertoja on Emmanuel Jal, joka päätyi monen muun sotaan lapsena joutuneen tavoin lapsisotilaita auttavan kriisiryhmän huostaan.

Elokuvassa Emmanuel Jal kertoi lapsuudestaan lapsisotilaana Sudanissa. Sodan aiheuttamassa sekasortoisessa tilanteessa perheet pakenivat kylistään. Emmanuel hukkasi omaisensa, osa heistä kuoli tai katosi sodan aikana. Hän joutui lapsisotilaaksi 9 -vuotiaana. Lapsia valmennettiin sotaan musiikin avulla, sillä musiikki antoi voimaa ja rohkeutta sotaan menossa oleville lapsille. Elokuvadokumentissa näkyi kuolleita, jotka kelluivat joessa. Emmanuel kertoi nälästä, pakoyrityksistä ja siitä, että monet lapsista suunnittelivat itsensä tappamista. Elokuvasta välittyi, että oman tarinan kertominen oli Emmanuelille masentavaa, sillä sodassa lasten viattomuutta käytettiin hyväksi. Kun lapsille annettiin negatiivisia asenteita, he myös toimivat negatiivisesti. Lapsisotilaita koulutettiin negatiivisten asenteiden ja uhkausten avulla. (Journeyman Pictures 2010.)

Emmanuel ymmärsi, että positiivisista asenteista syntyisi positiivisia reaktioita ja sen vuoksi hän kiertää maailmaa kertomassa pelastustarinaansa elokuvan ja musiikin keinoilla. Dokumentissa hän esitti toiveen, että politiikka muuttuisi ja omatunto kolkuttaisi päättäjien mielissä. Emmanuel`n mukaan avustusrahat kuluivat usein hallituksen jäsenten hyvinvointiin, ei siihen, mihin ne oli tarkoitettu. Hänen kertomuksessaan korostui useampaan kertaan epäluottamus poliitikkoja kohtaan, mutta kunnioitus äitiä ja maata kohtaan. Emmanuel välitti viestin katsojille: Koulu ja koulutus antaisivat mahdollisuuden parempaan elämään ja avaisi mielen uusille ajatuksille. Muun maailman suhtautumistapa sodan käymiseen ilmeni kriisiryhmien tapaamisissa, esimerkiksi USA:ta kiinnosti vain terrorismin vastustaminen, ei ihmisten kärsimykset.

Elokuva herätti nuorten uteliaisuuden erilaista kulttuuria kohtaan. Elokuvasta keskusteltiin sudanilaisten nuorten Norman, Angelinan ja Emmanuelin kanssa. He eivät ole osallistuneet sotaan ja asuivat nykyisin Suomessa. Syntyneessä keskustelussa suomalaisia nuoria kiinnosti ymmärsivätkö sudanilaiset nuoret elokuvassa puhuttua paikallista kieltä. Angelinan mukaan Sudanissa puhuttiin noin 200 eri murretta ja yleinen kieli oli esimerkiksi arabia, jota he itsekkin puhuivat kotikielensä. Elokuvassa puhuttu kieli oli heille vieras. Toinen kysymys koski nuorten alkoholinkäyttöä. Alkoholi ei kuulunut sudanilaisten nuorten elämään. Nuoret kertoivat suomalaisten ja sudanilaisten luonteen eroista: Sudanissa oli iloisia ihmisiä, joihin tutustui nopeasti, suomalaisiin oli vaikeampi tutustua. Parasta Sudanissa oli Niili ja se, että voi vapaasti keskustella kaikkien kanssa. He arvostivat sitä, että Suomessa oli vapaampaa kuin Sudanissa ja että voi sanoa mitä halusi.

Elokuvassa lapsisotilaan elämää ja siviilien kohtaloita esitettiin havainnollisesti. Nuorten välille ei syntynyt keskustelua ongelmista, joita sota lapsille aiheutti, sen sijaan nuoret keskustelivat kulttuurin ja tapojen erilaisuudesta Suomessa ja Sudanissa. Elokuvan tarina ja sisältö näkyivät myöhemmin betonireliefi -työpajan teoksessa.

4.8 Työpajassa työskentely

4.8.1 Betonireliefit

Viides kohtaaminen tapahtui työpajassa, jossa havainnoin nuoria ja osallistuin opettamiseen yhdessä toisen opettajan kanssa. Betonireliefi -työpajan tarkoituksena oli valaa pilotin aikana syntyneitä ajatuksia konkreettisesti betoniin. Oppilaille oli annettu etukäteen tehtäväksi etsiä tavaroita, jotka voisi valamalla kiinnittää betoniin ja miettiä samalla, mikä sanoma heidän omasta teoksestaan välittyisi. Oppilaille näytettiin keraamisten laattojen ja kahvikuppien särkemistekniikkaa. Luonnokset reliefeistä oli tehty edellisenä päivänä lyijykynällä. Tarkoitus oli lopuksi koota kaikki betonireliefit yhdeksi teokseksi, joka asetettaisiin näytteille opiston kevätnäyttelyssä. Toiminnan kaipuu kiteytyi erään oppilaan sanoihin ”vihdoinkin päästään tekemään”. Tekeminen oli tälle oppilasryhmälle luontaista ja työpajassa alkoi myös tapahtua, kun 20 nuorta opiskelijaa voitellivat öljyllä valamattojaan, sekoittivat ämpärissä betonia hengityssuojaimet kasvoillaan ja lopulta keskittyivät oman reliefin valamiseen ja aiheen kuvaamiseen. Työpajassa oli hyvä tunnelma, sillä jokainen oli valmistautunut etukäteen tehtävään ja koko edeltävä prosessi oli ollut ajatusten suuntaamista näkyväksi teokseksi. Innokkaimmat tekivät pienen sarjan valoksia. Lopuksi jokainen esitteli oman teoksensa ja siihen liittyvät ajatuksensa. Tässä vaiheessa teokset olivat vielä muoteissaan kuivumassa.

4.8.2 Nuorten analyysit betonireliefeistä

Jokainen nuori kertoi ajatuksensa, joka oli kehittynyt aikaisemmin käsitellyistä lasten oikeuksista, taideteoksista tai omista kokemuksista. Betoniin valetut esineet, kivet, helmet, piikkilangat ja muut tavarat olivat kokemusten ilmaisun välineitä. Esimerkiksi lasten oikeutta leikkiin ja omaan onnelliseen perheeseen symbolisoivat sydämet ja kivistä muotoillut kukat. Joissakin teoksissa otettiin voimakkaasti kantaa vanhempien alkoholinkäytön tuottamiin ongelmiin ja tupakointiin, kuten betoniteoksessa, jossa lapsi oli laitettu putken (valomiekan) alle turvaan ja betoniin valettu sytkäri kuvasi aikuisten ”rellestystä”. Lisäksi teoksessa oli paikka tuikulle, jonka valo valaisisi betoniin upotettuja naulanpäitä ja metallispiraalia. Oppilaan kertoman mukaan teos kuvasi ajatusta, että ”lapsia pitää suojella aikuisten viinanjuonnilta ja muilta negatiivisilta vaikutuksilta”. Samaan aiheeseen viittasi myös betoniin valettu peili, jossa aikuisia kutsuttiin katsomaan peiliin. Eräs oppilas kuvasi elämän erilaisina jaksoina: betoniin valettu siivekäs sydän kuvasi elämän valoisa puolta ja piikkilanka-aita ankeampaa elämää.

Teokset kuvasivat nuorten ajatuksia perheen tärkeydestä, lasten oikeudesta terveydenhoitoon, huumeettomaan elämään, sananvapauteen ja lasten oikeudesta olla joutumatta sotaan. Lapsi tarvitsi myös unelmia perustarpeiden, ruoan, juoman ja leikin lisäksi. Toisaalta elämä ei ole aina tasapuolista ja siihen saattoi liittyä vaikeitakin jaksoja. Erään oppilaan reliefi oli saanut vaikutteita Reinikaisen teoksesta ”Hukkuneen naamio”. Se koostui kolmiosaisesta sarjasta, jossa kuvattiin silmiä ja suuta. Sen

takaa löytyi ajatus, että lapsella oli oikeus sanoa mielipiteensä. Nuorten betonireliefit kuvasivat aiheita konkreettisesti ja selkeästi. Esimerkiksi betonista valettu tuhkakuppi, jonka ympärillä oli piikkilankaa, kuvasi lapsen oikeutta olla vapaa ja olla hengittämättä tupakansavua. Teokset usein ilmensivät useampaa kuin yhtä oikeutta ja joihinkin saattoi liittyä tunteita, joita ei haluttu kertoa. Teoksien sanomaan liittyi positiivisuus ja mahdollisuus parempaan elämään. Yhdessä nuoren tekemässä teoksessa kuvattiin lapsisotilaan elämää, joka saattoi muuttua toisenlaiseksi elämäksi, jossa ”tyyppi oli maailman huipulla soittamalla kitaraa”. Teos välitti nuoren ajatuksen paremman elämän mahdollisuudesta musiikin avulla. (Kuva 8).

Kuva 8.

Betonityöskentely toi esiin nuorten käsityksen ongelmista suomalaisissa perheissä. Aikuisen alkoholin käyttö ja tupakointi koettiin uhkina, joilta oli suojeltava lapsia. Betonireliefityöskentely toi näkyväksi nuorten käsityksiä lasten oikeuksista. Nuoret ilmensivät teoksillaan oppimistapahtumien eri vaihteita, mutta myös omakohtaisia kokemuksia lasten oikeuksien laiminlyönneistä. Betonireliefien viimeistely ja kokoaminen yhdeksi isoksi teokseksi jäi myöhempään ajankohtaan. Betonityöt kuvasivat ilmiöitä kriiseistä maailmalla ja myös oppilaiden itse kokemia kriisejä.

4.9 Kyselytutkimus nuorten suhtautumisesta kriisikuviin

Kyselylomake (liite 2) lähetettiin tutkimuksen nuorille noin vuosi projektin opetustapahtumien jälkeen. Siihen vastasi 11 tyttöä ja 5 poikaa. Kyselyn tavoitteena oli saada tietoa nuorten suhtautumisesta tutkimuksen aikana esitettyihin kriisikuviin ja niiden merkityksiin nuorten elämässä. Kyselyn tarkoituksena oli hakea vahvistusta tutkimuksen tuloksille. Vastauksista voidaan päätellä, että nuoret suhtautuivat myönteisesti media- ja taidekuvien vaikutusten tulkitsemiseen. Opintokokonaisuuden vaikuttavuudesta kertoi se, että suurin osa vastaajista muisti hyvin, mistä pilotin aikana nähdyt kuvat kertoivat ja mihin ne liittyivät. Käsittelen nuorten vastaukset kyselylomakkeen mukaisessa numerorjestyksessä.

1. Nuorten mielestä johdantopakson mediakuvat kertoivat tilanteista ulkomailla ja köyhissä maissa. Kuvat kertoivat karusta ja realistisesta todellisuudesta lasten olosuhteissa. 17 -vuotiaan oppilaan kirjoituksessa tiivistyi kuvien sanoma: ”Ne kertoivat todellisuudesta, jonka pääasiat olivat nälänhätä ja väkivalta. Osittain tuntui pahalta katsoa kuvia, kun niistä on saatu todella paha vaikutelma ihmisiin”. Sanoista paljastuu kuvien esittämä todellisuus ja vaikutus katsojaan. Kuvien esittämä todellisuus kuvattiin myös sanoilla rajuja, surullisia ja rankkoja kuvia. Erään oppilaan mielestä kuvat osittivat, miltä sota ja kärsimys todella näyttivät. Kolme oppilasta ei osannut kertoa kuvien esittämästä todellisuudesta käsitystään.
2. Kysymykseen, oliko jokin kriisikuva nuorten mielestä liian rankka, suurin osa oppilaista vastasi, että kriisikuvat eivät olleet liian rankkoja. Oppilaat perustelivat vastauksiaan kirjoittamalla, että ”kuvat olivat silmiä avaavia” ja että niistä sai todellisen kuvan asioista. Erään oppilaan mielestä rankkojen kuvien esittäminen koulussa tuskin haittaa ketään. Kaksi oppilasta oli sitä mieltä, että kuvat olivat osittain melko rankkoja. Yksi oppilas ei vastannut kysymykseen lainkaan.
3. Kysymyksellä, mikä sinun mielestäsi on kriisi, oli tarkoitus saada tietoa nuorten kriisikäsitteistä. Kuudessa vastauksessa kriisi tarkoitti tilannetta, jossa ihmiset ovat välittömässä vaarassa luonnonkatastrofin, sodan tai nälänhädän vuoksi tai asiat ovat jostain syystä sekaisin ja avunsaanti on vaikeaa. Nuorten vastausten mukaan kriisi saattoi myös olla itsen, toisen tai perheen hätätilanne tai traumaattinen kokemus. Yksi nuorista vastasi, että kriisi voi olla maailman laajuinen esimerkiksi sodan tai nälänhädän vuoksi. Vastauksista ilmeni, että kriisi koskee sekä ihmisiä että eläimiä. Asiat kriisien aikana eivät toimi ja apua on vaikea saada.
4. Kymmenessä vastauksessa nuoret kuvasivat lapsia adjektiiveilla surullinen, huonosti voiva, pelokas, köyhä, dramaattinen tai likainen, kun he kertoivat miten lapset oli kuvattu taide- ja mediakuvissa. Toisaalta nuoret huomasivat, että joillakin kuvien lapsilla oli puhtaat vaatteet ja hiukset. Nuorten mielestä kuvat olivat todentuntuisia. Kahdessa vastauksessa nuoret näkivät, että lapsia kuvattiin sodassa ja traagisessa tilanteessa. Yhden nuoren mukaan ”kuvissa näkyi pelko ja viha, joissakin kuvissa

näkyi vanhemmat, jolloin pystyi ajattelemaan kuvaan mukaan myös rakkautta”. Kaksi oppilasta ei vastannut kysymykseen.

5. Seitsemän oppilasta muisti tietyn kriisikuvan, joka oli jäänyt mieleen taide- ja kulttuurikurssin kuvista. Kaksi oppilasta mainitsi taidekuvan nimen ja toinen oppilas muisti myös tekijän nimen. Molemmat nuoret tarkoittivat Kalervo Palsan puupiirrosta ”Ihana enkeli”, jossa pääkalloinen enkeli talutti tyttöä ja poikaa virran yli. Muut viisi muistettua kuvaa olivat mediakuvia, joissa näkyi sureva äiti ja lapsi, tumma itkevä tyttö tai tyttö kaltereiden takana. Neljä oppilasta mainitsi erilaisia kriisikuvia, joissa näkyi lapsia sodassa ja nälkäisinä tai surullisen näköisiä vanhempia ja lapsia. Kolme oppilasta ei muistanut mitään erityistä kuvaa ja kaksi ei vastannut kysymykseen lainkaan.
6. Yhdeksän oppilasta oli sitä mieltä, että hänen osallistumisellaan ei ollut oikeasti vaikutusta lasten oikeuksiin tai että vaikutusta oli vain jonkin verran. Yksi edellisistä vastaajista ei uskonut itsellään olevan vaikutusta, mutta tämän (tutkimuksen) kautta olisi mahdollisuus vaikuttaa. Kolme nuorta uskoi, että pilottiin osallistumalla on voinut vaikuttaa lasten oikeuksiin. Yksi oppilas ei uskonut vaikutusmahdollisuuksiin ja kaksi ei vastannut lainkaan.
7. Nuorten vastausten mukaan oli eettisesti oikein tarkastella ja pohtia kriisikuvia. Toisaalta kahdessa vastauksessa viitattiin kuvissa esiintyviin ihmisiin, jotka olivat arvioinnin kohteina tahtomattaan. Nuorten mielestä oli hyvä tietää tilanteista muualla maailmalla ja herättää kuvien avulla ihmisissä empatiaa ja auttamisen halua. Yhden nuoren mielestä kriisikuvia tarkastelemalla voi oppia ymmärtämään median tapaa esittää asioita. Yksi oppilas ei vastannut lainkaan tähän kysymykseen.
8. War Child -elokuva herätti nuorissa ajatuksia surusta, säälistä, vihasta ja myötätunnosta. Toisaalta viisi oppilasta ei muistanut elokuvaa ja kolme ei vastannut kysymykseen lainkaan. Kahden oppilaan mielestä elokuva oli mielenkiintoinen ja siinä näkyi ”todella surullisia juttuja”. Yhden oppilaan mukaan elokuva avasi katsetta köyhien maiden tilanteista.
9. Suurin osa nuorista (10) vastasi, että taidekuvat kertoivat köyhyydestä ja nälänhädästä. Kahdessa vastauksessa taidekuvien esiintuomat kriisit tapahtuivat ulkomailla tai ne olivat maailman laajuisia kriisejä. Erään oppilaan mielestä taidekuvat kertoivat henkilökohtaisista kokemuksista sodassa ja maanpaossa. Vastauksista voi päätellä, että ne ovat jonkin verran ristiriidassa aikaisempien nuorten tekemien taidekuvien tulkintojen kanssa tai nuoret muistavat asiat väärin.
10. Nuorten vastausten perusteella opetusjakso ei erityisemmin paljastanut kriisejä kotimaassa. Yksi oppilas mainitsi yksinäisyyden lapsilla ja toisessa vastauksessa mainittiin ilmastonmuutos opetusjakson paljastamaksi kotimaiseksi kriisiksi.
11. Viisi oppilasta olisi valinnut samantapaisia kriisikuvia taide- ja kulttuurikurssin oppimateriaaliksi. Viisi nuorta valitsisi materiaaliksi enemmän kuvia luonnonkatastrofeista, nälänhädästä, sodasta ja

sotalapsista. Kahdessa vastauksessa toivottiin kuvia kotimaan köyhyydestä ja kriiseistä. Nuoret halusivat todenmukaisia ja koskettavia kuvia, jotta totuus tulisi esiin.

12. Nuoret suhtautuivat taide- ja kulttuurikurssin työskentelytapoihin hyvin positiivisesti. Vastauksissa ei ilmennyt yhtään negatiivista arviota, tosin kaksi oppilasta ei vastannut kysymykseen. Nuoret kuvasivat työskentelytapaa kivaksi, mukavaksi, luovaksi ja mieleen jääväksi.

5. Tutkimusaineiston tulkinta

5.1 Tutkimusaineiston tulokset suhteessa lasten oikeuksiin

Tutkimusaineiston tulkinnalla on tarkoitus löytää nuorten esiin tuomien ajatusten, reaktioiden ja kommenttien merkityksiä ja peilata niitä aikaisemmin esitetyn teoreettisen taustan näkökulmasta. Tulkitsen tutkimusaineistoa ja tuon siitä esiin tutkimuksen tavoitteiden kannalta oleellisia asioita. Arvioin myös omaa tulkintaani ja sen osuvuutta tutkimuksessa. Tutkijan aikaisemmin omaksumat ihmiskäsitykset reflektoituvat tutkimuksesta. Varsinainen tutkijan tutkimus ja ajattelutyö alkavat tutkimusaineiston tulkittamisessa. (Laine 2010, 34.)

Aineiston analyysissä pyrkimykseni on tuoda esille nuorten omaa tapaa nähdä ongelmallisia tilanteita, jotka näkyvät media- ja taidekuvissa. Aineisto on jäsentynyt muistiinpanojen, opetustapahtumien ja kyselytutkimuksen varassa. Tapahtumilla on looginen järjestys. Tutkimus etenee mediakuvien esiin nostamista merkityksistä yleisempiin taidekuvien merkityksiin ja lopuksi nuorten omien kokemusten ja tulkintojen välittämiin merkityksiin. Analyysissä kuvaukset ja tapahtumat jäsentyvät merkityskokonaisuuksien mukaan. Tutkimuksella esitetään kokonaiskuvaa tutkittavasta ilmiöstä ja merkityskokonaisuuksien suhteista (Laine 2010, 44).

Tutkimuksessa etsin nuorten antamia merkityksiä taide- ja mediakuville, jotka ilmensivät kriisejä. Tutkimukseni alkuoletus oli, että nuoret halusivat tarkastella kuvia ja tuoda niistä esiin omia tulkintojaan. Etukäteen ajattelin, että tutkimus tuottaisi nuorten näköisiä merkityksiä, vaikka nuoret eivät voineet vaikuttaa kuvien valintaan. Mediakuvat oli valittu pilotin (ja koko hankkeen) tarkoituksia varten. Alkuperäinen tavoite oli testata etukäteen valittujen mediakuvien toimivuutta opetustilanteissa. Tästä syystä kuvamateriaalia oli paljon ja osa mediakuvista oli melko raakoja. Myös taidekuvat olivat aikuisten valitsemia. Tutkimuksen aikana nuoret toivat omat tunteensa näkyville. Myös sen, missä kohtaa kriisikuvia ei enää haluttu nähdä, vaan nuoret halusivat ryhtyä toimintaan.

Tutkimuksessa esiin nousevat merkitykset ovat osaksi tiedostettavia, osaksi piileviä. Niiden tulkinnassa ei ole yksittäistä selvitettävää tekijää, vaan merkitykset ovat suhteessa muuhun elämään ja ympäristöön. Merkitysten ymmärtäminen on tulkintaa, johon tutkijan kokemukset vaikuttavat.

Yksittäiset merkityksenannot rakentuvat kulttuurissa olevien toimintatapojen mukaan ja eri kulttuureissa merkityssisällöt muuttuvat. (Moilanen ja Rähkä 2010, 46 - 48.)

Aineiston kerääminen ajoittui lyhyeen ajanjaksoon ja siitä muodostui tiivis tapahtumallinen kokonaisuus. Oppilaat olivat etukäteen valmistautuneet oppimistapahtumiin. He olivat tutustuneet YK:n lasten oikeuksiin etukäteen ja tiesivät, että opetus taide- ja kulttuurikurssilla olisi erityinen tapahtumakokonaisuus. Aikaisemmin hankittu tieto lasten oikeuksista näkyi johdantojakson aikana, kun nuoret sovelsivat tietoa mediakuvien analysointiin. Mediakuvat olivat kuvia maailmalla tapahtuneista kriiseistä Afrikassa, Haitissa, Israelissa tai jossakin muualla. Ne välittivät tapahtumia, joissa lasten elämään vaikutti katastrofi tai sen seuraamukset. Nuoret havaitsivat mediakuvien välityksellä, että lapset elivät maailmalla jatkuvassa hengenvaarassa, sodan ilmapiirin vaikutuksessa, nälkäisinä ja raakuuksia kohtaavina. Nuoret osoittivat myötätuntoa näitä lapsia kohtaan ja he olivat huolestuneita näiden lasten kohtaloiden puolesta. Nuoret huomasivat, mitä kuvien lapsilta puuttui, ”ei ole pleikkareita”. Lausuma paljasti kulttuurien erilaisuuden kuvissa ja nuorten omassa elämässä. Kuvien taustalla olevat yhteiskunnalliset ja poliittiset ongelmat eivät nousseet esille. Perussy, miksi kriisejä syntyi, ei mediakuvien välityksellä nuorille auennut. Nuoret reagoivat siihen, mitä kuvassa näkyi, eivät siihen, mistä ongelmat johtuivat.

Aikaisemmin hankittu tieto näkyi myös, kun nuoret valitsivat kolme tärkeintä lasten oikeuksien artiklaa. Artiklat löytyivät nopeasti, vaikka nuoret eivät osanneet tarkemmin perustella valintojaan. Artiklat 38, 10 ja 24 olivat nuorten valitsemia, mutta niiden sisältö ei täysin tue nuorten esittämiä näkemyksiä kriisikuvista. Erityisesti taidemuseossa syntyneet nuorten ajatukset tukisivat artiklaa 12, jonka mukaan ”lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen mielipide on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti” (Lapsivaltuutettu 2009, 124).

Nuorten näkemys lasten värvämisestä sotaan on yksimielisen kielteinen, kuten ryhmätyön tulos johdantojakson aikana osoittaa, kun nuoret valitsevat artiklan 38 tärkeimmäksi lasten oikeuksien artiklaksi. Nuorten mielestä sota on suurin uhka lapsille, koska se aiheuttaa erilaisia ongelmia, joita sodan aikana ei aina voida kontrolloida. Nuorten mielestä lapsen paikka on oman perheen parissa, vaikka hän sekavassa tilanteessa joutuisikin vanhemmistaan erilleen. Tätä asiaa korostaa Lapsen oikeuksien artikla numero 10, jonka nuoret nostavat toiseksi tärkeimmäksi artiklaksi.

Kriisialueilta näytetyt mediakuvat olivat nuorten mielestä järkyttäviä. Erityisesti kuva, jossa esiintyi pyöreävatsainen pikku-lapsi ja sotilaita, vaikutti nuoriin. Kuvauskulma korosti lapsen pienuutta ja sotilaiden suuruutta. Vastakohta lapsen ja sotilaiden välillä oli suuri. Lapsen pyöreä vatsa kertoi

nuorille, että lapsi sai yksipuolista ravintoa ja kärsi nälästä. Sotilaiden asento kuvassa kertoi voiman ja vallan käytöstä. Kuva ei välittänyt tietoa raakuudesta tai murheesta, paremminkin kuva kertoi hämmennyksestä, kun kaksi erilaista ihmistä kohtaa väärässä paikassa. Kuvan tunnelma ei muuttunut, vaikka paljastui, että sotilaat mahdollisesti olivat paikalla auttamassa paikallista väestöä. Nuoret turhautuivat, koska he eivät voineet auttaa lasta, joka eli sodan jaloissa nälkäisenä.

Kriisikuvien katsominen ja käsittely oli osa nuorten maailmankuvan muodostumista. Lauseessa ”nyt ei ole kaikki hyvin” nuori ilmaisi huolestumistaan kuvassa näkyvän lapsen puolesta. Toisaalta sanominen ”lähettäkää tänne pilttiä” kertoi nuoren selkeän viestin siitä, miten lasta voisi auttaa. Nuoren ilmaisu ”mitä jää päälle” lapselle sodan tuottamien raakuuksien ja kärsimysten jälkeen osoitti, että oppilaalla oli käsitys siitä, että kokemusten aiheuttamat traumat liittyvät tuon lapsen elämään myöhemminkin. Kyselytutkimuksen vastauksien mukaan kriisikuvat paljastivat todellisuutta lasten karuista olosuhteista kriisein aikana. Kuvat paljastivat sodan todelliset kasvot nuorten nähtäviksi. Ne toivat esiin eriarvoisuuden lasten maailmassa, koska kaikilla lapsilla ei ollut mahdollisuutta elää hyvinvoivaa elämää. Tutkimuksen nuoret näkivät kriisikuvat oman kulttuurinsa näkökulmasta.

Nuoret tekivät tarkkoja havaintoja kulttuurikahvilan taidekuvista. Khosro Asisi Asl`n maalauksista useimmat esittivät kasvokuvia. Kasvojen asento, katseen suunta, värit ja ympäristö toivat esiin taiteilijan tavoitteita ja tarkoituksia. Nuoret havaitsivat, että kuvissa ei hymyillä ja että maalausten esittämällä henkilöillä ei kaikki ollut kohdallaan. Teoksien kasvoista välittyi ahdistus ja toisaalta katsominen toiveikkaasti tulevaisuuteen ja parempaan elämään.

Tutkimuksen kuluessa ilmiöt käsitteellistyivät vähitellen. Käsitteellistyminen ei ollut pelkästään aineistolähtöistä, vaan näkökulmat syntyivät vuorovaikutuksessa teorian ja aineiston kanssa (Kiviniemi 2010, 74 - 75). Havainnointitutkimuksen aikana nuoret olivat innokkaita tulkitsemaan kuvia, joissa esiintyi lapsia. Syynä saattoi olla suuntautuminen opiskelussa lasten ja nuorten kanssa työskentelyyn. Tutkimuksen edetessä paljastui, että syynä saattoivat olla omakohtaiset kokemukset lasten oikeuksista tai niiden laiminlyönneistä. Mediakuvissa näkyvät kriisit olivat dramaattisia, raakoja ja erilaisia kuin taidemuseon monitulkintaiset taidekuvat. Taidemuseossa nuoret valitsivat itse analysoitavat teokset. Reinikaisen taideteokset olivat oman kulttuurin teoksia, näkökulma niissä oli suomalaisuudesta nouseva. Nuoret näkivät kuvissa tuttuja symboleita ja kokivat teokset omasta kulttuurista käsin. Museoympäristön ja Reinikaisen taideteokset nuoret kokivat turvalliseksi.

Taidekuvissa nuoret näkivät lasten oikeuksia ja kriisejä yleisemmällä tasolla kuin mediakuvissa. Toisaalta Reinikaisen taidekuvat tulivat lähelle nuorten kaipaamaa turvallisuuden ja lämmön tarvetta. Kodin merkitys nuorten elämässä tuli esiin yhden oppilaan sanoissa ”jokaisella pitää olla katto pään

päällä”. Nuoret kokivat taidekuvat itseään koskeviksi ja lähellä oleviksi, mutta ei uhkiksi. Nuoret näkivät lasten oikeuksia tulevan näkyviksi monissa taideteoksissa. Taidekuvat välittivät nuorille merkityksiä oikeudesta sananvapauteen, terveydenhoitoon ja saasteettomaan ympäristöön. Taidekuvat laajensivat näkemyksiä kriiseistä koskemaan muitakin maita kuin kehitysmaita ja siellä asuvia lapsia.

Tutkimuksessani toteutui Inkeri Savan ajatus, että näkeminen taidekasvatuksessa on hämmästelemistä ja kriittistä ajattelua maailman tapahtumista (Sava 2007, 16). Perustelen väitettäni sillä, että tutkimuksessani nuoret eivät hyväksyneet pelkästään aikuisten asettamia kuvia kriisien tulkinnan kohteiksi, vaan nuoret halusivat tuoda esiin itse kokemiaan kriisejä näkyviksi. Toisaalta aikuisten valitsemat media- ja taidekuvat toimivat alkulähteinä myöhemmin ilmeneville nuorten teoksille ja tulkinnoille. Nuoret hämmästelivät mediakuvien todellisuuksia. Tämä tuli esiin nuorten sanomisissa, joista olen kirjoittanut osiossa tutkimusmenetelmät ja aineiston analyysi.

Mielikuvaharjoitus herkisti nuoret omille kokemuksille ja tunteille. Mielikuvaharjoitus ohjasi nuorten ajatuksia ja tunteita media- ja taidekuvista kohti omakohtaisia kokemuksia lasten oikeuksista. Omat kokemukset peilautuivat media- ja taidekuvien analysointiprosessin läpi. Nuoret alkoivat tiedostaa, että ongelmia voi olla omassakin yhteiskunnassa ja elämässä. Kodin merkitys korostui mielikuvaharjoituksen aikana. Tutkimuksen suunta muuttui museossa tehdyn mielikuvaharjoituksen jälkeen. Tähän saattoi vaikuttaa taiteen monitulkintaisuus, nuorten omien tunteiden pintaan nouseminen ja omat kokemukset. War Child -elokuvan dokumenttikohtaukset eivät enää innoittaneet nuoria pohtimaan lasten oikeuksia maailmassa. Sen sijaan heitä kiinnosti nykyhetki ja keskusteleminen toisenlaisessa kulttuurissa syntyneiden nuorten kanssa.

War Child -elokuva herätti kysymyksiä kulttuurisista eroista. Nuoret eivät puhuneet lapsisotilaan elämän rankoista kokemuksista, vaikka ne liittyivät tositapahtumiin. Elokuva ei näyttänyt herättävän ajatuksia kriisistä, joka elokuvassa tapahtui. Nuorten sanaton viesti oli: dramaattisia kuvia oli nähty jo tarpeeksi. Mielikuvaharjoituksen jälkeen nuorten mielenkiinto oli suuntautunut itse valitsemiin kohteisiin. Nuoret sudanilaiset vieraat kiinnostivat enemmän kuin elokuvassa eletty kriisi. Tästä syystä elokuvan jälkeinen keskustelu liittyi kulttuurieroihin. Vertaiskeskustelussa nousi esille lasten oikeus oman mielipiteen sanomiseen. Sudanilaiset nuoret arvostivat suomalaista yhteiskuntaa, koska Suomessa sai sanoa mitä halusi.

Taide voi olla yhteisöllinen prosessi, joka etenee omilla ehdoillaan. Prosessissa ryhmä tai yhteisö pohtii jotakin ongelmaa ja kehittää siitä kuvaston, jolla asia tuodaan julki symbolisesti (Sederholm 2006, 56). Tutkimuksessani nuoret pohtivat erilaisten kuvien merkityksiä omasta näkökulmastaan. Aluksi he ilmaisivat ajatuksiaan sanallisesti ja eleillään. Prosessin lopussa ajatukset tiivistyivät

betonityöskentelyssä teoksiksi. Teokset symbolisoivat prosessin kulkua ja tuloksia. Prosessin aikana nuoret tekevät valintoja ja selkeyttävät omia ajatuksiaan media- ja taidekuvista. Nuoret peilaavat omia ajatuksiaan ja tunteitaan erilaisten kuvien kautta. Mediakuvista ilmenee lasten asema kuvissa, jotka kuvaavat kriisejä. Taidekuvat ilmentävät nuorten käsityksiä lasten oikeuksista. Nuorten omat ongelmat nousevat esiin prosessin loppuvaiheissa, kun nuoret pääsevät itse tekemään.

Nuorten kohtaamat ongelmat kiteytyivät betonireliefi -työpajassa, jossa nuorten omat ongelmat tulivat näkyviksi. Työpajassa työskentely toi esiin lasten suojeluun ja oikeuksiin liittyviä näkemyksiä. Esiin nousivat minun ja muiden kriisit. Ilmeni, että nuorilla oli omakohtaisia kokemuksia lasten oikeuksien laiminlyönneistä. Vanhempien alkoholin käytöllä ja tupakoinnilla oli haitallisia vaikutuksia nuorten elämään. Nuoret suojelivat yksityisyyttään ja perhettään. Viestit välittyivät teoksien kautta. Yhdestä betonireliefityöstä välittyi, että lapsi oli suojautunut tai piiloutunut aikuisilta esineen taakse. Rakkauden osoittamisella näyttäisi olevan jokin este, koska betoniin valettu sydän oli peitetty metalliverkolla. Työpajan yhdestä teoksesta välittyi oikeus omiin mielipiteisiin. Se ilmeni kolmiosaisessa teoksessa, joka kuvasi silmiä ja suuta.

Useimmat työt ilmensivät positiivista asennetta. Tästä kertoivat betoniin valetut sydämet, kukat ja askelmat, jotka johtivat ylöspäin. Nuoret valoivat betoniin itse valitsemiaan esineitä ja tavaroita, jotka kertoivat nuorten omalla tavalla kriiseistä. Ruuvit, rautalangat ja -verkot ilmensivät esteitä nuorten oikeuksien toteutumiseksi. Betonista valetut sydämenkuvat ja betoniin upotetut sydämen muotoiset esineet ilmensivät rakkautta ja sen kaipausta. Perustarpeiden lisäksi nuoret kaipasivat unelmia paremmasta elämästä. Nuoret ymmärsivät, että elämä oli tasapainoilemista, johon kuului hyviä ja huonoja jaksoja. Nuoret ymmärsivät, että elämä ei ole tasapuolista maapallon eri maissa.

Tutkimuksesta muodostui polku, joka alkoi mediakuvien tarkastelusta ja polun päästä löytyivät nuorten omat kokemukset lasten oikeuksista ja kriiseistä. Polun alun ja lopun väliin sijoittuivat prosessin muut tapahtumat, joista jotkut vaikuttivat enemmän nuorten käsityksiin kuin toiset. Kaikilla tapahtumilla oli vaikutusta nuorten ajatuksiin, tunteisiin ja reagoituihin. Nuoret toivat sanomisillaan ja teoksillaan esiin oman yhteiskuntamme ongelmia.

Käytän Räsäsen mallia prosessin analyysin välineenä, koska nuorten kokemuksista syntyi oppimista. Mielestäni kokemuksellisen oppimisen malli sopii hyvin kuvaamaan tutkimusta, vaikka ensivaikutelmani oli käsitellä kriisikuvia Seppäsen kuvanlukutaidon lähtökohdista. Päätökseeni vaikutti nuorten kehittyminen tutkimuksen aikana kriisikuvien tulkitsijoina, omien kriisien tulkitsijoina ja kokemusten taiteellisina ilmentäjinä.

5.2 Tutkimusaineiston tulkinta suhteessa kokemukselliseen oppimiseen

5.2.1 Kuvan vastaanotto

Mediakuvien tulkinta alkoi yksilöllisistä kokemuksista, joihin aikaisemmat aistikokemukset ja opitut asiat vaikuttivat (Räsänen 2000, 18). Mediakuvat herättivät nuorissa assosiaatioita ja muistoja. Nämä ilmaistiin vapaasti sanoilla. Kuvien välittämät viestit kertoivat toisenlaisesta kulttuurista ja siellä asuvista ihmisistä, erityisesti lapsista. Tieto välittyi näköaistin kautta. Aikaisemmat kokemukset mediakuvista ja lasten oikeuksista kertoivat kriiseistä, joihin lapset tahtomattaan olivat joutuneet. Nuoret ilmaisivat tunteitaan avun tarpeessa olevia lapsia kohtaan. Aluksi mediakuvia vain silmäiltiin. Kuvia ei analysoitu yksityiskohtaisesti tai syvällisesti. Seuraavaksi nuoret valitsivat omia tunteitaan ja kokemuksiaan vastaavia kuvia. Kuvien välittämien viestien, omien kokemusten ja tunteiden avulla nuoret havaitsivat, että lasten oikeudet eivät toteutuneet kriisialueilla.

Vastaanottamisen vaiheessa nuoret tutustuivat YK:n lasten oikeuksiin ja pohtivat lasten oikeuksien merkityksiä mediakuvien avulla. Oppiminen pohjautui aikaisempiin omakohtaisiin kokemuksiin. Oppituntien jälkeen nuoret osasivat soveltaa tietoa tilanteissa, joissa lasten oikeuksista kerrotaan muille. Vastaanottamisen vaiheessa kuvien tuottamat elämykset muuttuivat vähitellen pohdiskeleviksi havainnoiksi (Räsänen 2000, 40). Kuvat herättivät havainnoiteja, tunteita ja ajatuksia. Nämä toimivat havainnoinnin työkaluina sekä oppilaille että tutkijalle. Mediakuvien vilkaisu tuotti pinnallisia huomioita, joista löytyi samankaltaisuuksia omaan elämismailmaan. Nuoret tarkkailivat kuvia omasta subjektiivisesta näkökulmasta. Seuraavassa vaiheessa nuoret paneutuivat tarkemmin kuvien tapahtumiin ja henkilöihin. Aistit välittivät nuorten tunteita ja kokemuksia, eroja ja samankaltaisuuksia kuvien ja oman elämismailman välillä. Nuoret suhtautuivat mediakuviin empaattisesti ja suhteuttivat kuvien esittämiä tapahtumia omaan elämismailmaansa.

Sama kriisikuva taidekuvana näyttelyssä sai erilaiset kehykset ja näkökulman. Taidekuvisa vetoaminen tapahtui vertauskuvien ja rinnastusten avulla. (Seppänen 2010, 15-16.) Taidekuva määritellään taiteeksi, kun yleisö antaa sille merkityksiä. Merkitysten syntymiseen vaikuttaa konteksti, josta taidekuvaa katsotaan. Pilotissa museovierailun aikana nuoret tarkastelivat taidekuvia omien kokemustensa näkökulmasta. He rinnastivat taidekuvia omaan kokemusmailmaansa ja vertasivat kokemuksiaan toisten nuorten esiin nostamiin merkityksiin. Samalla he vahvistivat omaa näkökulmaansa taidekuvan näkemisestä. Taidekuvien havainnointi tapahtui ryhmissä. Jokainen ryhmä valitsi yhden taidekuvan ja pohti sen sanomaa. Ryhmä analysoi taidekuvaa omien tunteiden ja kokemusten pohjalta. Palautteessa he kertoivat, miten lasten oikeudet taidekuvassa näkyivät. Tieto teoksen välittämästä sanomasta syntyi aikaisemmista kokemuksista ja ryhmän yhteisistä kokemuksista.

Media- ja taidekuvien analysointi heijasti nuorten omaa käsitystä taiteen ymmärtämisestä. Oma ymmärrys ja aikaisemmat kokemukset vaikuttivat lopputulokseen. Vaikuttavat kuvat toivat esiin nuorten tunteita, jotka heijastivat omia kokemuksia kriiseistä. Pilotissa nuorille jaettiin tietoa lasten oikeuksista ja näytettiin mediakuvia kriiseistä. Nuoret hämmästelivät lasten kohtaamia julmuuksia ja epäoikeuden mukaisuutta, joka välittyi kuvista ja yhdistyi nuorten omiin kokemuksiin ja aikaisemmin hankittuihin tietoihin. Merkitysten etsiminen kuvista vaati mentaalisia taitoja ulkoisten ja sisäisten kokemusten muuttamiseksi sanoiksi ja kuviksi (Räsänen 2000, 14). Taidemuseossa nuoret tekivät mielikuvaharjoituksen, joka toimi mentaalisenä harjoituksena ja suuntasi nuorten ajattelua työskentelemään itse kohtaamiensa ongelmien kanssa. Tutkimuksessani käsittelem nuorten kuvista esiin nostamia merkityksiä ja toimintaa Marjo Räsänen kokemuksellisen taideoppimisen mallin avulla.

5.2.2 Kontekstualisointi

Sanallisten tai kuvallisten käsitteiden avulla katsoja ottaa etäisyyttä teokseen ja etsii siitä syitä omiin assosiaatioihinsa (Räsänen 2000, 18). Mediakuvat vetosivat nuorten tunteisiin. Nuoret kokijat näkivät erilaisen yhteiskunnan, jossa lapset elivät eritavalla. He ymmärsivät, että kuvien lapsilla ei ollut samanlaisia pelejä ja välineitä kuin kokijan omassa elinympäristössä. Taidekuvista nuoret löysivät tutumpia muotoja ja teemoja, kuten rantaviivan, pillerit, ja kasvojen muodot. Nuoret suhteuttivat taiteilijan persoonallisuutta omaan elämäns historiaansa, kun he halusivat tietää, miksi kurditaiteilija oli tullut Suomeen. Omaan kulttuuriin kuuluvan taiteilijan teokset herättivät toisenlaista keskustelua kuin toisenlaisesta kulttuurista tulleen taiteilijan teokset. Toisaalta asiaan saattoi vaikuttaa se, että taiteilija Asisi Asl oli itse kertomassa teoksistaan, kun taas Reinikaisen persoonaa tulkittiin taideteoksien välityksellä. Taidekuvien havainnointi tapahtui taidemuseossa ja näyttelyssä. Taidemuseon taidekuvien analysointi tapahtui ryhmänä ja tieto jaettiin muiden ryhmien kanssa.

Käsitteellistämässä kokemus liitetään pohdiskelemaan havainnointiin ja tuottavaan toimintaan. Kontekstualisoimisen vaiheessa tarkkailtavat taideteokset rinnastetaan katsojan omaan elämään. (Räsänen 2000, 43.) Nuoret pohtivat taidekuvan esittämää aihetta ja taiteilijan kuvaustapaa. Aihetta verrataan aikaisemmin opittuun. Nuoret tulkitsevat taideteoksen välittämää sanomaa lasten oikeuksien näkökulmasta. Käsitteellistäminen yhdistää erilaisia tiedonalueita. Nuoret alkavat kyseenalaistaa tarjottua tietoa. Nuoret siirtävät kokemuksiaan ja käsitteellistämisestä saatuja tietoja ja tekevät omia johtopäätöksiä. Taiteen ja itsen ymmärtämisen välillä tapahtuu tiedon siirtoa, joka on oppimista. Tiedon kyseenalaistaminen ja tiedon liittäminen uusiin kokemuksiin näkyy, kun kokemuksessa siirrytään taiteen tuottamiseen.

5.2.3 Tuottava toiminta

Tuottava taidetoiminta oli taidetta taiteesta (Räsänen 2000, 18). Prosessin aikana syntyneet tunteet ja kokemukset purkautuivat toiminnaksi betonireliefi -työpajassa. Aikaisemmin opitut ja koetut tapahtumat olivat motivoineet nuoria. He olivat valinneet omia esineitä upotettavaksi betoniin symboloimaan teoksensa sanomaa. Toiminta oman työn parissa oli intensiivistä. Jokaiselle oli syntynyt oma ajatus toteutettavaksi. Ajatus, joka kertoi prosessin aikana tapahtuneista muutoksista oppimisessa, omakohtaisesta kriisin kokemisesta ja sen tulkitsemisesta taidetoimintana. Media- ja taidekuvien omakohtainen kokeminen, merkityksenanto, tulkinta ja tuottava toiminta muodostivat prosessin. Kuvan, taiteilijan ja kokijan välille syntyi vuoropuhelua. Tutkimuksen aikana kuvien tulkinta muuttui pinnallisesta katsomisesta syvemmäksi ymmärtämiseksi. Nuoret tulkitsivat kuvia ja kävivät vuoropuhelua kuvien välittämien informaatioiden kanssa. Media- ja taidekuvien välittämät viestit poikkesivat toisistaan, koska niillä oli erilaiset tehtävät. Erilaiset kokemukset linkittyivät prosessissa kokemukselliseksi itseymmärrykseksi ja kulttuuriseksi ymmärtämiseksi.

Tuottavan toiminnan vaiheessa katsoja muutti toimintaansa taiteen tekemiseksi ja itsen uudistamiseksi (Räsänen 2000, 44). Prosessin tavoitteena oli ilmaista ja tuottaa teoksia, jotka kuvaisivat oppimisprosessin aikana hankittua tietoa lasten kokemista kriiseistä ja niiden merkityksistä. Betonireliefiteoksissa yhdistyivät kokemus ja tieto, yhteys omaan elämismaailmaan ja sen ongelmiin. Tutkimuksessani nuoret nostavat esiin merkityksiä media- ja taidekuvista, joiden merkitykset ja kokemukset tulevat näkyviksi betonireliefitöissä.

Kuvasin edellä tutkimukseni kulkua Räsänen esittämän kokemuksellisen taiteen tulkinnan vaiheiden kautta. Toisaalta tutkimustani voisi lähestyä muodostamalla jokaisesta kohtaamisesta oma kokemuksellinen tulkintansa ja lopuksi pohtia tutkimuksessa syntyneiden hermeneuttisten spiraalien merkityksiä kokemuksellisena taideoppimisena ja saavutettuina tuloksina. Kuvailen tutkimustani prosessina, joka alkaa mediakuvien tulkinnasta, syvenee taidekuvien analyyseissa ja paljastaa kokemuksellista itseymmärrystä toiminnassa. Jokainen kohtaaminen muodostaa oman tapahtumansa, jossa painottuvat tapahtumalle ominaiset käsitteet. Erilaiset vaiheet linkittyvät toisiinsa ja tästä syntyy oppimista ja ongelman selkiytymistä. Kokemuksellinen oppiminen vaikuttaa oppimistuloksen lisäksi persoonallisuuden kehittymiseen ja maailmankuvaan (Räsänen 2000, 19).

Visuaalinen lukutaito on kulttuuristen merkitysten ymmärtämistä kuvista. Tätä taitoa tarvitaan nyky-yhteiskunnassa, jossa erilaiset kuvat ovat vallanneet alaa ihmisen elinympäristössä. Usein visuaaliset kuvat kertovat enemmän kuvan tekijän tarpeista kuin kuvan vastaanottajan tarpeista tai kiinnostuksesta kuvaa kohtaan. Kuvien ymmärtäminen ja lukeminen ovat merkittävällä sijalla viestien välittämisessä, kun on kysymys vaarasta, tärkeästä tiedosta tai tekstin havainnollistamisesta. Kuva on myös oppimisen

väline, sillä kuvalla voi ilmaista asioita selkeästi ja yhdenmukaisesti oppimistilanteissa. Kuvan voi ymmärtää eri yhteyksissä ja kulttuureissa eritavoin. Visuaalisuutta voi tarkastella kokemuksellisenä oppimisena, kuten tutkimuksessani tapahtui. Media- ja taidekuvia etäännytettiin tapahtumista oppimisen kehään, jossa nuoret tuottivat omia tulkintojaan kokemistaan kriisien kokijoina.

6. Tutkimuksen tulokset

Tutkimuksessani olen tarkastellut nuorten esiin tuomia kriisikuvien merkityksiä ja tulkintoja. Aineisto on syntynyt nuorten sanallisista ja kuvallisista tulkinnoista oppituntien aikana. Nuoret analysoivat media- ja taidekuvia omien kokemustensa näkökulmasta. Tutkimus tuo esiin erilaisten oppimisympäristöjen vaikutuksia nuorten suhtautumiseen kriiseihin. Tutkimukseni toi esiin lasten elämämaailmojen ja elinolosuhteiden erilaisuutta. Elämämaailman kysymykset nousivat esiin maailmalla olevina lasten kokemina kriiseinä kuvissa. Näiden kuvien tulkinta muuttui pinnallisesta katsomisesta vähitellen syvemmäksi ymmärtämiseksi. Nuoret tulkitsivat kuvia ja kävivät samalla vuoropuhelua kuvan välittämän informaation kanssa. Media- ja taidekuvan välittämät viestit poikkesivat toisistaan, sillä niillä oli erilaiset tehtävät. Kuvien sanomien ja ajatusten ymmärtäminen vaativat sopeutumista mediamaailman kuvista taidemaailman taidekuvien ympäristöön.

Jokainen oppimistilanne muodostaa oman vaiheensa, jossa painottuvat tapahtumalle ominaiset käsitteet. Erilaiset vaiheet linkittyvät toisiinsa ja tästä syntyy oppimista ja ongelman selkiytymistä. Kuten Räsänen (2000, 19) tutkimuksessa kokemuksellinen oppiminen vaikuttaa oppimisen tulosten lisäksi nuorten persoonallisuuden kehittymiseen ja maailmankuvan muodostumiseen.

Mediakuvien tarkasteluissa nuoret oppivat käsittelemään ja hallitsemaan epämiellyttäviä asioita. He oppivat suhteuttamaan tietoa omaan elämäänsä ja tarkastelemaan lapsia koskevia kriisejä etäämpää. Nuoret tekevät tulkintoja omasta näkökulmastaan ja huomaavat eroja eri maiden lasten elämässä. Tutkimuksen kriisikuvia nuoret eivät koe kovin rankoiksi, mutta he näkevät, että kriisialueilla lasten oikeudet eivät toteudu ja lapset joutuvat mukaan kriisitilanteisiin, jotka merkittävästi vaikuttavat heidän elämäänsä. Nuoret ymmärtävät, että kriisialueilla asuvat lapset tarvitsevat muiden apua ja suhtautuvat empaattisesti kriisikuvissa näkyviin lapsiin.

Kyselytutkimuksen vastauksista voi päätellä, että nuorten mielestä melko raakojakin kriisikuvia voi tarkastella koulun oppituntien puitteissa toisen asteen koulutuksessa. Lapset on kuvattu taide- ja mediakuvissa negatiivisella tavalla. Nuorten mielestä lapset kuvissa näyttävät surullisilta, köyhiltä ja likaisilta. Kriisikuvissa esiintyy usein naisia ja lapsia. Nuorten mielestä on tärkeää, että totuus

kriisialueiden tapahtumista paljastuu ja muut saavat tietää ongelmista. Mediakuvien tarkoituksena on herättää huomiota ja tuoda asioita esiin.

Nuorten mielestä kriisi tarkoittaa maailmalla tapahtuvia sodan, luonnonkatastrofin tai nälänhädän aiheuttamia muutoksia, mutta kriisi voi tapahtua myös perheen parissa. Nuorten mielestä opintojakso toi esiin kriisejä muualta maailmasta, mutta he eivät itse tuoneet esiin kokemiaan tai havaitsemiaan kriisejä. Kyselytutkimus tehtiin vuosi opintojakson tapahtumien jälkeen, mikä osaltaan voi vaikuttaa siihen, että nuoret olivat unohtaneet omat kriisikokemuksensa. Nuoret eivät muistaneet mielikuvaharjoituksen esiin nostamia itse koettuja kriisejä. He muistivat paremmin median välittämät kriisikuvat. Nuoret olivat melko tyytyväisiä taide- ja kulttuurikurssiin ja sen kuvatarjontaan. Jos he voisivat vaikuttaa itse kuvien valintaan, kuvat kertoisivat enemmän lapsista sodan keskellä, luonnonkatastrofien uhreista, kotimaan kriiseistä ja ajankohtaisista asioista.

Nuorille on tärkeää itsensä suhteuttaminen ympäristöön. Itsemäärääminen ja -päättäminen kehittyvät kokemusten ja muista erottautumisen perusteella. Sosiaalinen ympäristö on erottautumisen ja identiteetin kehittymisen kannalta tärkeä. Ympäristö tukee nuoren kehitystä ja identiteetin rakentamista. Joskus hankalatkin ihmissuhteet viitoittavat tietä suhteuttamiseen. Nuori suhteuttaa itsensä menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden kanssa. Nuoret näkevät, että elokuvassa Emmanuel Jal onnistuu muuttamaan omat negatiiviset kokemuksensa lapsisotilaana positiiviseksi voimaksi muuttuvan ympäristön ja rap-musiikin avulla. Positiiviset kokemukset ja oppiminen rakentavat identiteettiä. Musiikista ja vertaisryhmästä muodostuu kannustin, joka muuttaa ja kehittää Emmanuel'n maailmankuvaa ja omaa suhdettaan siihen.

Tietoa itsestä voi rakentaa vain vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Itsensä ymmärtämiseen tarvitaan suhdetta muihin ihmisiin. Erottautuminen muista määrittelee samalla itseä. Sosiaaliset suhteet muihin rakentavat samalla omaa identiteettiä, arvostuksia ja toimintaa. Tutkimuksessani nuorten sosiaaliset taidot ja -suhteet loivat otollista ympäristöä tutkimukselle. Ryhmä oli homogeeninen ja samansuuntaisesti ajatteleva. Prosessin aikana nuoret rakensivat omaa minäkuvaansa. Kehittyminen tapahtui sosiaalisessa yhteydessä muiden nuorten kanssa ja turvallisissa ympäristöissä. Nuorille muodostui käsitys mediakuvien, taidekuvien ja itse tehtyjen kuvien tarkoituksista ja merkityksistä heidän oman kehityksensä näkökulmasta.

Kuten Kiil aikaisemmin sanoi, oma visuaalinen kuvamaailma muodostuu ja kehittyy nähdyistä kuvista. Erilaisuuden ja muiden kulttuurien ymmärtäminen vaatii heidän kuvakielensä ymmärtämistä. Kuvanlukutaito on yksi keino opetella muiden kulttuurien kuvakieltä ja oppimistilanteissa suhteuttaa kokemaansa omaan elämismaailmaan. Kuvan avulla on mahdollisuus oppia käsittelemään erilaisuutta

ja toisenlaista elämää. Suomalaisen nuoren näkemänä kuva nälänhädästä Afrikan eri maissa kertoo kulttuurista, jossa lapsien asema ei ole yhtä turvallinen kuin Suomessa. Kriisikuvat eivät kuitenkaan paljasta koko yhteiskunnan ongelmaa, vaan kuvassa näkyvän ongelman. Kuvan laajempi ymmärtäminen vaatii tietoa kyseisien yhteiskunnan rakenteista ja historiasta.

Räsäsen kokemuksellisessa oppimisessa huomioidaan oppilas ja oppiminen kokonaisvaltaisesti, myös tunteet huomioidaan oppimisessa. Taiteen tulkinta on kulttuurista tietoa. Elämismaailman ja kuvamaailman välinen diskurssi on tiedon siirtoa, joka liittyy omat kokemukset laajempaan elämänhallintaan. Tutkimuksessa kuva-analyysi oli väline, jonka avulla tuettiin vastuullista toimintaa. Sen avulla saatiin tietoa, kokemuksia ja ymmärrystä erilaisista elämismaailmoista, jotka koskivat lapsia.

Tutkimuksessa yhdistyivät media- ja taidekulttuuri kuvakulttuuriksi, jota nuoret havainnoivat. Tutkimuksella saatiin tietoa nuorten kokemuksista ja kuvien merkityksistä. Itse tehdyt kuvat ja reliefit ilmensivät nuorten suhdetta ympäröivän maailman ongelmiin. Kriisikuvien ja niiden kautta hankitun kokemuksen avulla hahmottuivat myös itse koetut kriisit. Oman kriisin kokemus loi yhteyttä muiden nuorten kriisikokemuksiin.

6.1 Eettisyyden toteutuminen

Mediakuvissa näkyvät aiheet herättivät eettisiä kysymyksiä. Tutkimuksen aikana heräsi kysymys, oliko eettisesti oikein näyttää nuorille rankkoja mediakuvia ja vaatia heiltä kuvien tulkintaa. Aineiston mediakuvat olivat muun maailman kriisejä koskevia kuvia. Tutkimuksesta ei ilmennyt, olivatko muiden maiden lasten kohtaamat kriisit helpommin käsiteltäviä, kuin omassa kulttuurissa tapahtuvat. Mediakuviin näkyi lapsia, joiden asiat eivät olleet hyvin suomalaisen nuoren näkökulmasta katsottuna. Kuvassa näkyvä lapsi saattoi olla tyytyväinen elinoloihinsa, koska ei tiennyt toisenlaisesta mahdollisuudesta. Mediakuvien tehtävä oli tiedonvälittäminen. Tämä saattoi olla joissakin kuvissa liian rankkaa katsottavaa nuorille.

Olen kerännyt tutkimukseni aineiston ”Lapset kriisien kuvissa” -hankkeen tarpeita varten. Oma tutkimukseni oli tuolloin suunnitteluvaiheessa. Käsitykseni mukaan nuoret suhtautuivat myönteisesti tutkimukseen, jolla oli vaikutusta lasten asemaan ja joka toi esiin nuorten näkökulmaa kriiseihin. Tutkimuksella oli tarkoitus tuoda esiin yleistettävää tietoa nuorten kokemuksista kriiseistä. Tutkimus tapahtui koulun tuntikehyksen puitteissa. Lupa tutkimukseen tuli koulun kautta. Tutkimus tapahtui opetussuunnitelmaan kuuluvan kurssin aikana. Oppilaat olivat valmistautuneet kohtaamaan koulun ulkopuolelta tulevia opettajia ja havainnoitsijoita. He myös tiesivät omat oikeutensa esimerkiksi valokuvissa esiintymisestä ja niiden käytöstä tutkimuksessa.

Tutkimuksessa kriisit välittyvät kuvien kautta. Eettisesti on arveluttavaa havainnoida mediakuvia, joissa näkyy tuntemattomia lapsia. Toisaalta sodan tai muun äkillisen kriisin aikana voi olla vaikea selvittää kuvissa näkyvien ihmisten nimiä. Kuvanottajan nimi löytyy helpommin. Tutkijan tehtävänä on toimia rehellisesti ja avoimesti tulkkina tutkimuksen ja tutkimuksenkohteiden välissä. Kriisikuvien analysoinnissa nuoret joutuivat kohtaamaan raakoja todellisuuksia kuvien avulla. Johdantojakson aikana kuvia ”tykitettiin” valkokankaalle. Tutkijalle (ja nuorille) jäi mieleen useita kriisi kuvia, joita ei käsitelty riittävästi tai käsittely oli toteavaa, ei tunteita ymmärtävää. Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut nuorten vahingoittaminen, vaan avata nuorten käsityksiä kriisikuvista.

Kuvissa ja niiden tulkinnoissa tunkeuduttiin tuntemattoman lapsen elämään lupaa kysymättä. Etiikan kannalta jäi epäselväksi, onko oikein käyttää opetuksessa kuvia, joissa esiintyy tunnistamattomia lapsia tai kuolleita ihmisiä. Tutkimusmateriaalini paljasti, että maailma on lapsille eriarvoinen eri puolilla maailmaa. Se myös paljasti, että lasten asema kuvataan aikuisten näkökulmasta. Lapsien sijainti mediakuvissa palvelee median tarpeita. Media käyttää lapsen kuvia hyväkseen lapselta itseltään lupaa kysymättä. Mediakuvien alkuperää ja niissä esiintyvien lasten nimiä ei aina voi tarkistaa. Kuvaajan tiedot on helpompi löytää, kuin kuvassa näkyvän lapsen. YK:n lasten oikeuksien mukaan lapset ja vajaakuntoiset kuuluvat suojeltaviin erityisryhmiin. Tutkimukseni nuoret joutuivat analysoimaan aikuisten valitsemia rankkoja kuvia. Lasten oikeuksien oli tarkoitus suojella lapsia ja nuoria väkivallalta ja hyväksikäytöltä. Aikuisten velvollisuus on huolehtia, että lasten oikeudet toteutuvat. Tämä velvollisuus ei pilotissa täysin täyttnyt.

Tutkimuksessa ei ollut tarkoitus erotella tyttöjen ja poikien näkemyksiä. Tutkimuksesta kuitenkin ilmeni, että nuorten poikien mielestä muun maailman on hyvä tietää, millaista todellisuus on kriisien aikana. Sen sijaan tytöt reagoivat hiljaisuudella Helsingin Sanomien valokuvaajan kirjoittamiin dramaattisiin kuvauksiin kriisialueilta. Keron tekstit eivät kaikilta osin olleet nuorille sopivia, koska tekstien sisältö kertoi lapsiin ja perheisiin kohdistuvasta julmuudesta. Tutkimuksessa käytetty kuva-aineisto sopii toisen asteen opiskelijoille, jotka osaavat analysoida kuvia ja ymmärtävät ympäröivän kulttuurin ja politiikan yhteyden kriisitapahtumiin. He myös osaavat hahmottaa, miten kriisistä voi selvitä ja että kriisillä voi olla kauaskantoisia positiivisiakin vaikutuksia.

Suomalaisen nuoren näkökulmasta katsottuna pakolaisleirillä asuminen on köyhyydessä ja puutteessa elämistä. Pakolaisleirillä asuva lapsi saattaa nähdä asian toisin. Pakolaisleiri on hänelle turvapaikka, jossa hän saa ruokaa, hoitoa ja opetusta. Vaikka kotina on pelkkä telta, lapsi saa olla lähellä omaisiaan. Pakolaisleiristä saattaa muodostua pitkäaikainen asuinpaikka ja sen kulttuurinen ympäristö on lapselle tuttu ja turvallinen.

7. Päätäntö

Osallistuva havainnointi sopi hyvin aineiston keräämiseen, koska tutkimuskohteena olivat nuoret ja heidän suhtautumisensa kriisikuvien välittämiin merkityksiin maailmalla. Havainnoinnissa käytettiin kuvailevaa tutkimusotetta. Kuvailemalla ilmiöitä saatiin tietoa toiminnasta ja ihmisten välisistä suhteista ja ympäristön vaikutuksesta toimintaan ja muutoksista. Havainnointi tapahtui suhteessa ympäristöön ja havainnoijaan. Näistä suhteista, tapahtumista ja muutoksista löytyi arvokasta tietoa varsinaisesta tutkimuskohteesta. Tutkimuksen aikana tuli esiin myös nuorten itse kokemia kriisejä. Havainnointi sopi tutkimusmenetelmäksi, koska nuoret saattoivat toimia normaalissa toimintaympäristössä muuttamatta taide- ja kulttuurikurssin viitekehystä.

Olen tutkimuksellani välittänyt nuorten kokemuksia kriisikuvista. Tarkoitukseni on ollut välittää tietoa vastuullisesti ja nuorten ääntä kunnioittaen. Tästä syystä käsittelin tutkimusaineistoa nuorten valitsemien lasten oikeuksien ja Räsäsen kokemuksellisen oppimisen teorian näkökulmasta. Tutkimuksessa teoria ja käytäntö kohtaavat. Niiden erottaminen toisistaan ei ole itsestään selvää. Aluksi ajattelin, että aineistosta nousee selkeästi esiin yksi lasten oikeuksien artikla. Oletin myös, että mediakuvat ja niiden vaikutukset olisivat erityisesti tutkimuksen kannalta merkittäviä. Tutkimuksen edetessä nuorten itse esiin tuomat kuvien merkitykset, nuorten kokemukset ja omat teokset sekä suhtautuminen kriiseihin kehittyivät keskeisiksi kysymyksiksi.

Tutkimuksen tavoitteena oli saada luotettavaa tietoa nuorten esiin nostamista merkityksistä, jotka välittyivät kriisikuvista. Kriisikuvat, joissa näkyy lapsia, nostivat lasten oikeudet näkyviksi. Etiikan kannalta jotkut kuvat olivat kyseenalaisia, sillä niihin sisältyi väkivaltaa, jota nuorten oli vaikea käsitellä. Tutkimus paljasti, että nuoret kokevat kriiseissä elävien lasten auttamisen tärkeäksi. Dramaattiset kuvat herättivät tarpeen auttaa. Mediakuvat tuottivat myös turhautumista, sillä nuorilla ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa itse kriisitapahtumiin. Nuoret toivat esiin suhtautumistaan media- ja taidekuviin ja lasten oikeuksiin. Nuoret toivat esiin näkemyksiään, tunteitaan ja ajatuksiaan omasta näkökulmastaan. Erilaiset kuvat suuntasivat prosessin etenemistä. Tutkimuksessani käsittelen kuvissa näkyvää kriisien aiheuttamaa väkivaltaa, jonka nuoret havaitsivat. Toisaalta tutkimuksessa nousi esiin se, että lapset ja nuoret kokevat myös piilotettua väkivaltaa, jota ei huomata.

Nuorten mielipiteiden kuuntelu jo suunnitteluvaiheessa olisi tuonut tutkimukseen enemmän nuorten valitsemia näkökulmia. Tutkimuksessa hankkeen aikuiset päättivät, miten pilotit toteutetaan ja mitä media- ja taidekuvia pilotissa käsitellään. Realistiset mediakuvat olivat siinä mielessä perusteltuja valintoja, että tarkoituksena oli saada tietoa nuorten suhtautumisesta mediakuviin, joiden näkemiseltä ei voi välttyä. Toisaalta, jos nuoret olisivat saaneet itse enemmän vaikuttaa kuvien valintaan,

tutkimuksesta olisi tullut enemmän nuorten näköinen ja nuorten tunteet olisi tullut paremmin huomioituiksi.

Tutkimuksella haettiin tietoa media- ja taidekuvien merkityksistä nuorten elämään lasten oikeuksien näkökulmasta. Nuoret olivat motivoituneita media- ja taidekuvien tarkkailijoita. Tutkimus paljasti, että nuoret suhtautuivat median välittämiin kriisikuviin ulkopuolisina tarkkailijoina. Nuoret elivät kulutusyhteiskunnassa, jossa ei ollut havaittavissa puutetta tai uhkia. Nuorilla oli mahdollisuus opiskella ja viettää vapaa-aikaansa haluamallaan tavalla. Kriisikuvissa näkyi toisenlainen yhteiskunta. Kuvien lapsilla ei näkynyt leluja, tietokonepelejä tai merkkivaatteita. Mediakuvissa lapset hymyilivät kameralle. Ristiriitä iloisten lapsien ja kuvan ympäristön kanssa oli ilmeinen. Nuoret tarkastelivat kuvia omasta kontekstistaan.

Tutkimus tapahtui erilaisissa toimintaympäristöissä, joiden tarkoituksena oli edistää nuorten oppimista ja kehittymistä taiteen ja kulttuurin alueella. Nuorten toiminnasta syntyi aineistoa, jonka tulkinta liittyi tiettyyn tilanteeseen ja kontekstiin. Kuvien analysoinnista syntyneet ajatukset ja ilmaukset liittivät nuoret, kuvien merkitykset ja toimintaympäristön toisiinsa. Koulun luokassa nuoret olivat kuin kotonaan, rentoja ja vilpittömiä. Taidemuseossa ja kulttuurikahvilassa nuorten toiminta oli hillitympää kuin koulussa. Hyvin dramaattisten kuvien katsomisen tai tekstin lukemisen aikana koko porukka hiljeni paikasta riippumatta.

Oppilaiden välinen kanssakäyminen oli hyväksyvää ja toiset huomioonottavaa. Ajoittain nuorten ote opiskeluun herpaantui ja toiminta muuttui äänekkääksi. Ajoittaisista toimintahäiriöistä huolimatta luokan ilmapiiri oli hyvä. Toimintahäiriöillä tarkoitan meikkaamista, kännykkään vastaamista tai oppilaan keskittymistä ajoittain johonkin muuhun toimintaan kuin opetukseen. Ryhmähenki nuorilla oli tiivis, mikä näkyi muun muassa siinä, että poissaolevaa oppilasta puolustettiin. Useimmat nuoret asuivat ensimmäistä kertaa poissa kotoa. Ryhmässä oli havaittavissa yksi rakastunut pariskunta. Rakastuneet nuoret keskittyivät lähinnä toisiinsa. Yksi oppilaista oli järjestyksen ylläpitäjä, joka komensi hälisevät oppilaat hiljaisiksi ja toimintaan. Ryhmästä erottui yksi henkilö, joka eri tilanteissa nopeasti ilmaisi keskeisen ajatuksen tai ihmettelyn kuvien ja tekstin viesteistä. Yksi oppilaista näytti kulkevan omia reittejään eikä kuulunut mihinkään porukkaan.

Tutkijana osallistumiseni kehittyi tarkkailijasta osallistuvaksi havainnoitsijaksi. Tutkimuksen edetessä tilanteet muuttuivat ja kehittyivät. Johdantojakson aikana nuoret innokkaasti osallistuivat tapahtumiin. Taidekuvien analyysitapahtumissa oli havaittavissa enemmän omaa ajattelua ja valintaa kuvien tulkinnoissa. Mielikuvat herkistivät nuorten ajatukset itseään lähellä oleviin ongelmiin. Betonireliefi -työpajassa nuoret päättivät itse, mitä halusivat sanoa, tehdä tai omalla aktiivisuudellaan tuottaa.

Tutkimuksessani visuaalinen lukutaito ei riittänyt kuvaamaan nuorten kokemia tunteita ja kokemuksia kuvista. Kuvat toimivat perustietona ja alkuoletuksena myöhemmin ilmeneville nuorten omille kokemuksille. Visuaalista lukutaitoa nuoret tarvitsivat johdantojakson media- ja taidekuvien tulkinnoissa ja se kehittyi museovierailun aikana taidekuvien tulkitsemisessä ja omien tulkintojen tuottamisessa. Kuvat toivat esiin tutkimuksen eettisiä ongelmia.

Tutkimuksen kuvat heijastivat voimakasta viestiä yhteiskunnan arvoista, eettisistä periaatteista ja tavoitteista. Kuvien tulkinnoissa kohtasivat tutkimuksen nuoret ja kriisien keskellä elävät lapset. Vuoropuhelu nuorten ja kuvien välillä toi esiin maailman eriarvoisuutta. Oikeudenmukaisuus ja lasten oikeudet eivät aina toteudu. Miten oikeudenmukaisuutta ja erilaisuuden kunnioittamista voidaan toteuttaa taide- ja kulttuuriopetuksessa? Visuaalinen kulttuuri muuttuu toimijoiden ja kuluttajien mukana. Visuaalisen kulttuurin ja sen merkitysten tutkimiselle nuorten näkökulmasta riittää pohdittavaa, sillä nuoren katse tavoittaa nopeasti maailman välittämän kuvan. Nykyisillä tietotekniikan välineillä maailman tapahtumat paljastuvat kaikkien nähtäviksi.

LÄHDELUETTELO

Grönfors, Martti 2007. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola J., Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. Sivut 151 - 167.

Itkonen, Satu ja Salmio, Tiina (toim.) 2010. Lapset kriisien kuvissa. Media- ja taidekasvatusopas. Plan Suomi Säätiö.

Karila, Kirsti 1999. Aineistolähtöinen tutkimus välineenä varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden ymmärtämiseen. Teoksessa Ruopila I., Hujala E. ym. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Atena. Sivut 119 - 130.

Kero, Sami 2010. Mitä helvettiä minä täällä teen? Teoksessa Itkonen S. ja Salmio T. (toim.) 2010. Lapset kriisien kuvissa. Media- ja taidekasvatusopas. Plan Suomi Säätiö. Sivut 25 - 28.

Kiil, Karolina 2009. Kielletyt kuvat. Suomalais- ja virolaisnuorten piirtämällä esittämät kielletyt aiheet. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A97. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Kiviniemi, Kari 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltonen J. ja Valli R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS -kustannus. Sivut 70 - 85.

Koivurova, Anniina 2010. Kuvien rajat. Toivotut ja torjutut kuvat kuvataidettun sosiaalisessa tilassa. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.

Kupiainen, Reijo 2009. Lasten mediasuhteet mediakasvatuksen kysymyksenä. Teoksessa Kotilainen, Sirkku (toim.). Suhteessa mediaan. Nykykulttuuri. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. Sivut 167 - 183.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino, Tampere.

Laine, Timo 2010. Miten kokemusta voidaan tulkita? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltonen J. ja Valli R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS -kustannus. Sivut 28 - 45.

Moilanen, Pentti ja Räihä, Pekka 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltonen J. ja Valli R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS -kustannus. Sivut 46 - 69.

Mustonen, Anu 2009. Media tunnemylllynä. Teoksessa Kotilainen, Sirkku (toim.). Suhteessa mediaan. Nykykulttuuri. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. Sivut 133 - 146.

Mäki, Teemu 2009. Näkyvä pimeys. Esseitä taiteesta, filosofiasta ja politiikasta. Ws Bookwell Oy. Juva.

Niiranen, Pirkko 1999. Lasten vuorovaikutuksen havainnointi päiväkodissa. Teoksessa Ruopila I., Hujala E. ym. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Atena. Sivut 234 - 253.

Pohjola, Kirsi 2009. Elokuviin ikäraajat arvokoneistona. Teoksessa Kotilainen, Sirkku (toim.). Suhteessa mediaan. Nykykulttuuri. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. Sivut 149 - 166.

Räsänen, Marjo 2000. Sillanrakentajat. Kokemuksellinen taiteen ymmärtäminen. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu A28. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Räsänen, Marjo 2008. Kuvakulttuurit ja integroiva taideopetus. Taideteollinen korkeakoulu. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Sava, Inkeri 2007. Katsomme – näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. PS-kustannus, Juva.

Sederholm, Helena 2006. Lopputuloksesta prosessiin. Teoksessa Kettunen K., Hiltunen, M., Laitinen, S. & Rastas M. (toim.). Kuvien keskellä. Kuvataideopettajien liitto 100 vuotta. LIKE. Sivut 50 - 58.

Seppänen, Janne 2010. Katso ajatuksella. Teoksessa Itkonen, S. ja Salmio, T. (toim.) 2010. Lapset kriisien kuvissa. Media- ja taidekasvatusopas. Art-Print, Helsinki. 13 - 16.

Seppänen, Janne 2005. Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle. Vastapaino.

Seppänen, Janne 2002. Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa. Vastapaino, Tampere.

Strandell, Harriet 2010. Etnografinen kenttätyö: Lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Lagström H., Pösö T., Rutanen N. & Vehkalahti K. 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusseura ry. Nuorisotutkimusverkosto. Sivut 92 - 112.

Törrönen, Marita 1999. Lapsi ja osallistuva havainnoiminen. Teoksessa Ruopila I., Hujala E. ym. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Atena. Sivut 218 - 231.

Varto, Juha 2006. Seuraava askel – Nykytaiteen viesti kuvataidekasvatukselle. Teoksessa Kettunen K., Hiltunen, M., Laitinen, S. & Rastas M. (toim.). Kuvien keskellä. Kuvataideopettajien liitto 100 vuotta. LIKE. Sivut 149 – 157.

Julkaisut

Lasten oikeuksien sopimus lyhyesti. Lapsivaltuutetun vuosikirja 2009. Kaksi vuosikymmentä lapsen oikeuksia Suomessa. Lapsivaltuutetun toimiston julkaisuja 2009:1.

Koivurova, Anniina 2010. Banaalit ja originellit kuvat 13-14 vuotiaan toiminnan ilmentäjänä kuvataideopetuksessa. Teoksessa Hautala-Hirvioja, T., Kallio, M., Koivurova, A., (toim.). Avauksia taidekasvatuksen tutkimukseen/ Pathways to research in art education.

Pienimäki, Mari 2010. Valokuvanlukutaidon lähtökohtia. Työkaluja taide-, sanomalehti- ja mainosvalokuvien tulkintaan. Lisensiaatintutkimuksessa Valokuvien lajityypit ja merkitysrakenteet. Jyväskylän yliopisto. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuslaitos. Nykykulttuurin tutkimus. Tarkistettu 13.1.2011.

Sähköiset lähteet

Jyväskylän taidemuseo 17.2.2011. <http://www.jyvaskyla.fi/taidemuseo/nayttelyt/2010/ag0110>

Laurila-Hakulinen R. 15.2.2011. <http://www.jyvaskyla.fi/taidemuseo/nayttelyt/2009/h1209>

KvaliMOTV, havainnointi 1.2.2011. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4.html

Journeyman Pictures. War Child: Emmanuel Jal. 12.2.2010. Sudan.

http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko 5.11.2009

Muut

Haavisto, Pekka 17.11.2010. Lapset kriisien kuvissa -teoksen julkistamisseminaari. Ateneum. Helsinki.

Asisi Asl, Kosro 18.2.2010. Kulttuurikahvila Gloria. Näyttely ”Arjen peilit”.

LIITTEET

Liite 1: YK:n lapsen oikeuksien sopimus

Liite 2: Kyselylomake

LIITE 1

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS LYHENNETTYNÄ

1. Jokainen alle 18-vuotias on lapsi.
2. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi.
3. Lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.
4. Valtion on toteutettava Lapsen oikeuksien sopimuksen määräämät oikeudet.
5. Valtion on kunnioitettava vanhempien tai muiden lapsen huoltajien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia lapsen kasvatuksessa.
6. Jokaisella lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle.
7. Jokainen lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.
8. Lapsella on oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa.
9. Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempaansa. Tapaaminen voidaan estää, jos se on lapsen edun vastaista.
10. Jos lapsi ja hänen vanhempansa joutuvat eri valtioihin, on valtion velvollisuus käsitellä hakemus perheen jälleenyhdistämiseksi myönteisesti ja viivyttämättä.
11. Valtioiden on estettävä lasten laittomat kuljetukset maasta.
12. Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
13. Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, kunhan ne eivät loukkaa muiden oikeuksia. Lapsella on oikeus saada tietoa.
14. Lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. Valtion tulee kunnioittaa vanhempien lapselle antamaa ohjausta tämän oikeuden käyttämisessä.
15. Lapsilla on oikeus järjestäytyä ja toimia yhdistyksissä.

16. Lapsella on oikeus yksityisyyteen, kotirauhaan ja kirjesalaisuuteen. Hänen kunniaansa tai mainettaan ei saa halventaa.
17. Lapsella on oikeus saada tietoa esim. television, radion ja lehtien välityksellä. Valtiolla on velvollisuus rohkaista tiedotusvälineitä tuottamaan lapsen hyvinvointia ja kehitystä tukevaa aineistoa. Lasta tulee suojella hänen hyvinvointinsa kannalta vahingolliselta aineistolta.
18. Vanhemmilla on ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä lapsen edun mukaisesti. Valtion on tuettava vanhempia lasten kasvatuksessa.
19. Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä.
20. Lapsella, joka ei voi elää perheensä kanssa, on oikeus saada valtiolta erityistä suojelua ja tukea. Tällöin on kiinnitettävä huomiota lapsen kasvatuksen jatkuvuuteen sekä lapsen etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan.
21. Lapsi voidaan adoptoida, jos se on lapsen kannalta paras vaihtoehto.
22. Valtion tulee suojella pakolaislapsia ja huolehtia heidän tässä sopimuksessakin lueteltujen oikeuksiensa toteutumisesta.
23. Vammaisen lapsen erityistarpeet tulee huomioida ja hänen tulee saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä.
24. Lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvittaessa hoitoa.
25. Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen hoito ja sijoituksen perusteet tulee tarkistaa ajoittain.
26. Lapsella on oikeus sosiaaliturvaan.
27. Lapsella on oikeus hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.
28. Lapsella on oikeus käydä ilmaiseksi peruskoulua. Valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä.
29. Koulutuksen tulee kehittää lapsen kykyjä, ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista sekä suvaitsevaisuutta.
30. Vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaansa kuuluvalla lapsella on oikeus ryhmänsä kulttuuriin, uskuntoon ja kieleen.
31. Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään.

32. Lapsella ei saa teettää työtä, joka haittaa hänen opintojaan tai vahingoittaa hänen terveyttään tai kehitystään.

33. Lasta on suojeltava huumeidenkäytöltä.

34. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta seksuaaliselta hyväksikäytöltä.

35. Valtioiden on estettävä lapsikauppa.

Artiklat 34. ja 35.: Lisäpöytäkirja koskien lapsikauppaa ja lasten hyväksikäyttöä prostituutiossa ja pornografiassa.

36. Lasta on suojeltava kaikelta hyväksikäytöltä.

37. Lasta ei saa kiduttaa. Lasta ei saa rankaista julmalla tai halventavalla tavalla. Lapsen vangitsemista on käytettävä vasta viimeisenä keinona ja tällöin lasta on kohdeltava inhimillisesti ja hänen ikänsä huomioiden.

38. Alle 18-vuotiasta ei saa värvätä armeijaan eikä hän saa osallistua sodankäyntiin. Aseellisissa selkkauksissa on suojeltava lapsia. (Ikäraja nostettu lisäpöytäkirjassa viidestätoista kahdeksaentoista vuoteen.). Lisäpöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin konflikteihin.

39. Väärinkäytösten uhriksi joutunutta lasta on autettava toipumaan ja hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan on edistettävä.

40. Lakia rikkonutta tai siitä epäiltyä lasta on kohdeltava hänen ihmisarvoaan kunnioittaen ja hänen ikänsä huomioon ottaen.

41. Jos valtion kansallinen lainsäädäntö turvaa lapselle paremmat oikeudet kuin tämä sopimus, sitä on noudatettava.

42. Valtion tulee huolehtia, että kaikki kansalaiset tuntevat lapsen oikeudet.

43. Tämän sopimuksen noudattamista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea.

44. Valtioilla on velvollisuus raportoida säännöllisesti lapsen oikeuksien toteutumisesta.

45. Erityisjärjestöillä, UNICEF:illa ja muilla YK:n elimillä on oikeus ja velvollisuus arvioida ja edistää sopimuksen täytäntöönpanoa.

46. – 54. Nämä artiklat koskevat sopimukseen liittymistä, sen voimaantuloa ja muutoksia.

LIITE 2

KYSELYLOMAKE

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa taidekasvatusta ja teen pro graduani aiheesta Lapset kriisien kuvissa, nuoret kuvien tulkitsijoina. Osallistuit vuosi sitten, helmikuussa 2010, taide- ja kulttuurikurssin aikana ”Lapset kriisien kuvissa” -hankkeen pilotin tapahtumiin, joissa pohdit kriisikuvien vaikutuksia lasten elämään yhdessä opiskelukavereittesi kanssa. Pilotti muodostui johdantojaksosta, museopäivästä, elokuvan katsomisesta ja betonireliefi -työpajasta. Haluaisin kuulla sinun mielipiteesi pilotin aikana esitetyistä media- ja taidekuvista ja muista pilottiin liittyvistä tapahtumista. Voitko ystävällisesti täyttää kyselylomakkeen tutkimustyötäni varten?

Ystävällisin terveisin!
Satu Hiekkänen

Nainen _____ Mies _____

Ikä _____

1. Minkälaisesta todellisuudesta sinun mielestäsi johdantojakson mediakuvat kertoivat?

2. Oliko jokin kriisikuva mielestäsi liian rankka esitettäväksi koulussa? Kerro kuvasta.

3. Mikä sinun mielestäsi on kriisi?

4. Miten lapset oli kuvattu taide- ja mediakuvissa?

5. Mikä kriisikuva on erityisesti jäänyt mieleesi?

6. Pääsitkö mielestäsi vaikuttamaan lasten oikeuksiin osallistumalla kyseiseen pilottiin?

7. Oliko kriisikuvien tarkastelu ja pohdinta sinun mielestäsi eettisesti oikein?

8. Mitä ajatuksia War Child -elokuvan katsominen sinussa herätti?

9. Minkälaisista kriiseistä taidenäyttelyiden taidekuvat kertoivat?

10. Paljastiko opetusjakso sinulle kriisejä kotimaassa?

Minkälaisia?

11. Minkälaisia kriisikuvia haluaisit itse valita taide- ja kulttuurikurssin kuvamateriaaliksi?

12. Mitä mieltä olet pilotin työskentelytavoista osana kulttuuri- ja taidekursseja?

KIITOKSET VASTAUKSISTASI!